

T.C
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

II. DÜNYA SAVAŞI SONRASI KOSOVA'DAKİ MÜSLÜMAN TÜRK AZINLIĞIN SİYASİ HAYATLARI

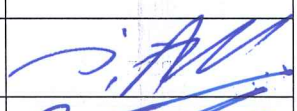
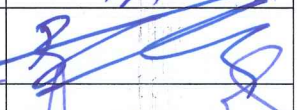
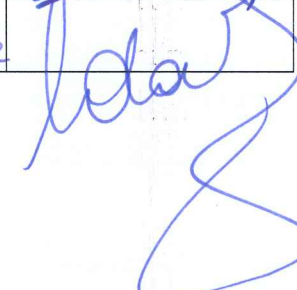
MELİKE BAYMAK

TEZ DANIŞMANI
YRD. DOÇ. DR. BÜLENT YILDIRIM

EDİRNE, 2014

T.C
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI YÜKSEK LİSANS TEZİ

Melike BAYMAK, tarafından hazırlanan **II. Dünya Savaşı Sonrası Kosova'daki Müslüman Türk Azınlığı Siyasi Hayatları** Konulu **Yüksek Lisans** Tezinin Sınavı, Trakya Üniversitesi Lisansüstü Yönetmeliği'nin 15-16 maddeleri uyarınca **12.02.2014 Çarşamba** günü saat **14.00**'de yapılmış olup tezin.....**Kabul Edilmesine**.....
OYBİRLİĞİ/OYÇOKLUĞU ile karar verilmiştir.

JURİ ÜYELERİ	KANAAT	İMZA
Prof. Dr. İlker ALP	kabul edilmesi	
Yrd. Doç. Dr. Bülent YILDIRIM (Danışman)	kabul edilmesine	
Yrd. Doç. Dr. Ferhan KIRLIDÖKME MOLLAOĞLU	kabul edilmesine	

T.C
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞİ VE YAYIMLAMA İZİN FORMU

Referans No	10028602
Yazar Adı / Soyadı	MELİKE BAYMAK
Uyruğu / T.C.Kimlik No	KOSOVA / 0
Telefon	5319497796
E-Posta	pz_melike@hotmail.com
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	II. Dünya Savaşı Sonrası Kosova'daki Müslüman Türk Azınlığın Siyasi Hayatları
Tezin Tercümesi	After the Second World War in Kosovo Muslim Turkish Minorities Political Life
Konu	Tarih = History
Üniversite	Trakya Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Bölüm	Tarih Bölümü
Anabilim Dalı	Tarih Anabilim Dalı
Bilim Dalı	
Tez Türü	Yüksek Lisans
Yılı	2014
Sayfa	119
Tez Danışmanları	YRD. DOÇ. BÜLENT YILDIRIM 23081125912
Dizin Terimleri	
Önerilen Dizin Terimleri	
Kısıtlama	36 ay süre ile kısıtlı

Tezimin, Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanında arşivlenmesine izin veriyorum. Ancak internet üzerinden tam metin açık erişime sunulmasının 25.02.2017 tarihine kadar ertelenmesini talep ediyorum. Bu tarihten sonra tezimin, bilimsel araştırma hizmetine sunulması amacı ile Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi tarafından internet üzerinden tam metin erişime açılmasına izin veriyorum.

NOT: Erteleme süresi formun imzalandığı tarihten itibaren en fazla 3 (üç) yıldır.

25.02.2014

İmza: Melike

Tezin Adı: II. Dünya Savaşı Sonrası Kosova'daki Müslüman Türk Azınlığın
Siyasi Hayatları

Hazırlayan: Melike BAYMAK

ÖZET

Balkan Savaşlarından sonra Osmanlı'nın bu topraklardan çekilmesinin ardından buradaki Türkler çeşitli olumsuzluklar yaşamıştır. Bu olumsuzlukların başında yaşanan göç hareketleri ve buradaki Türk nüfusunun azınlık durumuna düşmesi geliyordu. Ayrıca Türkler bundan sonra ki dönemde söz hakkına sahip olamamışlardır, ancak yılmamışlar en azından Meclise girmeyi başarmışlardır. Burada Türk toplumunu savunma hakkını elde etmişlerdir. Ve görevlerini de en iyi şekilde yapmaya çalışmışlardır. Hazırlanan bu çalışmada 1950 yıllarından sonra Kosova'da ki Türk siyasetçileri, Türk partileri tanıtılmış ve bunların görevleri hakkında bilgi verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Balkan Savaşları, Osmanlı, Türk Toplumunu, Türk Siyasetçileri

Name of Thesis: After the second World War in Kosovo Muslim Turkish Minorities Political Life.

Prepared by: Melike BAYMAK

ABSTRACT

After Balkan Wars, following Ottoman's withdrawal from these lands, Turks had been faced with some troubles. Emigration movements and Turkish population being fallen into minority status were the main ones of these troubles. Moreover, through the next period Turks could not have a voice too much. However, they were not daunted and at least they succeeded in entering into the assembly. Meanwhile, they had the right to defend Turkish society and tried to do their duty in a best way. In this study, Turkish politicians and Turkish parties in Kosovo after 1950 are introduced and the information about their duties is given.

Key Words: Balkan Wars, Ottoman, Turkish Society, Turkish Politicians

ÖNSÖZ

II. Dünya Savaşından sonra yaşanan göçler ve bu göçlerden sonra 1951 yılında Kosovalı Türklerin kazanılmış hakları, eğitimleri, kültürleri, sivil toplum kuruluşları ve bu kuruluşlardan sonra kurulan siyasî Türk partileri bu partilerin siyasete ki başarıları, geçmişin geleceği etkilemesi ve dünde kalan bu başarıların bugünü etkilemiş olması, bizi böyle bir çalışma yapmaya teşvik etmiştir. Çalışmamızda tam olarak Kosova’da 1950’lerden sonra Türklerin siyasette ne derece etkili oldukları aktarılmaya çalışılmıştır.

Hazırlanan bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Kosova’nın tarihi ve coğrafi konumu ele alınmıştır. Osmanlı ve Sırp ordusuyla yapılan Kosova Savaşı ve Osmanlıların bu toprakları fethedişi, Balkan Savaşları Osmanlı’nın bu topraklardan çekilişleri anlatılmıştır. Bundan sonra Krallık dönemi ve II. Dünya Savaşı sırasında Kosova da yaşanan olaylar anlatılmıştır.

İkinci bölümde ise, Yugoslavya’nın kuruluşu 1952-1965 yılları arasında yaşanan göç hareketleri, ardından bu topraklarda yaşayan Türklerin 1951 yılından sonra kazanılan hakları, Kosova’da yaşayan Türk aydınlar ve bu aydınların Türk toplumuna ve diğer milletlere yaptıkları yardımlar ve sundukları katkılar hakkında bilgi verilmiştir. Ardından da Tito sonrası dönem 1999 yılında yaşanan Kosova Savaşı kurulan, “Kosova Kurtuluş Ordusu” Kosovalı Türklerin durumu yaşadıkları zorluklar bu zorlukları aşmak için verdikleri mücadeleler anlatılmıştır.

Üçüncü bölümde ise, Kosova’nın bağımsızlık süreci, Kosova da yapılan sayımlar ve bu sayımların sonuçları hakkında bilgi verilmiştir.

Ayrıca bu çalışmanın daha ayrıntılı bir şekilde anlaşılması için Tablolar, resimler ve haritalar konmuştur.

Tez çalışmamın hazırlanma süreci ve şimdiye kadar ki eğitimim de maddi ve manevi her tür desteği sunan babam İsmet BAYMAK’a, annem Müvedet

BAYMAK'a, Tez konusunun seçimi ve çalışma esnasında benden yardımlarını ve desteğini esirgemeyen danışmanım Yrd. Doç. Dr. Bülent YILDIRIM'a, takıldığım bazı konularda, dersleriyle beni aydınlatmış olan hocam Prof. Dr. İlker ALP'e, ayrıca bu çalışma sırasında faydalandığım gazete haberlerinde, bana arşivini açmış olan Yeni Dönem Gazetesi müdürü Mehmet BÜTÜÇ'e ve güler yüzlü eşi Suada BÜTÜÇ'e, Kosova Arşivine girmemi sağlayan Kosova Arşivi müdürü Refike SÜLÇEVSKİ'ye, Yüksek Lisans hayatımda ve tez çalışmamda benden yardımlarını ve fikirlerini esirgemeyen Kosova Türk Adalet Partisi(KTAP)Prizren Şube Başkanı Cemil LUMA'ya teşekkürü bir borç bilirim.

Melike BAYMAK

20.01.2014

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	I
ABSTRACT	II
ÖNSÖZ.....	III
İÇİNDEKİLER	V
TABLolar VE HARİTALAR LİSTESİ.....	VII
KISALTMALAR	VIII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KOSOVA’NIN COĞRAFİ KONUMU ve TARİHİ SÜRECİ

1.1 KOSOVA’NIN COĞRAFİ KONUMU ve NÜFUSU	3
1.2 ESKİÇAĞ DÖNEMİNDE KOSOVA.....	4
1.2.1 Ortaçağ Döneminde Kosova	4
1.2.2 Osmanlı Döneminde Kosova.....	5
1.2.3 Balkan Savaşları Döneminde Kosov	11
1.2.4 Birinci Dünya Savaşı ve Kosova’nın Durumu	19
1.2.5 Krallık Döneminde Kosova.....	20
1.2.6 İkinci Dünya Savaşı ve Kosova’nın Durumu.....	21

İKİNCİ BÖLÜM

TİTO YUGOSLAVYASINDA KOSOVADA Kİ TÜRKLERİN DURUMU VE VERİLEN MÜCADELELER SONUCU ELDE EDİLEN HAKLAR

2.1 YUGOSLAVYA’NIN KURULUŞU.....	22
2.2 YUGOSLAVYA DÖNEMİNDE GERÇEKLEŞEN GÖÇ HAREKETLERİ	23

2.3 YUGOSLAVYA DÖNEMİNDE TÜRKLERİN DURUMU	25
2.3.1 1974 Anayasası ve Getirdiği Yenilikler	27
2.3.2 Yugoslavya Döneminde, (Kosova Bölgesinde) Türk Siyasiler ve Aydınlar	29
2.3.3 Yugoslavya Döneminde Türkçe Eğitim	34
2.3.4 Yugoslavya Döneminde Türklerin Basın-Yayın ve Medya Kuruluşları.....	38
2.3.5 Tito Sonrası Dönemde Kosova ve Kosovalı Türkler	39
2.3.6 Kosova’da Kurulan İlk Türk Partisi TDB	42
2.3.7 Kosova Bölgesinde, 1990 yıllarında Türk-Arnavut Münasebetleri	44

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KOSOVA SAVAŞI VE KOSOVA SAVAŞI SONRASI

TÜRKLERİN DURUMU

3.1 KOSOVA SAVAŞI ve UÇK’NİN KURULMASI	46
3.1.2 Kosova Savaşı Sonrası Kosovalı Türklerin Durumu	50
3.1.3 Türk Dilinin Geri Alınması İçin Verilen Mücadeleler	51
3.1.4 TDB Gençlik Kolları ve Kadınlar Kollarının Kurulması.....	61
3.1.5 Kosovalı Türkler’in Sorunları ve Sorunlara Karşı Çözüm Arayışları.....	65
3.1.6 17 Kasım Kosova Genel Seçimleri	67
3.1.7 Mamuşa Türklerinin Sorunları, Mücadeleleri ve Sonuçları.....	73
3.2 AHTİSAARI PLANI ve KOSOVA’NIN BAĞIMSIZLIĞI	76
3.2.1 Kosova’da Bağımsızlık Sonrası Yapılan Seçimler	76
3.2.2 Kosova’da Yapılan Nüfus Sayımları ve Sonuçları.....	81
SONUÇ.....	87
KAYNAKÇA	89
EKLER.....	96

TABLolar ve HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1 “Balkan Devletlerinin, Osmanlıya karşı birleşmesi”	17
Tablo 1 “Yugoslavya döneminde Kosova’dan Göç Edenlerin Sayısı”	24
Tablo 2 “Kosova Eğitim Sistemi Şeması”	36
Tablo 3 “Mamuşa’da Gerçekleşen Göç Hareketleri”	41
Tablo 4 “Kosova’da Geçmişten Günümüze Yapılan Nüfus Sayım Sonuçları”	82

KISALTMALAR

- ABD : Amerika Birleşik Devleti
- age. : adı geçen eser
- AGİT : Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı – Kosova Misyonu
- agm. : adı geçen makale
- BMGK : Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
- C. : Cilt
- Çev : Çeviren
- D.İ.A. : Diyanet İslam Ansiklopedisi
- GKK : Gençler koordinasyon kurulu
- HDZ : Hırvat Demokratik Birliği
- HKS : Halk Kurtuluş Savaşı
- İ.Ö : İsa'dan Önce
- JNA : Yugoslav Halk Ordusu
- KB : Komünist Birliği
- KDTP : Kosova Demokratik Türk Partisi
- KFOR : Kosova'da Barış ve İstikrarı Korumakla Görevli Barış Gücü
- KGSD : Kültür Güzel Sanatlar Derneği
- KKK : Kadınlar koordinasyon kurulu
- KTB : Kosova Türk Birliği
- KTGD : Kosova Türk Gazeteciler Derneği
- LDK : Kosova Demokratik Birliği
- NATO : North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü)

PRT	: Priştine Radyo Televizyonu
SDA	: Demokratik Eylem Partisi
SDS	: Sırp Demokratik Partisi
SFC	: Sırbistan Federal Cumhuriyeti
SÖB	: Sosyalist Özerk Bölgesi
ŞKK	: Şube Kadınlar kolu
TDB	: Türk Demokratik Birliği
UÇK	: Kosova Kurtuluş Ordusu
UNMIK	: United Nations İnterim Administration in Kosovo (Birleşmiş Milletler Kosova Geçici Yönetim Misyonu)
USAID	: United States Agency for International Development (Amerika Birleşik Devletleri Uluslararası Kalkınma Ajansı)
YKB	: Yugoslav Komunist Birliği
YPO	: Yüksek Pedagoji Okulu
YSFC	: Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti
y.y	: yüzyıl

GİRİŞ

Kosova topraklarında Türk varlığı; Alanlar, Hunlar, Bulgar kavimlerinin göçleriyle V. yüzyıla kadar uzanır¹. Sistematik yerleşim ise XIV.yüzyılda Osmanlı fetihleriyle başlar. 1389'da Osmanlı Devleti, Sırları mağlup ederek Kosova'yı ele geçirdi. Osmanlı geleneğine göre buraya hemen Türkler yerleştirildi. 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı sonrasında bölgedeki Osmanlı hakimiyeti zayıfladı. Türkler gittikçe azınlık durumuna düştüler. 1913'te Kosova, Sırbistan topraklarına katıldı.

Balkan Savaşları sırasında ve sonrasında, imparatorluk başkentine kitlesel göçler yaşandı. Bu savaşlardan önce Balkanlarda 2 milyon 315 bin Türk yaşamaktaydı. 1913 itibariyle sadece 1 milyon 682 bin kişi İstanbul'a sığınmıştı. 1930'larda ise Türklerin sahip olduğu topraklara millileştirme amacıyla el konuldu.

Her şeye rağmen Türkler, Kosova'da varlıklarını devam ettirmiş, kültürlerini yaşatmıştır. Türkler, kültürel dernekler ve siyasi partiler aracılığıyla kimliklerini Arnavut ve Sırlara karşı canlı tutmaya çalışmıştır.

Özellikle KDTP'nin Temmuz 1990'da kurulması ile birlikte Kosova Türklerinin endişeleri giderilmiştir. KDTP'nin faaliyetleri daha çok Türk kültürünün ve Türkçe eğitimin korunması ile ilgilidir. Kosova Türkleri, basın ve yayında da seslerini duyurabilmeyi başarmışlardır. Kosova Türklerinin en önemli gazetesi, 1969'dan Kosova krizinin (1998-99) sonuna kadar devlet kontrolünde çıkan Tan gazetesi idi. 1969 öncesi Kosova Türklerinin bağımsız bir basın organı yoktu. 1944'ten itibaren Üsküp'te Makedonya Türkleri tarafından yayınlanan ünlü Birlik gazetesi aynı zamanda Kosovalı Türklere de hitap etmekteydi. 1999'dan sonra ilk bağımsız Türk gazetesi *Yeni Dönem* yayımlandı.

Türkçe radyo yayınları 1951'de, Türkçe televizyon yayınları ise 1974'te başlamıştır. Sivil girişim ile Kosova Radyo–Televizyonu, 5 dakikalık Türkçe haber ve haftasonları 40 dakikalık Türkçe programlar yayınlamayı kabul etmiştir. 2 saatlik

¹Muhammed Aruçi, "Kosova", *DİA*, C 26., Türk Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2002, s. 216.

Türkçe programlar yayınlayan Kosova Radyosu yanında başka iki Türk radyosu daha kurulmuştur. Prizren’de Yeni Dönem Radyosu ile Priştine’de Kent FM Radyo 2 Şubat 2003’ten beri Yeni Dönem Radyosu dört dilde yayın yapmaktaydı. 21 saat Türkçe, 3 saat Arnavutça, Boşnakça ve Romanca. Böylelikle Yeni Dönem, Kosova’da dört dilde yayın yapan ilk radyo olmuştur.

Kosova Türkleri, dillerine 1974 Yugoslavya Anayasası, ile kavuşmuşlardır. 1974 Yugoslavya Anayasası, Türklerin çoğunlukta olduğu her yerde Türkçeyi resmi dil olarak tanımıştı. 1989’da ise Miloşeviç, Türkçenin Federasyonun üçüncü dili olma statüsünü kaldırdı. Bugün Kosova Türkleri bu haklarını geri almaya çalışmaktadır.

1913 sonrası Sırp lar, Priştine ve Prizren’deki birkaç medrese dışında Kosova’da Türkçe eğitimi yasakladı. 1943’te ise Türkçe eğitim tamamen yok oldu. Türklerin Kosova’daki hukuki varlığı ancak 1951’de tanındı. Aslında 1945’te Yugoslavya Federasyonun kurulmasından sonra tüm azınlıklar kendi dillerinde öğrenim görme hakkını elde etmişti. Ancak 1945’e kadar okullarda Sırpça okumak zorunda kalan Türkler, bu tarihten sonra Arnavutça okumaya zorlandılar. Türkler, Türkçe eğitim hakkını altı yıl gecikme ile elde edebildi. Ancak 5 Eylül 1951’den itibaren Türkler, çoğunluk oldukları yerlerde kendi okullarını kurma hakkını elde etti. Bugün Kosova Türkleri her eğitim aşamasında kendi okullarına sahiptir².

²Giray Saynur, Bozkurt, “Tito Sonrası Dönemde Eski Yugoslavya Bölgesindeki Türkler ve Müslümanlar”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, s: 2, İzmir 2010, s. 67-70.

BİRİNCİ BÖLÜM

KOSOVA'NIN COĞRAFI KONUMU ve TARİHİ SÜRECİ

1.1 Kosova'nın Coğrafi Konumu ve Nüfusu

Kosova, Balkanlar'ın önemli toprak parçalarından biridir. 200.000 kadar nüfusa sahiptir, yüzölçümü 10.908 km² dir. Kosova'nın bugünkü nüfusu % 90'ı Arnavutlar, % 5'ini Sırp'lar oluşturmaktadır. Kosova'da yaşayan diğer etnik gruplar ise Türkler, Boşnaklar, Makedonlar, Romlar, Aşkaliler, Çerkezler, Goraniler ve Mısırlılardır. Kosova nüfusunun % 95'e varan kısmı Müslüman'dır³. Kosova ismi ilk olarak XII. yy'da kullanılmıştır, Slavca da "Kuş Ovası (Karataş Tarlası)" anlamına gelmektedir. Kosova Balkan yarımadasının merkezindeki bir bölge olarak Adriyatik ve Ege Denizi'ne en kısa ulaşım yolu olması nedeniyle özel bir öneme sahiptir, güneyinde Makedonya, güneybatısında Arnavutluk, doğusunda Karadağ, kuzeyinde Sırbistan ile çevrilidir. Ortaçağda zaman zaman Sırp Krallığı'nın başkentliğini yapmış olan Kosova, çeşitli din ve ırkların bir arada yaşadığı ve hâlen yaşamakta olduğu, ticaret ve kültür merkezi özelliğine sahiptir.

Çok uluslu bir devlet olan Kosova küçük olmasına rağmen Balkanlar'da jeopolitik öneme sahip bir konumdadır. Avrupa kıtasının güneyinde, Balkan yarımadasının kuzeybatısında yer alır.

Kosova, Balkanlar'a tepeden bakan bir platoya benzer. Balkanlar bölgesinde en yüksek rakımlı ve hakim noktayı oluşturur. Bölgedeki merkezi konumu, Kosova'yı Balkanların çekirdeği ve göz bebeği olarak öne çıkarır. Ayrıca Kosova

³Shqipran Kadriaj, *Kosova Sorunu*, (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2008, s. 3.

stratejik açıdan da ciddi bir öneme sahiptir. Kosova'dan kaynaklarını alan ırmaklar, Balkanlara kıyısı bulunan üç denize: Ege, Karadeniz ve Adriyatik'e ulaşmaktadır. Bu nehirlerden ilki Lepenac Selanik'e doğru akarak, Vardar Nehri ile birleşir ve Ege Denizi'ne ulaşır. İkincisi İbar, Tuna Nehri ile birleşerek Karadeniz'e ulaşır. Üçüncüsü ise, Drina'dır ve Adriyatik Denizi'ne ulaşır.

Kosova, maden bakımından bütün güneydoğu Avrupa'nın en zengin bölgesidir. Kosova'daki maden ocakları 1920'lerde İngiliz şirketlerince geliştirilince, Priştine'nin yaklaşık 48 km. kuzeyindeki Mitroviça bölgesinde yer alan Trepça Madenleri, savaştan sonra Avrupa'nın en büyük kurşun ve çinko kaynağı durumuna gelmiştir. Zengin magnezit, kurşun ve çinko madenlerine sahip olması, Kosova'nın önemini bir kat daha arttırmaktadır⁴.

1.2 Eskiçağ Döneminde Kosova

Bugünkü Kosova'ya Antik çağlarda Dardanya denilmekteydi. O zamanlarda Dardanya topraklarında bugünkü Arnavutların ataları olarak kabul edilen İilir'ler yaşamaktaydı. Ancak bölge İ.Ö. 358'de Makedonya Kralı ikinci Filip ve sonrasında Filip'in oğlu Büyük İskender tarafından işgal edildi. 160 yıllarında ise Romalılar bölgeyi işgal etmişlerdir, bu topraklar daha sonra ki yıllarda Üst Roma eyalet parçası haline gelmiştir⁵.

1.2.1 Ortaçağ Döneminde Kosova

Slav kabileleri Balkanlar'a VI–VII. yüzyıllarda Karpatlar'dan inerek yerleşmeye başlamışlardır. Balkanlara yayılan Slavlar kimi zaman önlerindeki halkları asimile etmiş, kimi zaman da asimile edilmişlerdir. 850'li yıllarda Kosova'da Slavlar hüküm sürmüştür. IX. yüzyılın ortalarından, X. yüzyıl ortalarına kadar Türk asıllı Bulgar hanları Kosova üzerinde egemen olmuşlardır. 1018 yılında

⁴Berna Babayonoz, *Kosova'da Türkçe Eğitim Kapsamında Verilen Tarih Eğitiminin Program ve Ders Kitapları Yönünden İncelenmesi*, (Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Balıkesir 2012, s. 14–16.

⁵Rifat Blakut, *Srbija Institucionalno Radi na Kolonizaciji Kosova*, (Sırbistan'da Kurumsal Olmayan Kosova Kolonizasyon Çalışmaları) Knjiga II, Beograd 1994, s. 204–205.

Bulgar devletinin ortadan kalkması ve Bizans İmparatorluğuna bağlanmasıyla Kosova'da Bizans İmparatorluğu hâkimiyeti başlamıştır. Ardından Bizans ile mücadeleye başlayan Sırplar XIII. yüzyılda Kosova'ya sahip olmuşlardır. Böylece Sırp kimliğini biçimlendiren en büyük değerlerden sayılan kilise ve manastırlarda Kosova'da inşa edilmiştir.

Sırp Çarı, Çar Duşan, Prizren'i başkent, İpek'i Sırp Başpiskoposluğunun merkezi yapmıştır. Sırp hakimiyetine giren Kosova'da yerli halklar yağma edilmiş ve hayatları tehlikeye girmiş, Sırpların dillerini ve dinlerini kabul etmek zorunda kalmışlardır. Bu konuda direnen halklar kimliklerini ve varlıklarını koruyabilmek için, dağlara çıkmış ve buraları mekân edinmişlerdir. Bölge 1389'a kadar Sırp hakimiyeti altında kalmıştır⁶.

1.2.2 Osmanlı Döneminde Kosova

Osmanlıların Rumeli yakasına ilk geçişleri sırasında Balkanlar'da Stephan Duşan'ın kurduğu devlet 1355'te onun ölümüyle parçalanmış ve bu yörede bağımsız feodal prenslikler ortaya çıkmıştır. Bunlardan biri olan ve Morova nehri civarında hâkimiyet kuran Sırp Kralı Lazar, 1371'de Duşan'ın ođlu ve halefi kral Uroş'un ölümü üzerine giderek sivrilmiş ve Sırbistan'da önemli bir güç odağı haline gelmiştir. Ancak Çirmen zaferinden sonra I. Murad'ın baskısı karşısında onun hâkimiyetini kabul etmek zorunda kalmıştır. I. Murad'ın Kosova ovasına yürüdüğu sırada Lazar onu karşılamak üzere değişik milletlerden savaşıların da yer aldığı ortak birliklerini toplamıştı. Sırp, Bosna, Hırvat, Arnavut, Bulgar, Macar, Çek askerlerinden oluşan müttefik kuvvetleriyle vasal hale gelmiş olan Anadolu beylikleri, Makedonya'dan Kral Marko, Bulgaristan'dan Kostantin Dejanović'in askerlerinin de yer aldığı Osmanlı ordusu Kosova ovasında karşı karşıya geldi. Osmanlı ordusunun merkezinde padişah ve yeniçeriler, sağ kolda şehzade Bayezid, sol kolda Anadolu beylikleri askerleriyle Şehzade Yâkub bulunuyordu. Sırplar ise Lazar merkezde, sağda damadı Vuk Branković, solda Bosna Kralı Tvrtko'nun askerleri yer alacak şekilde yerleşmişlerdir. Mücadele üç safhada cereyan etmiştir.

⁶Rifat Blakut, *age.*, s. 204-205.

Bunlar Sırp'ların ilk saldırısının ardından dağılması, Sırp despotu Vuk Branković'in ve Bosna kralı Tvrtko'nun çekilmesi ve savaşın son bölümlerinde I. Murad'ın ve Lazar'ın ölümü hadiseleridir⁷. Böylece Sırp Osmanlı İmparatorluğuyla yaptığı Kosova Meydan Muharebesi'nde (28 Haziran 1389) büyük bir yenilgiye uğramış ve Kosova Türk hakimiyetine girmiştir⁸. Savaşın Osmanlılar açısından önemi yerli feodal beylerin direnişinin kırılması, güneye doğru inme imkânını ve kuzey Sırbistan'daki hâkimiyetin kapılarının açılmasını sağlamasıdır. Ayrıca uzun vadede Osmanlıların Balkanlar'ın güney kesimine yerleşmelerine, bölgenin sosyal, ekonomik, hatta etnik ve siyasî yapısında önemli değişmelerin meydana gelmesine de zemin hazırlamıştır⁹. 1448 yılında gerçekleşen II. Kosova Savaşına kadar, Osmanlı İmparatorluğuna karşı direniş gösterilmişse de 1448 yılından sonra Osmanlı Devleti Kosova'ya tamamen hâkim olmuştur¹⁰.

II. Kosova savaşı Osmanlılar ve Macarlar arasında yapılan savaştır. Osmanlı ve Macar orduları arasında ilk ciddi hesaplaşma 848'de (1444) Varna'daki meydan savaşında gerçekleşmiş ve Macarlar bu mücadelede yenilgiye uğramışlardı. Fakat buradaki yenilgi Macarların Balkan siyasetini sona erdirmeyi, aksine Mohaç'a kadar devam edecek bir süreci başlatmış oldu. Macarların efsanevî kumandanı ve kral nâibi Janoš Hunyadi Varna'daki yenilginin rövanşı için hazırlıklara başlamıştır, 1447 yılı başlarından itibaren kendisine yakın olan Tuna boyundaki prensliklerle ittifak oluşturmaya çalışmıştır. Daha önceki savaşta olduğu gibi Türkleri Balkanlar'dan atmak amacıyla yeni girişeceği mücadeleye bir haçlı seferi görüntüsü vermek için Papaya, Venedik'e, Aragon ve Napoli krallıklarına başvurmuşsa da bunlardan olumlu bir cevap alamamıştır.

Savaş 18 Şâban (17 Ekim) Perşembe günü başlamıştır. İlk gün Macar süvarilerinin hücumu gerçekleşmiştir. Her iki taraf birbirinin gücünü anlamaya yönelik çarpışmalarda bulunmuşlardır. Osmanlılar Anadolu askerinin yer aldığı kolu

⁷Feridun Emecen, "Kosova Savaşları", *DİA*, C.26., Türk Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2002, s. 222.

⁸Fatma Taşdemir-Pınar Yürür, "Kosova Sorunu: Tarihi ve Hukuki Bir Değerlendirme", *Gazi Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, s:3 Ankara 1999, s. 135-136.

⁹Feridun Emecen, *agm.*, s. 223.

¹⁰Raif Vırmaç, *Kosova Hamamları*, Türk Demokratik Birliği-Kitap Yayınlar 3, Prizren 1998, s. 7.

savaşa sokmamış ve dinlendirmiştir. Ertesi gün süvari saldırısı sabahleyin tekrar başlamış, bunlar yeniçerilerin tuttuğu orta hatta kadar gelmişler ve burada durdurulmuşlardır. Macarlar hattı yardırsa da yeniçeriler çekilmeyip bunların etrafını çevirmişler ve arkadan destek almalarını önleyip imha etmişlerdir. Dinlenmiş Osmanlı kuvvetleri de Macar ordusunun sol kolunu çembere alarak bozguna uğratmışlardır. Eflak kuvvetleri ise savaş meydanını terk etmişlerdir. Üçüncü gün Macar ordusundan eser kalmamıştır.

II. Kosova Savaşı, Macarların Balkanlar'daki etkisinin bir bakıma sonunu oluşturmuştur. Buna karşılık Osmanlı hâkimiyetinin sarsılmazlığını pekiştirmiştir. Eflak üzerindeki Macar nüfuzu sarsılmış ve bu kesimde Osmanlılar öne çıkmaya başlamışlardır. Ayrıca Varna savaşıyla birlikte burada kazanılan başarı, ileride Balkanlar'da oluşması muhtemel yeni bir ittifak ve askerî yardımı engelleyici bir etki yaparak İstanbul'un fethini daha yakın hale getirmiştir¹¹.

Osmanlı döneminde, Kosova şehri olan Prizren (1455-1912) Sancak merkezi idi. 4 Receb 859'da (20 Haziran 1455) Fâtih Sultan Mehmed kumandasındaki Osmanlı ordusu Vilkoğlu ile (George Brankoviç) savaştan sonra Prizren'i ele geçirmiştir. Fetihden sonra bir sancağın merkezi yapılmıştır, ayrıca şehre Türk nüfus yerleştirilmiştir¹².

O zaman Prizren Sancağında şu kadılıklar bulunmaktaydı: Prizren, Suva Reka, Has ve Bihor. Böylece Prizren Geg bölgesinin doğu kısmını kapsayan eyaletin merkezi olmuştur. Daha sonra 1868'de Prizren Vilayeti teşkil edildiğinde Prizren yine merkez olmaya devam etmiştir. Başlangıçta Prizren Manastır Vilayetine bağlı iken 1886 tarihinde vilayet merkezi Üsküp'e nakledilince Prizren Kosova Vilayetine bağlanmıştır. Prizren Sancağı Kosova Vilayetini oluşturan sancaklardan biri haline gelmiştir. Bir dönem bu sancak Yakova ve İpek'i de kapsamakta idi. Karadağ sınırına kadar uzandığı dikkate alınarak yeniden düzenleme yapılmış, kısmen küçültülerek yeni taksimatla sınırları dâhilinde Prizren Sancağı'nın yarısı, Luma ve

¹¹Feridun Emecen, *agm.*, s. 223.

¹²Machiel Kiel, "Prizren", *DİA*, C 34., Türk Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2007, s. 349.

Kalkandelen Kazaları bırakılmıştır. 190 km² lik alanıyla Rahovça da Prizren kazasına dahildi. Kalkandelen kazasına 161 km² alanıyla Gostivar nahiyesi dâhildi. Luma Kazası ise 49 km² lik nahiyeyi kapsamaktadır. Hepsinin toplam yüzölçümü ise 400 km² dir. Kazalar arasında 199 köyün bulunduğu verimli düzlüğün kuzey batısında bulunan Prizren kazası en büyük olanıdır. Buraya ayrıca yeterince verimli olan Rahovça nahiyesi de dâhil olmuştur.

Prizren birkaç defa Osmanlı yönetimine girmiştir. Ancak Skender Rizaj'a göre 1459 yılı Prizren'in kesin olarak Osmanlı yönetimine girdiği tarihtir. Kesin fetihten sonra Prizren sancağı teşkil olunmuştur. Bu sancak Kosova tarihinin büyük bir kısmında önemli rol oynamıştır. 1490 yılında Prizren Sancağına çok geniş bir bölge ilhak edilmişti: Yeni Pazar, Trgovişte (Rojay), Bırvenik, Suvogro, Bihor, bu bölgede 22.127 hane vardı. Bunun 1.845'i kayıtlı hane, 1721'i kayıp hane, Müslüman olmuş 1 hane ve 1859 "bive"* hanesi idi.

Sancak 11.475 km²'lik bir alanı kapsamakta idi. Yoğunluk bakımından 1km²'ye 1.60 hane düşmekteydi. Hıristiyan hane sayısının az olarak gösterilmesinden, Hıristiyan hanelerin önemli kısmının Müslümanlaştığı sonucunu çıkartabiliriz. 1520-1535 yıllarında Prizren Sancağında 18.382 gayrimüslim hane ya da % 98 ve 359 Müslüman hane ya da % 2 olmak üzere toplam hane sayısı 18.741'dir¹³.

Prizren ve köyleri 1689-1690 kışında Picolommini kumandasındaki Habsburg ordusunun işgalinden çok büyük hasar görmüştür. Bu esnada şehir yakılıp yağma edilmiş, Müslüman nüfusunun büyük bir bölümü kılıçtan geçirilmiştir. Prizren yakınlarındaki Nenkovac köyünden olan ve Habsburg ordusunun kovulmasında gayretleri bulunan Sâlih Ağa, Prizren deki pek çok cami ve okulu tamir ettirmiş ve bölgedeki hayatın normalleşmesini sağlamıştır. Bu olağanüstü hizmetlerinden dolayı kendisine sultan tarafından paşa unvanı verilmiştir. Sâlih Paşa,

*Kocası ölmüş kadınlar.

¹³Fetnan Derviş, *XVIII.-XIX. Yüzyıllarda Prizren: Siyasi ve Sosyo-Ekonomik Tarihi*, (İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2007, s. 8-9.

Prizren’de XIX. yüzyıla kadar hüküm süren Rotulla ailesine mensup Arnavut paşaları hânedanının kurucusudur. 1809-1836 yılları arasında Prizren, Rotulla ailesinin en önemli siması olan Mahmud Paşa tarafından idare edilmiştir. 1809’da Mahmud Paşa, Niş yakınlarındaki isyancıları dağıtmıştır ve ardından Semendire ile Belgrad’ı tekrar geri almıştır. 1836’da İşkodra’nın isyancı veziri olan Buşatlı Mustafa Paşa’nın tarafına geçince Anadolu’ya sürülerek burada idam edilmiştir. Ardından oğlu Emin Paşa yerine geçerek 1843 yılında ölümüne kadar idarede kalmıştır. Emin Paşa’nın ölümünden sonra eyaletlerin yeniden düzenlenmesi çerçevesinde Prizren büyük bir idarî ünitenin merkezi olmuştur. Devam eden düzenlemelerden sonra büyük Prizren vilâyeti çeşitli küçük ünitelere ayrılmış, bu arada yeni Kosova vilâyetinin merkezi Üsküp’e taşınmıştır. Bu gelişme ve 1880’li yıllardaki demiryollarının inşası neticesinde ticaret yollarının değişmesiyle birlikte Prizren’de giderek önemini kaybetmiştir. “1857’de Rus konsolosu ve bilim adamı Aleksandar Giljferding, Prizren’de 3000 müslüman, 900 Ortodoks Sırp ve 100 Katolik hânesinin bulunduğunu belirtir. 1865’te Alman seyyahı ve bilim adamı Johann Georg von Hahn ise burada uzun süre ikamet eden Petelenz’in rakamlarına dayanarak Prizren’in nüfusunun 11.540 hânedan ibaret bulunup bunların 8400’ünün Müslüman, 3000’inin Ortodoks ve 150’sinin Katolik hanesi olduğunu belirtir. Şemseddin Sâmî’nin Kâmûsü’l-a’lâm’ında 1895 yılında Prizren’de 38.000 nüfus bulunduğunu, 1896 tarihli Kosova Vilâyeti Salnâmesi’nde ise şehirde 7263 (erkek) Müslüman nüfusun ve bunun yanında 2035 Ortodoks, 389 Katolik ve 489 Müslüman Çingene’nin bulunduğunu belirtir ki Müslümanların oranı bu rakamlara göre % 71’dir”¹⁴.

Diğer bir Kosova şehri olan Priştine’de, 1864 yılında Sancak merkezi olmuştur. II. Kosova Savaşı 852’de (1448) Priştine’nin hemen yanı başında cereyan etmiştir. Fâtihten Sultan Mehmed 859’da (1455) kesin şekilde Priştine’yi Osmanlı topraklarına katmıştır.

Priştine’nin nüfus durumuyla ilgili en eski bilgiler XVI. yüzyıla aittir. “936’da (1530) burada 144’ü Müslüman, 309’u Hıristiyan, 453 hâne (yaklaşık 2000 kişi) bulunmaktaydı. XVI. yüzyılın son çeyreğine doğru (978/1570) nüfusta kısmî bir

¹⁴Machiel Kiel, *agm.*, s. 350.

artış olmuştur. Şehirde 273'ü Müslüman, 302'si Hıristiyan toplam 575 hâne (2500 dolayı) yer almaktaydı.

1844'te yapılan Osmanlı temettüât sayımında şehirde on iki mahallede 779 hâne Müslüman'ın yaşadığı tespit edilmiştir. Hıristiyan nüfusu ise 239 hâne olup 135 hânese varoş kısmındaki iki mahallede, 104 hânese ise diğer müslüman mahallelerde bulunmaktaydı. Ayrıca altmış üçü Müslüman elli dokuzu Hıristiyan 122 Kıptî, altı hâne de Yahudi vardı. Toplam 1146 hanede yaklaşık 6000 kişi yaşamaktaydı.

1314 (1896) Prizren Vilâyeti Salnâmesi'nde şehirde 9901 Müslüman, 2169 Hıristiyan ve 305 yahudinin yaşadığı belirtilmiştir. Burada % 80'i Müslüman, % 20'si Hıristiyan olmak üzere Müslüman ve Hıristiyan oranı daha önceki tarihlerde olduğu gibi aynı kalmıştır. Ortodoks Sırp nüfusu ise sadece % 14'ün biraz üzerine çıkmıştır. Osmanlı idaresine girdikten sonra Priştine bir kaza merkezi olmuştur. 1864'ten sonra sancak merkezi konumuna gelmiştir. 1878-1888 yılları arasında Kosova valisi burada ikamet etmiştir. İmparatorluğun son dönemlerinde beş kazası ve 866 köyü olan sancağın idare merkezi durumunu sürdürmüştür. 1895'te Priştine sancağı 42.756 Müslüman, 11.897 Ortodoks Hıristiyan, 1333 Latin Hıristiyan (Katolik) ve 305 Yahudi nüfusa sahipti. Böylece Müslümanların oranı % 76' idi"¹⁵.

1878 yılında ise Kosova, 32.000 km²'yi içine alarak vilayet haline gelmiştir. Rumeli eyaletine bağlı Vıçitırın ve Üsküp sancaklarına bağlanmıştır. 1893 yılında Üsküp vilayet merkezi olmuş ve Üsküp merkez, Priştine, Prizren, İpek, Yenipazar, Taşlıca olmak üzere altı sancağa ayrılmıştır. Burada Türk, Arnavut, Boşnak gibi Müslüman unsurlar ve Bulgar, Makedon, Sırp, Rum, Ulah gibi Hıristiyan unsurlar yaşamaktaydı. Bu tarihte Müslüman nüfus 507.080; Hıristiyan nüfus 340.339 olmak üzere toplam nüfus 847.419'du¹⁶.

¹⁵Machiel Kiel, "Priştine", *DİA*, C 34., Türk Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2007, s. 346-347.

¹⁶Bahtiyar Sipahioğlu, *Tarihi ve Siyasi Yönüyle Kosova*, Bay yayınları, Prizren 2009, s. 20-24.

1.2.3 Balkan Savaşları Döneminde Kosova

İkinci Meşrutiyet'ten sonra Osmanlı Devleti bir dizi iç ve dış savaşlarla uğraşmıştır. İkinci Meşrutiyet'in ilânıyla birlikte Osmanlı Devleti'nde Avusturya'nın Bosna–Hersek'i ilhakı, Bulgaristan'ın bağımsızlığını ilan etmesi, Yunanistan'ın Girid'i ilhak teşebbüsü, Arnavutların ve Arapların bağımsızlık isteklerinin şiddetlenmesi, İtalya'nın Trablusgarb'a saldırması gibi olumsuz olaylar meydana gelmiştir. Ayrıca Osmanlı Devleti'nin İtalya ile savaşa tutuşması Balkan Devletleri'nin, yani Bulgaristan, Sırbistan ve Yunanistan'ın, Makedonya'yı ele geçirmek hususundaki yeni çabalarına zemin hazırlamıştır. Böylelikle de Balkan Savaşları başlamıştır¹⁷.

Balkan Savaşları, Güneydoğu Avrupa'da 1912 sonbaharı ve 1913'ün kış, ilkbahar ve yaz aylarında yapılan bir dizi sert ve kanlı çatışmalardan oluşuyordu. Osmanlı İmparatorluğu, Birinci Balkan Savaşı'nda Bulgaristan, Yunanistan, Karadağ ve Sırbistan'dan oluşan Balkan devletleri ittifakına karşı savaşmıştır. Birinci Balkan Savaşı Ekim 1912'de başlamıştır. Aralık 1912 tarihinde yapılan ateşkesle 1913 Ocak ayına kadar savaşa ara verilmiştir. Çatışmalar Arnavutluk'ta iki kuşatılmış kentte (İşkodra ve Yanya), Trakya'da kuşatılmış bir kentte (Edirne) ve Doğu Trakya'da, 1913 ilkbaharına kadar devam etmek üzere yeniden başlamıştır. Birinci Balkan Savaşı'nın tarafları 30 Mayıs 1913 tarihinde Londra'da barış için bir ön anlaşma imzalamışlardır.

Bulgaristan, İkinci Balkan Savaşı'nda Yunanistan, Karadağ, Sırbistan, Romanya ve Osmanlı Devleti'nden oluşan bir koalisyona karşı savaşmıştır. Çatışmalar 29 Haziran 1913'te başlamıştır. Savaş sona erdiği zaman müttefikler Bulgaristan'ı yenilgiye uğratmışlardır. 1913 Ağustos'unda Bükreş'te ve 1913 Eylül'ünde İstanbul'da yapılan antlaşmalarla İkinci Balkan Savaşı sona ermiştir.

Birinci Balkan Savaşı Ekim 1912 yılında başlamıştır. Sırp, Osmanlı Devleti'ne karşı savaşa hazırlanırken, kuvvetlerini dört grupta toplamışlardır. Velihaht

¹⁷Fahir Armaoğlu, *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789–1914)*, Alkım Yayınevi, İstanbul 2006, s. 651.

Prens Alexander en büyük Sırp kuvveti olan Sırp 1. Ordusu'nu komuta etmekteydi. Bu ordu yaklaşık 132.000 kişiden oluşmaktaydı. General Stepa Stepanoviç komutasındaki Sırp 2. Ordusu yaklaşık 74.000 mevcuda sahipti ve Sırp Timok Tümeni ile Bulgar Rila Tümeni'nden oluşmaktadır. Güneybatı Bulgaristan'da Köstendil ile Dupnitsa arasında toplanmıştır. General Bozhidar Jankoviç liderliğindeki Sırp 3. Ordusu'nda yaklaşık 76.000 kişi bulunmaktadır. Batı Sırbistan'da iki grup halinde toplanmıştır: Birinci grup Toplica, diğeri de Medvedje'de bulunuyordu. Geri kalan diğeri iki Sırp yığınağı kuzeybatı Sırbistan'daydı. Sadece 25.000 mevcudu olan İbar Ordusu, General Mihail Zhivkoviç tarafından yönetilmekteydi. Buna ek olarak Yarbay Milovoje Andjelkoviç komutasındaki Javor Tugayı 12.000 askere sahipti.

19 Ekim günü Sırp 1. Ordusu sınırı geçerek güneye doğru Osmanlı topraklarında ilerlemiştir. Osmanlı güçleri yaklaşık 58.000 kişiydi ve bu güç yaklaşan Sırpların yarısı kadardı. Muharebe alanına daha fazla Sırp birliği geldiği için, 24 Ekim'de tüm Osmanlı mevzileri yoğun Sırp karşı hücumlarına maruz kalmıştır, muharebe kesin olarak Osmanlıların aleyhine dönmüştür¹⁸.

Sırplarla, Osmanlı ordusu arasında yapılan Kumanova muharebesi hakkında Zeki Paşa'nın hatıratında verdiği bilgilerde, 10. günde kazanılmış olan Kumanova muharebesinin yenilgiyle sonuçlanmasını şu şekilde açıklamıştır:

“10/11 Teşrin-i evvel gecesi Manastır ve Üsküp fırkaları düşman karşısında buldukları hattı terk ile gecelemek için Kumanova'ya çekilmişler ve fırka komutanları bu hâlden ancak sabaha karşı bilgi sahibi olabilmişlerdir. Yağmur altında kalan askerin subayları hattın gerilerindeki köylere yerleşip istirahat koyulmuşlardır. Zannedersem o akşam askerin ekmeği de verilmemiştir. Öte yandan Priştine'nin düşüş haberinin Arnavutlar arasında yayılmış olması fırkaların Kumanova'ya doğru çekilmesine sebebiyet vermiş, kötü havanın Arnavutlara telkinlerinin etkisi olduğu da söylenmiştir. Kısacası kaybımız ve yaralılarımız pek az

¹⁸Richard C. Hall, *Balkan Savaşları 1912-1913 I. Dünya Savaşı'nın Provası*, Homer Kitabevi, İstanbul 2003, s. 1-65.

olduğu hâlde bu mağlubiyetimiz subayların görevine karşı duyarsız kalmasından, harpte önemli etken olan askerin psikolojisini iyi bilmemesinden, muharebenin sevk ve idaresinde gerekli olan savaş ilminin kanunlarına dair bilgisizlik, özellikle yukarıdan aşağıya komuta hükiim ve nüfuzunun etkisizlikten ve göreve bağlılıktan çok askerliğin dışındaki işlerle meşgul olunmasından ileri gelmiştir”¹⁹.

Pirlepe muharebesi ise, 3 Kasım’da, sonbahar yağmuru altında başlamıştır, Morava Tümeni’nin öncü unsurları Kara Said Paşa komutasındaki 5. Kolordu’nun Pirlepe’nin kuzeyindeki mevzilerinden açtığı ateşle karşılaşmıştır. Bu ateş, üç gün sürecek muharebeyi başlatmıştır²⁰.

Zeki Paşa’nın, Pirlepe muharebesini anlatırken verdiği bilgiler şu şekildedir:

“Askerimizin mevzileri düşmana hâkim, yiyeceği yolunda, morali oldukça düzelmiş idi. Düşmana karşı şiddetle karşı koyacağına kanaatimiz vardı. Pirlepe’de bulunduğumuz müddetin çoğu gayet soğuk ve karlı bir hava ile geçmişti.

22 Teşrin-i evvel bütün Balkan seferi esnasında bizim başarılı günümüz idi; Sırpların oldukça mühim bir kuvvetini karşı taarruzla mağlup etmiştik. Bundan dolayı Sırlara karşı cephe alan 5’inci Kolordumuzun maneviyatı pek ziyade yükselmişti. Bu savaş günü ben de erkân-ı harbiyemle taarruz hareketini takip ediyordum. Hava lâtif, birkaç gün evvelki yağmurdan çamur hâline gelen yollar kurumuş olduğu için her tarafta haberleşme ve ulaşım pek kolay idi. Askerimizde olağanüstü bir azim ve gayret görülüyordu”²¹.*

Pirlepe etrafındaki kısa, sert muharebeler Osmanlıların hâlâ Sırpların Makedonya’daki yürüyüşlerine karşı çıkmaya güçlerinin olduğunu gösteriyordu. Pirlepe’yi terk ettikten sonra dahi Osmanlı 5. kolordusu kentin güneyinde inatla savaşı sürdürmüştür. Sırpların sayıca fazlalığı ve coşkuları Osmanlılara karşı galip

*Ekim ayı

¹⁹Zeki Paşa, *1912 Balkan Harbi’ne Ait Hatıratı*, (yay. haz. Halit Fesih Kalkan) Milenyum yayınları, İstanbul 2013, s. 50.

²⁰Richard C. Hall, *age.*, s. 66.

²¹Zeki Paşa, *age.*, s. 57-58.

gelmelerini sağlamıştır. Ama bunun bedeli Osmanlılar yaklaşık 300 ölü, 900 yaralı vermişlerdir, 152'si esir düşmüştür. Sırp kayıpları ise ölü ve yaralı olarak yaklaşık 2.000 kadardı²².

Kumanova yenilgisinin ertesinde Vardar Ordusu'nun büyük bölümü doğrudan Manastır'a çekilmişlerdir. Burada Osmanlılar birliklerini toparlamışlardır ve Makedonya'daki direnişleri ve çatışmaları için savunma mevzileri hazırlamışlardır. Vardar Ordusu'nun Manastır etrafındaki tertibi şöyleydi: Fetih Paşa Komutasındaki Osmanlı 7. Kolordusu sol kanadı tutuyor, Cavit Paşa komutasındaki 6. Kolordu merkezde bulunuyor ve Kara Said Paşa komutasındaki 5. Kolordu sağ kanadı koruyordu. Zeki Paşa, Vardar Ordusu'nun genel komutasını elinde tutuyordu. Koçana ve Yanya bağımsız tümenleri Osmanlı savunmasını desteklemekteydi. Kumanova muharebesinden beri Vardar Ordusu'nun gücü sadece 38.350 askere ve Manastır'daki 100 topa inmişti ve yaklaşan Sırp 1. Ordusu 108.544 kişilik mevcuduyla çok büyük bir sayısal üstünlük elde etmiştir. Savaş, 16 Kasım sabahı bir topçu düellosuyla başlamıştır. Bunun ertesinde Sırp piyadesi Osmanlı mevzilerine yaklaştırmaya başlamıştır. Osmanlı topçu ateşi iki gün boyunca Sırp hücumlarını püskürtmeyi başarmıştır. 17 Kasım'da Sırp Oblakov tepelerini hücumla ele geçirmeyi başarmışlardır. Ertesi gün Sırp tüm toplarını getirtmeyi başarmışlardır. Bunun üzerine Sırp ağır topçusu Sırp piyadesini tutmakta olan Osmanlı bataryalarını tespit ve tahrip etmişlerdir. Sırp sağ kanadı Osmanlı savunmasını geri iterek ilerlemiştir. Bundan sonra Sırp 19 Kasım'da Manastır'a girmişlerdir. Manastır muharebesini takiben Makedonya'daki beş yüzyıllık Osmanlı yönetimi sona ermiştir²³.

Zeki Paşa, Manastırdan çekiliş sebeplerini şöyle anlatmaktadır: “*Sevk ve idarenin noksan olmasından dolayı düşündüğümüzü uygulayamıyorduk, Mevcut top ve cephanemiz azdı; Yunan ve Sırp'ların iki ve üç misli bir kuvvetle bizi kuşatmaları kaçınılmazdı. Tehlike görüldüğü anda her sınıf subayı görev uğrunda hayatı küçümseyemiyordu; meselâ Çıkrıkçı'da düşman mermileri altında Miralay Hüsnü*

²²Richard C. Hall, *age.*, s. 67.

²³Richard C. Hall, *age.*, s. 68-69.

Bey az kuvvetle sonuna kadar dayandığı hâlde bunun solundaki piyade alayı, düşman piyade atışı menziline henüz varmazdan evvel bile oldukları yerleri terk ediyorlardı. Bundan tekrar düşmana karşı çevirmek için kolordu komutanı ile 13'üncü Fırka Komutanı Galip Paşa bütün gayretlerini sarf ettikleri hâlde pek çok güçlüğe uğruyorlardı. (Galip Paşa Vardar ordusunda mevcut fırka komutanlarının en iyisi idi. Kumanova, Pirlepe ve Manastır savaşlarında çok yararlılık göstermiş ve harbin sonuna kadar vazifesinde kalmıştı. Kendisinden Yanya havalisindeki savaşlarda da pek çok yararlanmış ve sonra Mürettep kolordu komutanlığı görevi ona verilmişti)''²⁴.

Sırp 3. Ordusu Birinci Balkan Savaşı'nda çatışmaya giren ilk Sırp kuvveti olmuştur. 15-16 Ekim gecesi düzensiz Arnavut güçlerinin giriştiği bir saldırıyı püskürtmüştür. 3. Ordu dört gün sonra sınırı geçmiştir. Sınırdaki Osmanlı güçlerini geri itmiştir. Ciddi bir direnişe sadece Teneshdol geçidinde rastlamışlardır ve 22 Ekim'de Kosova'da Priştine'yi almışlardır²⁵.

Küçük fakat savaşçı Karadağ'ın Osmanlılara karşı savaşa girerken hedefi, Yeni Pazar Sancağı ile Kosova'yı ele geçirmektir. Kral Nikola Güneybatı Kosova'da, Ortaçağda bir Sırp başkenti olan Prizren'e kadar ilerlemek istemiştir. Diğer hedef ise kuzey Arnavutluk'taki en büyük şehir olan İşkodra ve İşkodra Vilayeti'nin idari merkeziydi. Burası Karadağ için politik nedenlerin yanı sıra, özellikle ticari nedenlerden dolayı çok önemliydi.

Ancak Dört Balkan müttefiki içerisinde savaşın ilk safasında en az başarı elde eden ülke Karadağ olmuştur, Ordunun büyük kısmı İşkodra etrafında hayal kırıklığı yaratan bir kuşatmaya saplanıp kalmıştır Kral Nikola, Karadağ'ın sınırlı kaynaklarını verimsiz bir şekilde harcamıştır. Karadağ'ın tek başarısı Yeni Pazar Sancağı batı kısmının alınması olmuştur.

²⁴Zeki Paşa, *age.*, s. 78-79.

²⁵Richard C. Hall, *age.*, s. 71.

Yunanlılar ise ana hedefleri olan Selanik'in işgalini elde etmişlerdi. Bununla birlikte askeri ve politik açılardan zaferleri sınırlanmıştı. Bir Bulgar gücü hâlâ şehir üzerindeki Yunan iddialarıyla çekişme halindeydi. Yunanlılar hâlâ Bulgarlar ile bir toprak anlaşması yapmamışlardı. Yunan ordusu çok başarılı bir performans göstermemişti²⁶.

Birinci Balkan Savaşı, Osmanlı Devletinin mağlubiyetiyle sonuçlanmıştır, bu savaşta Sırp, Makedonya'yı ele geçirmişlerdir. Karadağlılar ise Metohiya'nın bazı kısımlarını almış ve İşkodra şehrini kuşatmışlardır. Yunanlılar Epir, Makedonya'nın güney kısmını almışlar ve Girit adasını kendi topraklarına katmışlardır. Bulgarlar, Edirne'yi ve Trakya'yı ele geçirmişlerdir.

1912 yılında Londra'da Osmanlı Devleti ile Balkan Devletleri arasında barış görüşmeleri başlamıştır²⁷. Bu görüşmelerin amacı, Osmanlı Devleti ve Balkan Devletleri arasında ki sınır ve toprak sorunlarını çözmektir. Zira, sınırlar sorununda Osmanlı Devletiyle Balkan Devletleri anlaşamadılar. Bundan dolayı barış görüşmeleri 6 Ocak 1913 de kesilmiştir.

Londra Barış antlaşması ancak 30 Mayıs 1913 de imzalanabilmiştir²⁸. Londra barışına göre Osmanlı Devleti Balkan Yarımadasındaki egemenliğini kaybetmiştir²⁹.

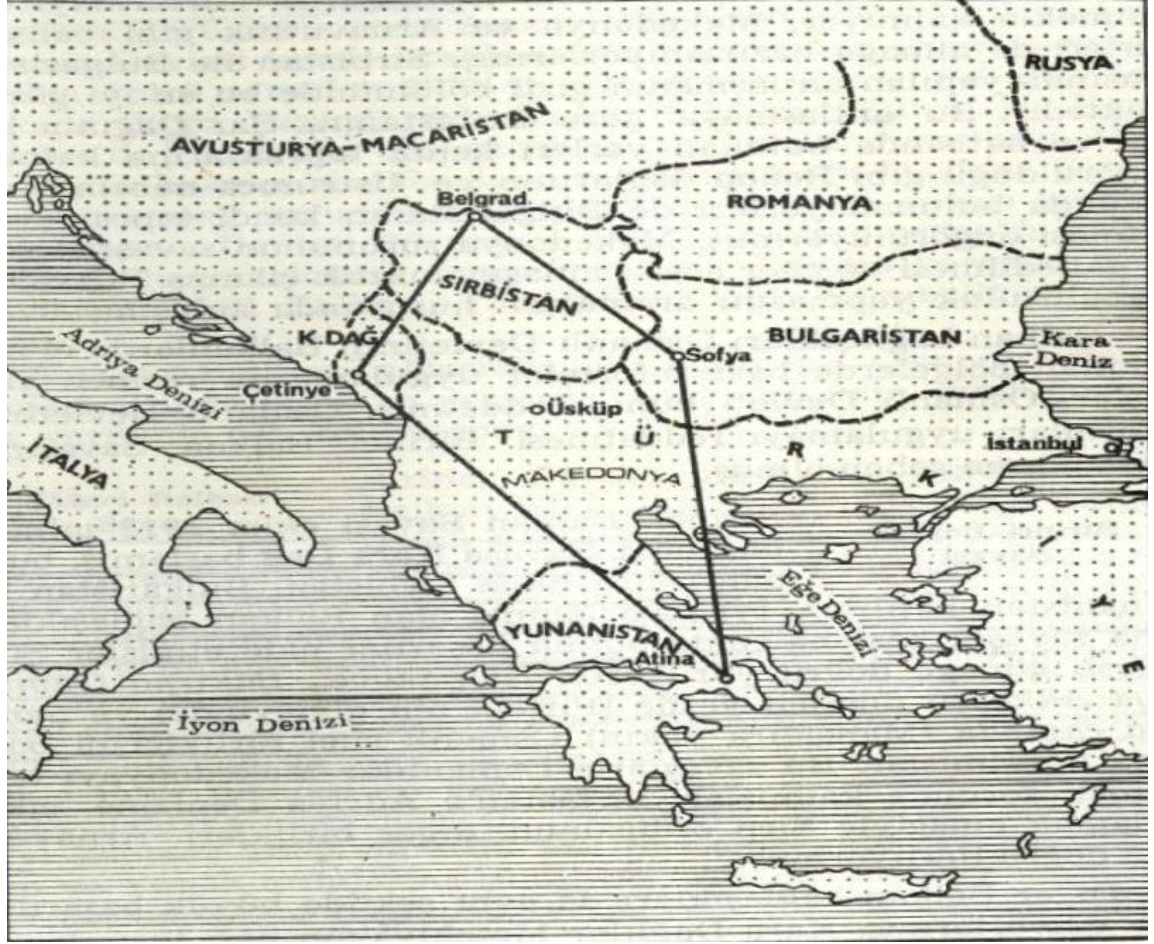
²⁶Richard C. Hall, *age.*, s. 89.

²⁷R. Dinev; G.D. Çolev– Y. Koçankovski, G. Tankovski, *Tarih*, Üsküp 1973, s. 218.

²⁸Fahir Armaoğlu, *age.*, s. 676–679.

²⁹R. Dinev; G.D. Çolev– Y.Koçankovski, G. Tankovski, *age.*, s. 219.

Harita 1: “Balkan Devletleri’nin, Osmanlıya Karşı Birleşmesini” Gösteren Harita

Kaynak: (R.Dinev; G.D.Çolev-Y.Koçankovski, G.Tankovski, 1973:217)

Zeki Paşa'nın, *Hatıratında* Vardar ordusu ve Vardar ordusunun görevleri hakkında verdiği bilgiler şu şekildedir: “*Nizam-ı harp gereğince Vardar Ordusu 5, 6, 7'nci kolordularla bir süvari fırkasından ve Üsküp, İştîp, Prizren ve Anadolu'nun bazı redif* fırkalarından oluşacak ve takviye edecek, erlerin çoğunu da Anadolu'dan alacaktı. Halbuki 6'nci Kolordu 2 ve 7'nci Kolordu da yalnız bir nizamiye fırkasıyla gelebildi. Bu kolorduların öteki fırkaları Arnavutluk karışıklığını bastırmak ve Karadağ saldırısına karşı durmak için evvelce elden çıkarılmıştı. Anadolu ihtiyat fırkaları da gelemedi. Redif fırkalarının ancak onda biri silâhsız ve elbisesiz olarak geldi.*

Vardar ordusunun görevi, İştîp, Köprülü ve Köprülü, Üsküp havalisinde toplanma, Bulgar ve Sırp hudutlarını gözleme ve İştîp ile Kumanova'yı güçlendirme görevini almıştı.

Vardar Ordusuna asker toplama bölgesi olarak Köprülü, Priştine, Kisali, Kumanova, Üsküp bölgesi ve civarı gösterilmiş idi. Ordu erkân-ı harbiyesi bir taraftan henüz sonuçlanmamış olan seferberliği tamamlamak, öte yandan yukarıda belirtilen bölgeye ordu bölüklerini toplamakla meşgul oldu.

Vardar ordusu erkân-ı harbiyesi harekât, İstihbarat, konaklama ve malûmat şubelerinden teşekkül etmiş ve komutasında Erkân-ı Harp Miralayı Hâil Bey mütarekeye kadar görevini yerine getirmiştir.

Harekât şubesini Kaymakam (Ferik) Fevzi, istihbarat şubesini Binbaşı (Miralay) Salahaddin, konaklama işlerini Kaymakam (Miralay) Şakir ve Hasan Tosun, merkez şubesini Kaymakam Hayrettin Beyler idare ediyor, Kolağası Rif'at ve Yahya Hayati Beyler de şube memurları idi”³⁰.

Balkan Savaşları'na katılanların hepsi, savaşa yol açan konuların peşinde hayal kırıklığı ve yenilgilere uğramışlardır. İkinci Balkan Savaşı'nda, Bulgaristan modern Avrupa'da bütün sınırlarında bütün komşularının istilasına maruz kalan

*İmparatorluk döneminde ihtiyat ordusu.

³⁰Ziya Paşa, *age.*, s. 23-35.

yegâne ülke olmuştur. Balkan Savaşları'nda Makedonya'daki emellerini gerçekleştirememiş olması Bulgaristan'ın 1915 yılında Merkezi Güçler'in ve 1941 yılında da Almanların tarafında savaşa girmesine neden olmuştur. Her iki olayda da Bulgar Birlikleri Makedonya'yı işgal etmişlerdir. Ancak buradaki Bulgar varlığı çok kısa sürmüştür. Makedonya, Bulgaristan'ın erişmeyi başaramadığı bir hedef olarak kalmıştır³¹.

1.2.4 Birinci Dünya Savaşı ve Kosova'nın Durumu

Birinci Dünya Savaşı Sırp fanatik milliyetçisi Gavrilo Princip'in, 28 Haziran 1914 günü Avusturya Velihtı Franz Ferdinand'ı öldürmesiyle başlamıştır. Savaşın en sıcak çatışmalarının yaşandığı alanlardan birisi de Balkanlar'dı. Savaşı başlatan gelişme Sırbistan'ın, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun saldırısına uğramasıydı, kısa süre içinde Osmanlı İmparatorluğu (2 Kasım 1914), Bulgaristan (14 Ekim 1915) ve savaşın sonuna doğru Yunanistan (26 Haziran 1917) savaşa dahil oldular.

Savaşın sonunda galip müttefik devletlerin çizdiği sınırlar içinde Balkan haritası şekillenmiştir. Uzun zamandır Yarımada hükmeden üç İmparatorluk (Osmanlı, Avusturya-Macaristan, Rusya) artık yoktu. Romanya, Yugoslavya, Arnavutluk, Yunanistan, Bulgaristan ve Türkiye'nin kurulmasıyla imparatorluklar çağı kapanmıştır³².

Birinci Dünya Savaşı döneminde Kosova, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ve Bulgaristan tarafından işgal edilmiştir. Arnavutlar'da, Sırlardan kurtulma düşüncesiyle bu işgale destek vermiştir. Fakat Avusturya-Macaristan İmparatorluğu yenilgiye uğramış ve Kosova 1918 yılında yeniden Sırp hâkimiyeti altında kalmıştır³³.

³¹Richard C. Hall, *age.*, s. 180-186.

³²Zülcüf Oruç, *Balkanlarda Osmanlı Mirası ve Ulusçuluk Çerçevesinde Balkan Türklerinin Kimlik ve Yönetim Sorunları (Kosova ve Makedonya Örneği)*, (Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya 2011, s. 148-149.

³³Fatma Taşdemir-Pınar Yürür, *agm.*, s. 136.

1.2.5 Krallık Döneminde Kosova

Birinci Dünya Savaşı'nın başlangıcında Sırp Krallık Hükümeti ilk defa güney Slavların bir devlet çatısı altında toplanması ile ilgili 7 Aralık 1914 yılında Niş'te bir bildiri yayınlamış ve böylece bu fikri açıkça desteklediğini ilk defa bildirmiştir. Yayımlanan bildiride, Sırp'ların savaşın son bulmasından sonra izleyecekleri siyasetin içeriği ile ilgili ipuçları da verilmiştir. Savaşın son bulmasından sonra bağımsız olamayan Hırvat ve Slovenlerin, Sırp Krallığı yönetimi altında bir araya toplanabileceğine dikkat çekilmiştir. Niş bildirisinde Sırbistan'ın kendi özgürlüğünün yanı sıra “kurtulmamış Sırp, Hırvat ve Sloven kardeşlerinin kurtuluşu ve birleşmesi için savaşmaları” ilkeleri de benimsenmiştir³⁴.

1918 Haziran'ında, Sırbistan, Karadağ ve Avusturya–Macaristan'ın güney Slav eyaletleri temsilcileri **Corfu Paketi**'ni imzalayarak, Karageorgevich ailesinin hükümdarlığı altında bir birlik kurmaya karar vermişlerdir. 1918 Ekiminde Zagreb'de Yugo-Slav (Güney Slav) Millî Konseyi kurulmuştur. Kasım ayında da Karadağ Mili Meclisi Karadağ Kralı Nikola'yı tahtından indirerek Sırbistan'a katıldığını ilan etmiştir. 1921 anayasası ile de Sırp–Hırvat–Sloven Krallığı kurulmuş ve başına da Sırbistan Kralı Aleksandr getirilmiştir³⁵.

Sırp–Hırvat–Sloven Krallığının kurulmasıyla, Kosova bu yeni devlet içinde yer almıştır. Sırp–Hırvat–Sloven Krallığı'nın hâkim unsuru olan Sırp'ların amaçları, Kosova'daki Sırp nüfusunu arttırmak olmuştur³⁶. Ekim 1929'da Kral Aleksandr Karageorgevich, Sırp egemenliğini pekiştiren bir anayasa ile Sırp–Hırvat–Sloven Krallığını Yugoslavya Krallığına dönüştürmüştür. Kosova bu dönemde Vardarska, Moracska ve Zetska isimli üç il arasında paylaştırılmıştır³⁷.

³⁴Sencar Karamuço, *Sırp Milliyetçiliğinde Kosova Algısı*, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2009, s. 80-81.

³⁵Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasî Tarihi 1914–1995*, 16. Baskı, İstanbul 2007, s. 182.

³⁶Emir Türkoğlu, “Kosova Arnavutlarının Milliyetçiliği”, *Balkan Diplomasisi*, Ankara 2001, s. 110.

³⁷Bahri Meşe, “Kosova'nın Statü Sorunu”, *Harp Akademileri Dergisi*, İstanbul 2007, s. 61.

1.2.6 İkinci Dünya Savaşı ve Kosova'nın Durumu

İkinci Dünya Savaşı sırasında Yugoslavya Alman işgaline uğrayınca, Kosova toprakları da işgal altında kalmıştır. Almanya ve müttefiki İtalya, Balkanlar'da kendilerine yakın unsur olarak Sırp baskısı altında olan Arnavutları görmüşler ve Arnavut çeteleri de Kosova'da Almanlarla ortak hareket etmişlerdir. Hatta İtalyanlar Balkanlar'ı tamamen etki altına almak gerekçesiyle kendi yandaşları olan Arnavutluk Devleti'nin toprak bakımından genişleyeceğini ve Kosova dâhil birçok toprak parçasının bu devlete bağlanacağını söylemeye başlamışlardır. Savaş içerisinde Kosova çevresinden birçok Sırp, Arnavut baskısından dolayı bölgeyi terk etmek zorunda kalmıştır. İtalyan işgali Kosova, Batı Makedonya ve Arnavutluk'u fiilen birleştirdiği için Kosovalı Arnavutlar arasında daha güçlü bir kurtuluş ümidi yaratmıştır³⁸.

Ancak Arnavutluk Komünist Partisi Lideri Enver Hoca, Yugoslav Komünist Partisi Lideri Tito ile ittifak kurarak Almanlara karşı birlikte savaşmışlardır. Bu savaşa Yugoslavya içerisindeki Arnavutların da katılmasını talep eden Tito, bunun karşılığında Kosovalı Arnavutlara, Arnavutluk ile birleşebileceklerine dair söz vermiştir. Ancak Almanlar yenildikten sonra Yugoslav Komünist Partisi Kosova bağımsızlığına karşı çıkmıştır³⁹.

³⁸Numan Baş, *Kosova Sorununun Ortaya Çıkışı ve Balkanlar Üzerine Etkileri*, (Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Isparta 2009, s. 12.

³⁹Hivzi İslami, *Kosova, Përparimi*, Prishtinë 1989, s. 173.

İKİNCİ BÖLÜM

TİTO YUGOSLAVYASINDA KOSOVA'DAKİ TÜRKLERİN DURUMU VE VERİLEN MÜCADELELER SONUCU ELDE EDİLEN HAKLAR

2.1 Yugoslavya'nın Kuruluşu

1943 yılında Bosna'da yapılan toplantıda Tito Yugoslavya'sının temelleri atılmıştır. Toplantıda alınan kararlara göre her millet kendi dilini, dinini, kültürünü bayrağını özgürce kullanabilecek; il, ilçe, kasaba, köylerde hangi millet en kalabalık ise, yöneten o millete mensup olacaktır. 1945'te yeni kurulan Yugoslavya Federatif Halk Cumhuriyeti içinde Kosova, Sırbistan'a bağlı muhtariyet statüsündeydi. Kosova'nın idaresi Sırbistan'ın elindeydi. Kosova ile ilgili alınan bütün kararlar öncelikle Belgrad'ın elinden geçiyor sonra da Priştine tarafından uygulanmaya başlıyordu. Bütün kararlar, Kosova halkının ihtiyaçlarına göre değil Sırbistan'ın ihtiyaç ve isteklerine göre alınıyordu⁴⁰. Kosova'nın ilk tüzüğü 1948 yılında yürürlüğe girmiştir.

1948 Tüzüğü:

Kosovalı Türkler için bir "karanlık dönemi" oluşturan 1912-1951 yıllarının sonlarına doğru 1948 yılında Kosova'nın o zamanlarda en yüksek hukuki düzenlemesini teşkil eden bir tüzük yürürlüğe girmiştir. Kosova'nın bu ilk yasal düzenlemesinin tam adı Sırbistan Halk Cumhuriyeti'nde Kosova-Metohiya Özerk Eyaleti'nin Tüzüğüdür. Bu tüzükte hak eşitliği konusuna "eyalet-uluslarının hak eşitliği" şeklinde genel bir ifade ile değinilmektedir.

⁴⁰Hakif Bajrami, *Marrëveshja Xhentëlmene Tito-Kypërli më 1953*, (Tito-Kupirli arasında 1953'te İmzalanan Anlaşma) Përparimi, Prishtinë 2001, s. 69.

(Madde 8). 25. Madde, her milletin kendi dilinde konuşma hakkının olduğu vurgulanmıştır.

1948 Kosova Tüzüğü onaylanıp yürürlüğe girdiğinde, Kosova’da Türkçe, diğer dillerle eşit bir dil değildi, Türk toplumunun varlığı da hukuken tanınmıyordu. Bundan kısa bir süre sonra, 20 Mart 1951’de Kosovalı Türklerin ulusal kimliği hukuken tanınmıştır⁴¹.

2.2 Yugoslavya Döneminde Gerçekleşen Göç Hareketleri

Balkan Savaşlarından sonra Yugoslavya döneminde, 1952–1965 yılları arasında en büyük Müslüman–Türk göçü gerçekleşmiştir. Bu yıllarda tam 452.371 kişi göç etmiştir. “Silâh arama eylemleri”, topraklara el koyma ve buna benzer uygulanan politikalar bir kez daha başarılı olmuştur. Bu rakama, komünist rejimin baskılarından kaçabilmek için kendini Türk olarak yazdıran birçok Arnavut ve Boşnak da dâhildir⁴².

⁴¹Giray Saynur Bozkurt, “Tito Sonrası Dönemde Eski Yugoslavya Bölgesindeki Türkler ve Müslümanlar”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, S:2, İzmir 2010, s. 71.

⁴²Erhan Türbedar, “Tarihte Değişen Siyasi ve Sosyal Dengeler İçinde Kosova Türkleri”, *Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi-Asam/Bay Dergisi*, S: 150, Prizren 2008, s. 224.

Tablo 1: Yugoslavya döneminde Kosova'dan Göç Edenlerin Sayısı

Yıl	Göçler
1952	37.000
1953	19.300
1954	17.500
1955	51.000
1956	54.000
1957	57.710
1958	41.300
1959	32.000
1960	27.980
1961	31.600
1962	15.910
1963	25.720
1964	21.530
1965	19.821

Kaynak: (Bayrami, 2001:190)

2.3 Yugoslavya Döneminde Türklerin Durumu

Sosyalist Yugoslavya İkinci Dünya Savaşı sonrasında ülkesinde bulunan azınlıklara geniş haklar tanımış, yeni bir yönetim biçimi uygulamaya koyulmuştur. Tito, ülkede yaşayan bütün ulus ve halklara olduğu gibi Türklere de kendi dil ve kültürlerini yaşatma özgürlüğü vermiştir. Kosova’da ancak 1951 yılında Türklere Türk olma hakkı tanınmıştır; gecikmeli de olsa bu hakkın bazı gereklerinin yerine getirilmesine başlanmıştır. Dolayısıyla 20 Mart 1951 tarihinde Kosova bölgesinde köy ve kentlerde Türkçe eğitim veren okullar açılmaya başlamıştır⁴³.

Özellikle 1951’de Kosova’da Türklerin tanınmasıyla birlikte kurulan kültür-sanat dernekleri çerçevesinde ve Yugoslav devletinin azınlıklara tanıdığı haklarla birlikte gazete ve dergi çıkarma işlerine ağırlık verilmiştir. Doğru Yol Kültür Sanat Derneği çerçevesinde çıkarılan; **Doğru Yol Kültür Sanat Dergisi, Esin (Kültür ve Sanat) Dergileri** bunlara örnektir.

Tan Yayınevi tarafından çıkarılan; **Tan Gazetesi, Çevren (Toplum–Bilim Yazın ve Sanat) Dergisi, Çığ (Kültür Yazın Sanat) Dergisi, Kuş (Çocuk) Dergisi.**

Bay yayınları içerisinde; **Bay (Kültür–Sanat) Dergisi, Genç Bay Dergisi, İnci (Çocuk) Dergisi** ve bu yayınevlerinin, kitap yayınları ile Kosova Türk Edebiyatı oluşturularak Türk Dilinin kullanımı sağlanmıştır⁴⁴. Bundan başka Kosova’da 25 Haziran 1951 yılında Priştine Radyosu Türkçe yayınlarına başlamıştır.

Özellikle Türklerin bu topraklarda varlıklarını sürdürebilmeleri açısından derneklerin önemli rolü olmuştur. Priştine ve Prizren’de açılan derneklerde Türkler büyük bir içtenlikle faaliyetlere katılmışlar, kendi kültürlerinin tanıtılmasına yardımcı olmuşlardır. Dernek faaliyetleri arasında, edebiyat kolları, müzik kolları (Türk sanat müziği, Türk halk müziği), folklor kolları (çeşitli yörelerin oyunları),

⁴³S. Dilek Yalçın Çelik, *Kosova’da Çağdaş Türk Edebiyatı (1951–2008)*, Bafgrafik, Prizren 2008, s. 29–30.

⁴⁴İbrahim Üstün, “Etnik Savaş Sonrası Kosova’da Türklerin Durumu”, *Bay Dergisi*, S: 102, Prizren 2008, s. 23.

tiyatro ve dram kolları ile spor kolları en yoğun faaliyet gösteren kollarıdır. Bunlardan **Doğru Yol Kültür ve Güzel Sanatlar** Derneği, 1951 yılında Prizren’de kurulmuştur. Derneğin ilk başkanı Hayrettin Volkan, genel sekreteri de Cemil Şengür olmuştur. Dernek ilk yıllarında edebiyat konularında ki faaliyetlerine ağırlık vermiş, sonraki yıllarda müzik, halk oyunu ve dram kollarında büyük gelişmeler kaydetmiştir. Böylece dernek bölgede Türk kültürünün birkaç koldan gelişimi için çaba sarfetmiş, sadece Kosova’da değil, Balkanlar’da örnek bir kültür merkezi haline gelmiştir.

1 Eylül 1951 tarihinde, Priştine’de **Yeni Hayat** derneği kurulmuştur. Bu derneğin kurucusu ve başkanı Remzi Süleyman’dır. Dernek özellikle müzik kollarında faaliyetlerine başlar ve Priştine’de Türkçe müzik geleneğinin canlanmasında ve sistematik hale getirilmesinde önemli bir rol üstlenir. Derneğin edebiyat kolu da çalışmalarına devam etmiş, özel günlerde yazar ve şairlerin katılımıyla edebiyat günleri düzenlemiştir. **Yeni Hayat** derneği, 1969 yılına kadar bu isimle faaliyetlerine devam etmiş, bu tarihten sonra isim değişikliğine giderek **Gerçek (Kültür – Güzel Sanatlar Derneği)**, adıyla anılmaya başlamıştır⁴⁵.

1963 Tüzüğü:

Kosova’da 1963 yılında yürürlüğe giren yeni tüzükte Türk varlığından somut bir biçimde söz edilmeye başlanmıştır. Söz konusu tüzüğün 39.maddesinde: “Bölgede yaşayan Arnavutlar ve Türkler genelde hak eşitliğine sahiptir ve onların da anayasa ve yasalarla diğer yurttaşlara tanınan hakları vardır. Onların kendi dillerini özgürce kullanma, kendi kültürlerini ifade etme, geliştirme ve bunlarla ilgili kurumları kurma hakları vardır” denmektedir. Böylece Kosova ve Metohiya Özerk Bölgesi’nin bu tüzüğünde Türk dili de öteki diller arasında yer almış, artık Türk topluluğu mensuplarının da kendi ana dilini kullanma olanağı somut bir biçimde belirtilmiştir⁴⁶.

⁴⁵S. Dilek Yalçın Çelik, *age.*, s. 33-35.

⁴⁶Giray Saynur Bozkurt, *agm.*, s. 71.

1969 Anayasası:

1969 yılında Kosova Sosyalist Özerk Bölgesi'nin (KSÖB) Anayasası onaylanmıştır. Bu Anayasa özerkliğin ulusal yanı ve rolünü yeniden ortaya koymuştur. “Temel ilkeler” bölümü ile “Kendi geçmişlerinde birbirine bağlı olan ve özgürlük ile sosyal kalkınma eğilimleri aynı olan Kosova Arnavutları, Sırpı, Türkleri ve Karadağlıları özerk bölgede hak eşitliğine kavuşmuşlardır”. (Temel ilkeler, 1); “KSÖB, Kosova'daki bütün etnik grupların sürekli olarak ekonomik, politik, sosyal ve kültürel gelişmeleri için koşullar yaratır”, Kosova ile ilgili bu yasal düzenlemede yer alan diğer başlıca maddeler şunlardır: “KSÖB... Arnavut, Sırp, Türk, Karadağ ve Kosova'nın eşit haklara sahip diğer ulusların birliğine dayanır” (madde 1, fıkra 1). KSÖB'de Arnavutlar, Sırp, Türkler, Karadağlılar ve diğer milletlere mensup olanlar her bakımdan eşit haklara sahiptir ve özdeş hak ve görevleri vardır. 1969 Anayasa Kanunu'nda dillerin eşitliği daha somut bir biçimde belirtilmiş, dillerin devlet organlarında, kamu kuruluşlarında, okullarda mahkemelerde ve diğer kuruluşlarda eşit olarak kullanılması düzenlenmiştir⁴⁷.

2.3.1 1974 Anayasası ve Getirdiği Yenilikler

Sırpın tarihi süreç içinde, Büyük Sırbistan hayallerini gerçekleştirme emellerinden vazgeçemedikleri görülmüştür. Dolayısıyla güçlü bir Sırbistan'ın Yugoslavya için her zaman tehlikeli olduğu anlaşılmıştır. Bundan dolayı Sırpın etkisinden ve gücünden kurtulma yolları aranmıştır. Yeni bir anayasanın düzenlenmesi çıkış yollarından biri olmuştur. Bu yüzden 1974 Anayasası adını alan bu yeni Anayasa yürürlüğe girmiştir. Yeni Anayasa ile Yugoslavya çapında değişiklikler olmasına rağmen en önemli ve can alıcı değişiklikler Kosova ile ilgili yenilikler olmuştur. 1974 Anayasası'ndan önceki yasalarla Kosova, özerklik statüsüyle Sırbistan'a sıkı sıkıya bağlı olmuştur. Belgrad'ın emri ve izni olmadan Kosova'da herhangi bir değişikliğin yapılması değil, teklif bile edilmesi söz konusu olmamıştır.

⁴⁷Giray Saynur Bozkurt, *agm.*, s. 72.

1974 Anayasası'nda yapılan değişikliklerle Kosova Yugoslavya Federatif Cumhuriyeti Yürütme Konseyi'nin eşit haklara sahip üyeliğini elde etmiştir, konseyde kendi temsilcileriyle temsil edilme hakkına kadar federal mahkemeye temsilci göndermiştir, adli organlara, yüksek mahkemelere, polis ve maliye teşkilatına sahip olmuştur.

Kosova'nın idarî, adlî ve siyâsî kurumları dış ülkelerle, yabancı kuruluşlarla anlaşma imzalayabilme hakkına kavuşmuştur. Artık yapılan ve yapılacak bütün anlaşmalar Belgrad'ın değil, Kosova Parlamentosu'nun onayıyla yürürlüğe girmeye başlamıştır⁴⁸.

1974 tarihli Anayasası'nın, ilgili maddeleri:

Madde 5: Kosova Sosyalist Özerk Bölgesi'nde Arnavutlar, Müslümanlar, Sırp lar, Türkler, Karadağlılar ve diğer ulus ve halkların, etnik grupların mensupları her alanda eşittirler, aynı hak ve görevlere sahiptirler. Ulus ve halklar arasında eşitliğin sağlanabilmesi için her alanda özgürce gelişebilmeleri, ulusal kimliklerini ifade edebilmeleri, dil, kültür, tarih ve diğer değerlerini koruyabilmeleri güvence altına alınmaktadır.

Madde 6: Kosova Sosyalist Özerk Bölgesi'nde Arnavut, Sırpırvat ve Türk dillerinin, yazılarının eşitliği teminat altındadır.

Madde 193/2: Türklerin yaşadığı bölgelerde Türk dili ve yazısı diğer dillerle eşit bir biçimde kullanılır.

Madde 194/1: İlk, orta ve yüksek öğretim kurumlarında herkesin kendi anadilinde, Arnavutça, Sırpırvatça ve Türkçe öğrenim görmesine gereken koşullar temin edilir.

⁴⁸Bahtiyar Sipahioğlu, *age.*, s. 115-116.

Anayasanın sağladığı bu imkanlar çerçevesinde Kosova’da Türk nüfusu kültür, sanat ve edebiyat alanında olduğu kadar siyasi ve ekonomik sahada da kendilerini ifade edebilmişlerdir⁴⁹.

1974 Kosova Anayasası’nın çıkarılmasıyla Türklerin’de Kosova’yı oluşturan yapıcı unsur olduğu, Türklerin, Türkçe’nin ve yazısının eşit dil olduğu, Kosova Meclisi tarafından benimsenmiştir. Ardından “Dillerin eşitliğini sağlama yasası” çıkarılmıştır. Buna rağmen Kosova’da Türk varlığını inkar edenler olmuştur. Arnavutları parçalamak için Sırlar’ın Türk varlığını icat ettiğini, Kosova’da Türklerin bulunmadığını söyleyenler olmuştur. Ayrıca bu kişiler sahte veya tutarsız belgelerde yayınlamışlardır. Ancak Kosova’daki Türkler yerel ve genel seçimlerle, yerel birliklerden Yugoslavya Federal Meclisine kadar Türk milletvekilleri olarak seçilmişlerdir, devlet bakanı, büyükelçi görevlerinde bulunmuşlardır⁵⁰. Olumsuzluklar karşısında direnerek bölgenin ilerlemesine önemli katkı sunmuşlardır. Öyle ki, 95 binden fazla üyenin içinde Kosova Komünistler Birliği’nde 850 kadar Türk halkına mensup parti üyesi çalışmalarıyla, Türk toplumunun gelişmesine sürekli olarak katkı sunmuşlardır. Yaratıcı çalışmalarıyla, ve yeteneğiyle Türk halkının gelişmesine katkısını sunan Türk halkına mensup kişilerin sayısı durmaksızın artmıştır⁵¹. Türk halkının en büyük başarılarından biri de Kosova Bölgesinde, Türk bayrağının dalgalanmasıdır. Türk Bayrağı enstitülerde, bütün kurumlarda, devlet bayramlarında, bölgenin her tarafında dalgalanmaktaydı⁵².

2.3.2 Yugoslavya Döneminde (Kosova Bölgesi’nde) Türk Siyasiler ve Aydınlar

Hayrettin Volkan: 1923 yılında Prizren’de doğmuştur. İlkokulu bitirdikten sonra, medreseye devam etmiştir. Yüksek Öğrenim için Belgrad’a gitmiştir. Burada “ilerici gençler” ile tanışır ve onların düzenledikleri gösterilere katılır. Düşünceleri yüzünden tutuklanarak Tiran hapisanesine gönderilir. Yaşı küçük olduğu için kısa

⁴⁹Zülcüf Oruç, *agm.*,s. 179-180.

⁵⁰Altay Suroy, “Kosova’da Türk Olmak”, *Bay Dergisi*, S: 75, Prizren 2008, s. 152-153.

⁵¹Enver Baki, “Türk Halkı Her Alanda Gelişme Kaydetti”, *Tan Gazetesi*, 26 Kasım 1983, s. 7.

⁵²Şakir Maksut, “Anayasa Kanunu Bölge İçin Ölçülmez Değerdendir”, *Tan Gazetesi*, 28 Aralık 1969, s. 2.

zamanda salıverilir. 1941–1945 yılları arasında Yugoslavya ulus ve halklarının yürütmüş olduğu HKS (Halk Kurtuluş Savaşına)’ya katılır. Savaş sonrasında çeşitli siyasi ve devlet görevlerinde bulunur. 1946 yılında, Prizren Belediye başkanı olur. Bu Osmanlı sonrası dönemde Kosova’da gerçekleşen ilk Türk başkanlığı olması açısından önemlidir. Çeşitli yüksek madalya ve takdirler kazanır. 1941 Partizan Nişanı taşıyıcısıdır.

Doğru Yol KGSD’nin kurucusu üyesi ve ilk başkanıdır. Siyasî görevlerinin yanı sıra kendisi Türk kültürünün ilerlemesi için gayret etmiş aydındır. Doğru Yol KGSD’ni kurması ve burayı bölge halkı için kültürel faaliyetlerini gerçekleştirebileceği merkez haline getirmesi dikkate değer bir nitelik taşımaktadır⁵³.

Cemal Cibo: Kosova Bölge Konferansı Başkanlık Kurulu üyesi olan Cemal Cibo, 1944 yılında (HKS) Halk Kurtuluş Savaşına katılarak ülkenin faşist yönetimden kurtulması için mücadelede bulunmuştur. Ayrıca Türk toplumunun kalkınması için de mücadele etmiştir. Geniş Halk kitlesi arasında parti’nin güçlenmesi doğrultusunda faşist işgalcilere karşı yapılan savaşta ulus ve halkların savaşa katılmasını sağlamıştır, özellikle de Türk toplumuna bu savaşa katılmanın nedeni önemli olduğu bilincini aşmıştır. Kosova’da yaşayan tüm Ulus ve Halklar arasında kardeşlik–birliğin devam etmesi için çaba sarf etmiş, üstlendiği her görevi yerine getirmiştir. Ayrıca emeklilerin karşılaştıkları sorunları çözmelerinde de yardımcı olmuştur⁵⁴.

Nusret Dişo Ülkü: 1938 yılında Prizren’de doğmuştur. Liseyi bitirdikten sonra bir süre öğretmen olarak çalışmıştır. Bu yıllarda yaptığı tercüme ile dikkatleri çekmiş, Üsküplü yazar Necati Zekeriya’nın yardımlarıyla Üsküp’e giderek 1964 yılında Birlik Gazetesi’nde çalışmaya başlamıştır. Sevinç ve Tomurcuk isimli çocuk dergilerinin yönetmenliğini yapmıştır. 1979 yılında Priştine’ye geçerek Tan Gazetesi’nde kültür ve sanat sayfalarını yönetmiştir. Priştine’de yayınlanan Kuş isimli çocuk dergisinin yayınlanmasında aktif rol oynamıştır. Sorumlu yayın müdürü

⁵³S. Dilek Yalçın Çelik, *age.*, s. 232-233.

⁵⁴Burhan Sait, “Kişiliği Hatıralarımızda Kalacak”, *Tan Gazetesi*, 15 Temmuz 1989, s. 1.

olmuştur. 1981 yılında yeniden Üsküp'e dönen ve orada basın yayın dünyasında çalışmaya başlayan Nusret Dişo, burada **Dilmaç** ve 2002 yılından itibaren de **Türk Kalemleri** dergilerini basmıştır. Türk Kalemleri dergisinin sahibi ve sorumlu yayın müdürlüğü görevini de başarıyla sürdürmüştür⁵⁵.

Süleyman Brina: 1969 yılında Kosova'da Türk dilinde "Tan" gazetesinin yayınlanması için hazırlıkları üstlenmiştir. Tan'ın kurucusu olarak gazetenin ilk müdürü, baş sorumlu yazarı görevini 1972 yılına kadar sürdürmüştür. Tan etrafında en seçkin genç kadroyu toplamıştır.

1972–1973 yıllarında siyasetçi olarak yedi kişilik üst düzey Kosova Komünist Birliği Bölge Komitesi üyeliğini, 1973–1978 yılları arasında Prizren Belediye Meclisi astbaşkanı görevinde, 1978–1980 yıllarında Prizren Sosyalist Birliği astbaşkanı görevinde bulunmuştur. 1980 yılından 1989 yılına kadar Prizren'de Bayındırlık Alanları Toplumsal Planlaştırma ve Tasarlama Kurumu'nda müdür olarak çalışmıştır. Kosova'da Türk halkının kaderinin tayin edilmesinde sivrilmiş bir politikacı özelliğini kazanmıştır. Yugoslavya çapındaki tartışmalarda Türk halkının haklarını başarıyla koruyabilmiştir. Okullarda kadro sorunu, ders kitapları, ders araç ve gereçlerinin sağlanması için katkıda bulunmuştur, bunun yanı sıra kültür ve sanat derneklerinin etkinlikleri üzerinde durmuştur. "Doğru Yol" Türk Kültür ve Sanat Derneği kurucularındandır⁵⁶.

Enver Baki: 1943 yılında Priştine'de doğmuştur. Yüksek Pedagoji Okulundan mezun olmuştur. Kısa bir süre öğretmenlik yapmış ise de sonraları gazeteci olarak çalışmıştır. 1963 yılında ise Priştine Radyosu, Türkçe Yayınlar Servisi'nde göreve başlamıştır, ayrıca Tan Gazetesinin kurucu üyelerinden de biriydi. Daha sonra bu gazetenin hemen her biriminde görev yapmıştır. Çevren ve Kuş dergisinin yazı kurulunda yer almış, Priştine'deki çeşitli derneklerde (Priştine Kültür Birliği, Sırbistan Kültür Birliği, Sırbistan Göçmenler Birliği gibi) yönetim kurulu üyeliği ya da kültür komisyon üyeliklerinde bulunmuştur. 1978–1992 yılları

⁵⁵S. Dilek Yalçın Çelik, *age.*, s. 156-227.

⁵⁶Fidan Brina, *Süleyman Brina Hayatı ve Eserleri*, (Priştine Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkoloji Anabilim Dalı, Bitirme Tezi), Priştine 2004, s. 6.

arasında, Priştine Belediye Meclisi'nde milletvekili olarak görev yapmıştır. Yine aynı dönemde Sırbistan Meclisi ve YSFC Meclisi Federal Konseyi milletvekili olarak da çalışmıştır⁵⁷.

Arif Bozacı: 1944 yılında Priştine'de doğmuştur. Yüksek Pedagoji Okulu, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünden mezun olmuştur. 1969–1973 yılları arasında Priştine Belediyesinde memur olarak görev yapmış, daha memur iken, Tan gazetesinde, gazeteci olarak çalışmaya başlamıştır. Arif Bozacı bu görevine 1987 yılına kadar devam etmiştir. 1987–1993 yılları arasında Hıvzı Süleymani Kütüphanesi'nin koordinatörlüğünü üstlenirse de 1993 yılında Sırp rejimi, burada ki işine son vermiştir. Kosova'da yapılan ilk örgütlü seçimlerde, Prizren'den Kosova Demokratik Birliği (LDK) milletvekili adayı olmuştur. 1992–2008 yılları arasında bu görevini başarı ile yapmıştır. İnsan Hakları ve Özgürlükleri Koruma Komisyonun kurucuları arasında yer almıştır. 1990-2000 yılları arasında NATO'ya bağlı Geçici Kosova Hükümeti'nde Kosova Dışişleri Bakanlığına bağlı Türkiye ve Türk Dünyası İlişkiler Dairesi Başkanlığını yürütmüştür⁵⁸.

Ahmet İğciler: 1945 yılında Prizren'de doğmuştur. İlk ve orta öğrenimini burada tamamladıktan sonra yüksek öğrenim için Priştine'ye gitmiştir. Burada, Priştine Üniversitesi, Filoloji Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünden mezun olur.

1967–1978 yılları arasında orta kurumlarında öğretmenlik yapmıştır. 1967 yılında, Prizren Belediye Meclisi'ne girer ve mütercim olarak çalışmaya başlar. Ahmet İğciler, bu görevinin yanı sıra Prizren İl Mahkemesi'nde resmi tercüman olarak da çalışmıştır⁵⁹.

Bayram İbrahim: 1947 yılında Prizren'de doğmuştur. Burada ilk öğrenimini tamamladıktan sonra Öğretmen Okulu'nu bitirmiştir. Ardından, Priştine'de Hukuk Fakültesi'ne yazılmıştır. 1978 yılında buradan mezun olmuştur.

⁵⁷S. Dilek Yalçın Çelik, *age.*, s. 36-37.

⁵⁸S. Dilek Yalçın Çelik, *age.*, s. 93-96.

⁵⁹S. Dilek Yalçın Çelik, *age.*, s. 96-130.

1969 yılında ilk Türk gazetesi Tan çıkmaya başladığında kurucuları arasında yer almış ve aynı gazetede kapanıncaya kadar gazeteci olarak çalışmıştır. Gazete kapandıktan sonra, 1999–2000 yılında Kosova Geçici Hükümeti Eğitim Bakanlığı'nda Türkçe Eğitim Sorumlusu olarak görev yapmıştır. 2000 yılında Kosova'da yapılan ilk serbest yerel seçimlerde ve 2001 yılında yapılan parlamenter Kosova seçimlerinde Priştine Belediye Seçim Komisyonu üyesi olmuş ve bu görevini bir dönem daha seçilerek başarı ile yürütmüştür. **Şefkat Derneği** Yönetim Kurulu başkanlığını yapmıştır. Bu derneğe bağlı olarak, siyaset, kültür ve sanat içerikli **Demokrasi Ufuzu** adlı Türkçe gazete çıkartmıştır⁶⁰.

İskender Muzbeg: 1947 yılında Prizren'de doğmuştur. Prizren'de ilkokulunu ve Öğretmen Okulunu bitirdikten sonra Priştine'ye gitmiş, burada Hukuk Fakültesi'nden mezun olmuştur.

İskender Muzbeg, Tan Gazetesi'nin kurucuları arasındadır. Bu gazetede, dört yıl boyunca (1969–1973) gazetecilik yapmış, gazetenin kültür, eğitim, sanat sayfalarını yönetmiştir. İleriki yıllarda hukukçu olarak görevine devam etmiştir. Sırasıyla, Prizren Belediyesi Hazine Avukatı, Prizren Belediyesi Meclis Yürütme Konseyi üyesi ve Yürütme Kurulu sekreteri, ayrıca Prizren Belediye Mahkeme'sinde yargıçlık görevlerinde bulunmuştur.

İskender Muzbeg, Kosova'da bulunan “Türk Yazarlar Derneği” ve “Türk Aydınlar Ocağı” gibi derneklerde kurucu üye olmuş, aktif olarak çalışmış, önemli görevlerde bulunmuştur. “Doğru Yol” derneğine uzun yıllar emek vermiştir. Kendisi, 1999 yılı Kosova Savaşı'ndan sonra da, bölgedeki Türk varlığının ve kültürünün yaşatılması konusunda özverili çalışmalar yapmıştır.

⁶⁰S. Dilek Yalçın *age.*, s. 130-156.

Kosova’da Türkler, kendi dillerinde eğitim hakkını elde ettikten sonra, eğitim alanında yaşanan ders kitabı açığını kapatmak için de uğraş veren yazar, Bedrettin Koro ile birlikte, ilkokul 5, 6 ve 7. Sınıf tarih ders kitaplarını kaleme alır⁶¹.

İlyas Sait: Gilan KB Belediye Komitesi Tüzük Komisyonu üyesi, Belediye Konferansı Başkanlık Kurulu üyesi, ayrıca Belediye Komitesinde de aktif şekilde etkinlik göstermiştir. Adliye organlarında Çalışma Birliği Başkanı ve KB Temel Örgütü Sekreterlik görevinde bulunmuş, Yerel Topluluğu’nda Sırp, Karadağlı, Türk göçünün önlenmesiyle ilgili Komisyon Başkanlık görevini yürütmüştür. Göç nedenlerine sebep olan sorunları ortaya çıkartmıştır. Ulus ve Halkların karşılaştıkları sorunlar için çözüm üretmeye çalışmış, o dönemde en büyük sorunlardan biri olan göç sorununun ortadan kalkması için önerilerde bulunmuştur. Devlet organlarında, ulus ve halkların eşit şekilde temsil edilmelerinin, göçün durdurulmasında etkili olabileceğini, ayrıca belediyelerin’de halka güven aşılması gerektiğini savunmuştur⁶².

Neki Jilta: YKB üyesi ve siyasi okulu mezunudur. Prizren Belediye Meclisi Denetim İşleri Sekreterliği’nin Bayındırlık Bölüm Şefi olarak, 1970 yılından itibaren göreve başlamıştır. Şehrin temizlenmesi, köprülerin, binaların, müzelerin, spor sahalarının, su tesisatlarının, dükkân vitrinlerinin, yeşil alanların korunması için denetim işlerini yürütmüş ve bu görevde önemli başarılar kaydetmiştir. Diğer bir görevi de İşyerlerinde, kurumlarda bulunan levhaların üç dilde yazılıp yazılmadıklarını (Arnavut, SırpHırvat, ve Türk dilleri) kontrol etmektir. Kurallara uymayan, suçlu olan kişileri cezalandırma yetkisi bulunmaktaydı⁶³.

2.3.3 Yugoslavya Döneminde Türkçe Eğitim

S.F.C.’de Yaşamakta olan tüm ulus ve halkların eğitim ve öğrenimlerine büyük önem verilmektedir. Bütün vatandaşların, anadillerinde öğrenim görmeleri Anayasa ile sağlanmıştır. Ulus ve halkların anadillerinde öğrenim görmeleri

⁶¹S. Dilek Yalçın Çelik, *age.*, s. 156-172.

⁶²Musa Dindar, “Beraberlik Tek Seçeneğimiz”, *Tan Gazetesi*, 27 Kasım 1989, s. 2.

⁶³Ahmet İçciler, “Temizliğin Sağlanması Görevimizdir”, *Tan Gazetesi*, 18 Mayıs 1985, s. 5.

amacıyla bir yandan toplumsal–siyasal örgütler, diğer yandan da toplumsal topluluklar yoğun çaba sarf etmişlerdir. Böylece 1951 tarihinden itibaren Kosova Bölgesinde Türkçe eğitim başlamıştır⁶⁴.

⁶⁴Sibel Murtur, “Kompütürlerle Çalışmak Güç Fakat İlginçtir”, *Tan Gazetesi*, 23 Nisan 1985, s. 6.

Tablo 2: 1951 / 2000 yılları arasında Kosova’da Türkçe Eğitimin durumu aşağıdaki tablo’da anlaşılmaktadır.

Okul Yılı	İlköğretim				Ortaokul-Lise ve Mesleki Liseler			
	Okul sayısı	Sınıf Sayısı	Öğrenci Sayısı	Öğretmen Sayısı	Okul sayısı	Sınıf Sayısı	Öğrenci Sayısı	Öğretmen Sayısı
1951/52		21	3068					
1955/56	12	109	3556	134		21	637	28
1961/62	12	110	3437	106		3	81	7
1966/67	12	111	2910	166	5	13	313	56
1970/71	11	92	2325	122	10	26	631	53
1975/76	10	73	1583	89	6	23	548	43
1980/81	9	72	1439	89	8	19	466	30
1985/86	10	78	1697	198	7	19	370	44
1990/91	12	90	1923	124	7	24	429	44
1996/97	11	103	1964	139	6	24	404	42
1998/99	11	104	1967	124	6	24	483	36
1999/00	10	104	2019	124	6	21	527	36

Kaynak: (Topsakal ve Koro, 2007:23)

1964 yılında Prizren’de Türk halkının kalabalık bir şekilde yaşamaları göz önünde bulundurularak Yüksek Pedagoji Okulu Türkçe bölümü açılmıştır. Bölüm başkanı olarak Süreyya Yusuf, Sebahat Mahmut ve Süleyman Brina YPO’ya davet edildiler. 1964 yılında ders vermeye başladıklarında 25 kadar öğrenci vardı. Okul’da liseden sonra iki yıllık yüksek öğrenimi kapsayan, ortaokullara Türkçe öğretmeni yetiştirmeyi amaçlayan eğitim uygulanmaktaydı. Fakat dört yıl sonra Türkçe bölümü Priştine’ye nakledilmiştir. Bölümün Priştine’ye nakledilmesi kapatılmasında şartlarını hazırlamış oldu. Çünkü Priştine’de bölümü destekleyecek birimler yoktu. Kısa sürede öğrenci sayısı hızla düştü ve üç yıl sonra öğrenci sayısının olmaması nedeniyle kapandı⁶⁵. Ancak 1988/89 yıllarında Priştine Üniversitesi’nde Türk Dili Kürsüsü tekrar açılabilmiştir⁶⁶.

Yüksek Pedagoji Okulu Türkçe bölümünün kapanmasının ardından, yerine Lisans programının uygulandığı bir fakültenin açılması, Kosova Meclisi tarafından kabul edilip onaylanmıştır. Bu dönemde kendi sahasında uzman olan ve ilim alanında çok büyük başarılar gösteren Prof. Dr. Hasan Kaleşi, kendi sahası olan şarkiyatı ön planda tutarak, Priştine Üniversite Felsefe Fakültesi bünyesinde Şarkiyat Bölümü’nü faaliyete geçirmiştir. Şarkiyat Bölümü’nde Türkçenin yanısıra Arap ve Fars Dilleri’nin uygulanması, kısa zamanda bu Fakülte’de Türkçeden çok Arapça ağırlığını koymaya başlamıştır. Dolayısıyla bu Fakülte’ye Türkçeden çok, Türk-İslam Kültürü alanında yükselmek isteyen Türk, Arnavut, Boşnak, Sırp gibi kişiler kaydını yaptırmış oldular. Böylece Şarkiyat bölümü Türk dilini ve Türk kültürünü, Türk halkının dışındaki milletlere, Sırlara, Arnavutlara, Karadağlılara, Makedonlara ve Yugoslavya sınırları içerisinde yaşayan diğer milletlere tanıtmış oldu. Şarkiyat Kürsüsü 1977–1988 yılları arasında 200 den fazla mezun vermiştir. Mezun olan talebeler arasında 22 Türk bulunmaktadır⁶⁷.

Ayrıca Kosova Bölgesin’de Türk öğretmeni yetiştiren bölümde, Prizren “Cevdet Doda” Yüksek Pedagoji Okulu’nda açılmıştır. Yüksek Pedagoji Okulu

⁶⁵ Aziz Serbest, “Türkçe Eğitimin Uğradığı Trajediler”, *Tan Gazetesi*, 29 Haziran 1991, s. 7.

⁶⁶ Bayram İbrahim, “Türk Dilinde Üniversite Öğrenci Kayıtları Bilgileri Yayınlanıyor”, *Tan Gazetesi*, 20 Mayıs 1989, s. 7.

⁶⁷ Bahtiyar Sipahioğlu, *age.*, s. 252-254.

dersleri bir süre Priştine Üniversitesi Felsefe Fakültesi Türkoloji Bölümü öğretim üyelerinin desteğinde yürütülmüştür. Bu bölümde okuyacak öğrenciler iki yıllık önlisans eğitiminden sonra ilkokullarda öğretmenlik yapabileceklerdi⁶⁸. Türk dilinde ilkokul öğretmeni yetiştirmeye yarayan bu bölüme 1991/92 öğretim yılında 16 öğrenci kayıt olmuştur. Derslere 12 öğrenci devam etmiş, 2. sınıfta ise 13 öğrenci ders görmüştür⁶⁹.

2.3.4 Yugoslavya Döneminde Türklerin Basın–Yayın ve Medya Kuruluşları

Kosova’da Türkçe basın yayını 1871 tarihine kadar uzanmaktadır. 1969 yılından 1999 yılına kadar yayımlanan Tan gazetesi ise Kosova’daki ilk Türkçe gazete sayılmaktadır. 1969 yılı öncesinde 1944 yılında Makedonya Türklerine tanınan basın yayın imkanları çerçevesinde yayınlanan Birlik gazetesi aynı zamanda Kosova Türkleri tarafından da takip edilmektedir. 1950 yılında Priştine radyosunda Türkçe yayınların başladığı, aynı yıl Priştine radyosu Türk orkestrasının kurulduğu da görülmektedir. 1971 yılında Prizren’de Doğru Yol Kültür ve Sanat Dergisi yayımlanmış, Dergi 1977 yılından itibaren Esin adıyla yayın hayatını sürdürmüştür.

“Tan” yayınevi çevresinde 1973 yılında “Çevren”, 1975 yılında “Boncuk”, 1979 yılında “Kuş”, 1990 yılında “Çığ”, ve “Yarın” gibi çocuk, kültür, sanat, gençlik, toplum ve düşünce dergileri yayımlanmıştır⁷⁰. 1973 yıllarında Kosova Emekçi Halkı Sosyalist Birliği Bölge Konferansı Başkanı Aslan Fazlı idi. Aslan Fazlı kabinesinde ilk defa bu dönemde Kosova Türkleri için Türkçe TV yayınlarının başlaması dile getirilmiştir. Böylece Kosova Başkanlık Kurulu üyesi ve Türk halkının temsilcisi olan Beyto Nobırdalı’nın teklifiyle, Kosova Parlamentosu Türkçe yayınlarının başlaması onayını vermiştir. Beyto Nobırdalı bu iş için Şakir Maksud’u görevlendirmiştir. Şakir Maksud bu dönemde Priştine Radyosu Türkçe Redaksiyonu’nda gazeteci olarak çalışmaktaydı. Şakir Maksud göreve gelmesinin

⁶⁸Aziz Serbest, “Öğrencilere ve Ailelere Mujde”, *Tan Gazetesi*, 30 Eylül 1989, s. 15.

⁶⁹Aziz Serbest, “Prizren’de Eğitim Fakültesi Açılması Geleneğe Uygun Bir Karar Olacaktır”, *Tan Gazetesi*, 29 Mayıs 1992, s. 15.

⁷⁰Zülküf Oruç, *agm.*, s. 194.

ardından Priştine Televizyonu Türkçe Redaksiyonu'nu kurma çalışmalarına başlamıştır. Gilan'da öğretmenlik yapan, Birlik ve Tan gazetelerinde değişik yazılar yazarak Türk kültürüne her yönüyle katkı sunan Hayrettin Gaş'a televizyon gazeteciliği teklifi sunulmuştur. Hayrettin Gaş'ın göreve gelmesinin ardından, Elma Aksoy sunucu, Ömer Keçi'de yapımcı olarak göreve gelmişlerdir. Hazırlık çalışmalarından sonra iki aylık bir süreden sonra, Şakir Maksud'un sorumluluğunda 30 Nisan 1974 tarihinde Belgrad Stüdyosu'ndan "*Hafta İçinde*" adlı haber programı yayına girmiştir. Hafta'da bir yapılan bu yayın 10 dakikalık bir süreyi kapsıyordu. Belgrad Stüdyolarından yapılan bu yayın 1975 yılından itibaren Priştine Stüdyosundan yapılmaya başlamıştır. Priştine Televizyonu Türkçe Redaksiyonu Kosova Türklerini başarıyla tanıtop, Yugoslavya'nın her yerinde yaşayan Türklerin de sesi, kulağı olmuştur. Priştine Televizyonu'nda Türkçe yayınların artmasıyla Türkiye Cumhuriyeti ve Yugoslavya makamları arasında da siyasi ve kültürel etkinlikler artmıştır. Böylece Yugoslavya'da yaşayan Türkler iki ülke arasında köprü vazifesi gören unsur haline gelmiştir.

Priştine Televizyonu Türkçe yayınlarında, 1990'lı yılların başına kadar hem program genişlemesi, hem de kadro genişlemesi yapılmıştır. 1974 yılında hafta'da 10 dakikalık bir süre ile yayına başlayan PRT Türkçe Redaksiyonu, zaman içinde yeni programların eklenmesiyle hem çeşitlilik hem de sürede önemli artış sağlamıştır. Böylece birçok siyasi müdahalelere rağmen sarsılan Türk halkı, yok olmaktan kurtulmuştur⁷¹.

2.3.5 Tito Sonrası Dönemde Kosova ve Kosovalı Türkler

Tito'nun 4 Mayıs 1980'de 81 yaşındayken ölümü, sadece Kosova için değil tüm Yugoslavya için farklı ve yeni bir dönemin başlangıcını oluşturmuştur. Tito'nun ölümü Yugoslavya'nın tarihindeki dönüm noktalarından biridir. Tito'nun ölümüyle birlikte önemli bir denge unsuru ortadan kalkmış, ülkenin değişik Cumhuriyetleri arasında entegrasyonu amaçlayan kurumlar gücünü yetirmeye başlamıştır. 1980 yılından, Yugoslavya'nın dağılmasına kadar geçen süre içinde ekonomik sorunlar ve

⁷¹Bahtiyar Sipahioğlu, *age.*, s. 202-211.

etnik gruplar arasında giderek artan milliyetçilik akımları ülke bütünlüğünün önünde en önemli sorunları oluşturmuştur. Böylece tarihsel kökeni olan etnik uyuşmazlıkların tekrar daha güçlü bir şekilde ortaya çıkmalarına yol açmıştır.

1980’li yılların Yugoslavya’sında, etnik kimlikler arasında çatışmaların başlamasına, Sırp baskı politikalarının daha da şiddetlenmesine neden olan olaylar Kosova’da başlamıştır. Bu olayların Sırp güvenlik güçleri tarafından şiddetle bastırılmaya çalışılması Yugoslavya’da gerginliği tırmandırmıştır⁷². Öte yandan ulusçu Sırp aydınlar ise “Sırp Bilimler ve Sanat Akademisi” etrafında bir araya geliyor ve 1986 yılında yükselen Sırp ulusçuluğunun işaretlerini veren bir memorandum yayımlıyorlardı. Artan bir sıklıkla Arnavut ulusçuları ile Sırp göstericiler karşı karşıya geliyorlardı. 1988 yılında Anayasal değişikliklerle Voyvodina ve Kosova’nın özerk statüleri daraltılıyordu⁷³. 1989 yılında ise Kosova’nın özerkliğinin alınmasıyla, Kosova Sosyalist Özerk Bölgesi’nin yapıcı unsuru olan Türk halkı da birçok sorunla, karşılaşmaya başlamıştır. Kosova Meclisi’nde Türkler üç veya dört milletvekili ile temsil ediliyordu. Kosova SÖB başkanlığında Türklerin temsilcisi vardı. Bakanlıklarda ve Yugoslavya’nın Türkiye’deki büyükelçilik veya konsolosluklarında en az birer Kosovalı Türk görev yapmaktaydı. Devlet tarafınca Türkçe ders kitapları yayımlanırdı ve Türk sınıfları için okul araç ve gereçler temin edilirdi. Türk öğrencilerine de devlet tarafından burs verilirdi. Türklerin yaşadığı belediyelerde Türkçe resmi dil idi.

Kosova SÖB Meclisi’nin feshedilmesinden ve çok partili sisteme geçilmesinden sonra Yugoslavya Federe meclisine ve Sırbistan Cumhuriyet Meclisine Türk milletvekili seçilemedi. Türk toplumunun yaşadığı belediyelerde, belediye Meclislerine Türk adaylar seçilemedi. Oysa bu belediyelerde belediye başkanı veya meclis şuralarının başkanlarından biri Türk asıllı olurdu⁷⁴.

⁷²Numan Baş, *agm.*, s. 16-17.

⁷³Zülküf Oruç, *agm.*, s. 160.

⁷⁴Altay Suroy, “Kosova’nın Önemli Bir Unsuru: Türkler”, *Bay Dergisi*, S: 87, Prizren 2008, s. 163-164.

Bu dönemde Kosova bölgesinde göç sorunu yaşanmaktaydı, Kosova bölgesinde yaşanan göç hareketleri Mamuşa Türk köyünü de etkilemiştir. Göç nedenleri arasında işsizlik, çocuklarının anadillerinde yüksek öğrenimlerini sürdürememeleri başlıca sebeplerdir. Mamuşa’da ki göçün 1957 yılından başladığı ve 1975 yılına kadar bu köyden 2460 kişilik, 215 ailenin göç ettiği belirtilmiştir⁷⁵.

Tablo 3: Mamuşa’da gerçekleşen göç hareketleri aşağıdaki tablo’da gösterilmiştir.

Yıllar	Aile Sayısı	Kişi Sayısı
1983	11	115
1984	1	11
1986	4	65
1987	2	21
1989	5	45

Kaynak: (Şecattin Koka, 2009 : 2)

Ancak Belgrad’ın onayıyla Mamuşa’daki göçü durdurma yolları aranmaya başlamıştır. Kosova SÖB Meclisi İş Ortaklığı Konsey Başkanı ve Kosova’ya ait Yugoslavya Programı’nın gerçekleştirilmesiyle görevli Komisyon Başkanı Raif Vırmiça, Mamuşa’daki göçü önleyecek çözümler bulmaya çalışmıştır. Böylece Mamuşa’daki eksiklikler giderilmeye çalışılmış, dolayısıyla da işsizliği giderebilecek bir rapor hazırlanmıştır. Raporda 150-200 kişiye iş sağlayacak bir tesisin kurulması önerilmiştir ve bu doğrultuda etkinliklere geçilmiştir⁷⁶.

⁷⁵Şecattin Koka, “Türklerin Göçünün İçyüzü”, *Tan Gazetesi*, 23 Mart 1985, s. 2.

⁷⁶Şecattin Koka, “Göçü Durduracak Somut Girişimler Desteklenmeli”, *Tan Gazetesi*, 11 Mart 1989, s. 2.

2.3.6 Kosova’da Kurulan İlk Türk Partisi TDB

Yugoslavya Sosyalist Federatif Cumhuriyeti, Tito’nun ölümünden sonra demokratik reformları gerçekleştirmek için çok partili sisteme geçmiştir. Yugoslavya’da bütün milletler ve milli azınlıklar kendi partilerini kurmuşlardır. Türkler de kendilerini temsil edecek olan Türk Demokratik Birliğini 19 Temmuz 1990 tarihinde kurmuşlardır. Türk Demokratik Birliği etrafında Kosova’da yaşayan bütün Türkler toplanmışlardır. Yugoslavya’nın kurulmasında emeği geçenler, bütün Türk aydınları bu partinin aktif üyesi ve savunucusu olmuşlardır. İmkânlar ve fırsatlar dâhilinde kendi haklarını ve çıkarlarını korumaya çalışmışlardır. Önemli siyasi platformlarda görüşlerini dile getirip, haklarını savunmuşlardır. Küçük bir topluluk oldukları için ne Sırların yanında, ne Arnavutlara karşı bir harekette bulunmuşlardır⁷⁷.

TDB Kosova’nın Prizren şehrinde kurulmuştur. Prizren’de kurulmasının amacı, Türk halkının en temel değerleri olan tarihini, örf ve adetlerini, eğitimini, kültürünü, ekonomisini ve sosyal haklarını korumaktır. TDB Prizren Şubesi, halkı bilgilendirme ve aydınlatma da başarılı olmuştur.

Sırbistan Cumhuriyeti’nde 31 Mayıs 1992’de düzenlenen yerel ve genel seçimlere, TDB Prizren Şubesi Yönetim Kurulu üyeleri, katılma kararı almışlardır. Yerel seçimlere aday olarak Zeynelabidin Kureyş, Cimşit Güven, Raif Vırmiça, Süleyman Şekerci gösterilmişlerdir. Ancak yapılan bu seçimlerden bir netice alınamamıştır⁷⁸.

TDB’nin önem verdiği diğer bir konuda eğitim olmuştur. Türkçe eğitimin en önemli eksikliği olarak bilinen kitapsızlık sorunu, TDB’nin girişimi ile son

⁷⁷Bahtiyar Sipahioğlu, *age.*, s. 156.

⁷⁸Şecaettin Koka, “TDB Prizren Şubesi, Örgüte Kılavuz Olmayı Başardı”, *Tan Gazetesi*, 16 Mayıs 1992, s. 2.

bulmuş, Türkiye’den ders kitabı getirilmesi sağlanmıştır. Böylece kırk yıldan bu yana Türkçe eğitimin kitapsız sürdürüldüğü dönem sona ermiştir⁷⁹.

27 Kasım 1992 tarihinde ise, Türk Demokratik Birliği-Prizren Şubesi’nin, TDB Meclisi, Yönetim Kurulu üyeleri, başkanı, başkan yardımcısı ve sekreteri seçilmiştir. TDB Yönetim Kurulu’na 16 aday önerildikten sonra, Yönetim Kuruluna 11 kişi seçilmiştir. Bunların arasında bulunanlar şunlardır:

Altay Suroy
 Cimşit Güven
 Duran Pupus
 Fevzi Karamuço
 Hamid Boynik
 İbiş Çakal
 Mehdi Yıldırım
 Raif Vırmiça
 Sadık Tanyol
 Şecaettin Koka
 Şefkat Kaçanik.

Ayrıca bu toplantı’da TDB başkanı ve başkan yardımcısı seçimi de yapılmıştır. TDB Başkanı ve başkan yardımcısı adayları arasında Sadık Tanyol, Altay Suroy, İbiş Çakal, Cimşit Güven ve Şefkat Kaçanik bulunmaktaydı. Yapılan gizli oylamada Altay Suroy 12, oy alarak TDB’nin yeni başkanı olurken, başkan yardımcısı da 11 oy alan Sadık Tanyol olmuştur, TDB sekreteri görevine de Şecaettin Koka seçilmiştir.

28 Kasım 1992 tarihinde ise TDB Yönetim Kurulu toplantısında, TDB’nin yeni başkanı, Astbaşkanları da seçilmiştir. Yönetim Kurulu’nun Priştine, Gilan,

⁷⁹Aziz Serbest, “Türkçe Ders Kitaplarının Değeri Kullanıldıkça Anlaşılacak”, *Tan Gazetesi*, 25 Ocak 1992, s. 7.

Mamuşa, Mitroviça, Vıçtırın, Dobručan üyeleri, TDB başkanı görevine Alâettin M. İsmail'i, Astbaşkanlık görevine de Erhan Köroğlu ve Burhan Sait'yi seçmişlerdir⁸⁰.

7 Kasım 1992 tarihinde, TDB Mamuşa Şubesi Yönetim Kurulu'nun yaptığı toplantıda, Mamuşa Şubesi Yönetim Kuruluna seçilecek yeni başkan, Astbaşkan, veznedar, sekreter ve yönetim kurulu adayları seçilmiştir. Yapılan oylama da Rüştü Taç şube başkanı olurken, Astbaşkan ise, Arif. B İslamoğlu olmuştur. TDB Yönetim Kurulu sekreterlik görevine Şükrü Mazrek, Veznedarlık görevine de Esat Morina seçilmiştir.

Bu dönemde TDB Mamuşa Şubesi'nin en önemli başarıları arasında, köye otomatik telefon santralının getirilmesi için gerekli kurumlarla temaslarını sıklaştırmış olmasıdır. Nitekim yapılan görüşmelerden sonra köye 250 numaralı tam otomatik telefon santrali getirilmiştir⁸¹.

2.3.7 Kosova Bölgesinde, 1990 yıllarında Türk – Arnavut Münasebetleri

1990 yılında Bölge Meclisi'nin feshedilmesiyle ve Sırbistan'da hukuk devletinin kurulmasıyla, Arnavut halkına mensup siyasetçiler kadar, Arnavut halkının bir kısmı da kendileriyle ilişki kurmayan onlar gibi düşünmeyen Türk halkına karşı olumsuz düşünceler beslemeye başladılar. Çok partili sistem, zamanın da Türklere yönelik olumsuz yaklaşımlar daha fazla yoğunlaşmıştır. Çeşitli taraflardan yapılan saldırılar, TDB'ye ve onunla birlikte Türk halkının çıkarlarını koruyan tüm enstitülere karşı uygulanmaya başlamıştır. TDB'ye, yönetim kuruluna, şubelerine olduğu kadar, enstitülere'de yapılan çeşitli saldırılar, hızını artırıp camiilerde de vaaz esnasında ve cemaat arasında çeşitli propagandalar yapılmıştır. Hatta Raif Vırmiça Tan gazetesindeki köşesinde Camii imamlarının, ve diğer çeşitli din adamlarının Türk halkına mensup kişileri kınayıp, vaazlarından örnekler vererek halkı lanetlediklerini, dinî araç olarak kullanıp tehditlerde bulduklarını iddia

⁸⁰Şecaettin Koka, "TDB Meclis ve Yönetim Kurulu Üyeleri Seçildi", *Tan Gazetesi*, 5 Aralık 1992, s. 2.

⁸¹Alâettin M. İsmail, "Rüştü Taç Yine Şube Başkanı", *Tan Gazetesi*, 14 Kasım 1992, s. 2.

etmektedir⁸². O dönemde Kosova Bölgesi'ndeki camilerde vaaz Arnavutça ve Sırpça olarak yapılmaktaydı.

TDB Türk dilinde de vaaz yapılması konusunda somut girişimlerde bulunmuşsa da İslam Birliği'nden olumlu bir cevap alamamıştır⁸³.

Ayrıca Arnavutlar'ın yaptıkları bu propagandalarla, amaçlarına tamamen olmasa da kısmen ulaştıkları anlaşılmaktadır. Bazı kimselerin iş, mal, mülk, mevki edinme kaygılarıyla çocuklarını Arnavut okullarına göndermeye başladıkları sayımlarda kendilerini Arnavut olarak kaydettirdikleri görülmüştür⁸⁴.

⁸²Raif Vırmiça, "Türkün Dostu", *Tan Gazetesi*, 11 Nisan 1992, s. 4.

⁸³Raif Vırmiça, *agm.*, s. 4

⁸⁴Reşit Hanedan, "Önce Türk Olmak", *Tan Gazetesi*, 11 Nisan 1992, s. 9.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KOSOVA SAVAŞI ve KOSOVA SAVAŞI SONRASI TÜRKLERİN DURUMU

3.1 Kosova Savaşı ve UÇK'nın Kurulması

Tito'nun ölümü Yugoslavya için olduğu kadar Kosova içinde yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Tito'nun ölümü ile birlikte Yugoslavya'yı bir arada tutan maya adeta bozulmuş ve uzunca bir süredir dondurulan ulusal sorunlar tekrar gündeme gelmiştir.

Dönemin yükselen Ulusçu siyasetleri içinde Slobodan Milošević'in hususi bir yeri vardır. Popülist ulusçu söylemleriyle siyaset alanını muhalif görüşlerden yavaş yavaş temizleyen ve kitlesel destek elde eden Milošević, Yugoslavya'nın dağılma sürecine olduğu kadar Kosova siyasetine de damga vurmuştur.⁸⁵

Şubat 1989 tarihinde Sırbistan Anayasasında Kosova'nın otonomisine önemli kısıtlamalar getiren bazı değişiklikler yapılmıştır. 1974 anayasasından geri dönüşü ifade eden bu anayasa değişiklikleri daha sonra baskı altında tutulan Kosova meclisine de kabul ettirilmiştir. Söz konusu değişikliklerle Sırbistan, Kosova ve Voyvodina'nın federal çerçeve içinde kalan yasama haklarını ortadan kaldırmış, özerk bölgelerin ekonomik alanda karar verme, kendi güvenlik birimlerini oluşturma ve federasyon içinde Sırbistan'dan bağımsız hareket etme yetkilerine son vermiştir. Anayasa değişikliklerine karşı düzenlenen gösteriler şiddetle bastırılmış ve Sırbistan Kosova üzerindeki denetimini daha da yoğunlaştırmıştır.⁸⁶

1989 sonbaharında Slovenya "ayrılmayı da içeren self-determinasyon hakkını" ilan etmiştir. % 90-95 oranındaki etnik anlamda türdeş nüfusu, Sırp-Hırvat dilinden farklı dili batı Avrupa ile ekonomik anlamda daha entegre bir Cumhuriyet

⁸⁵Zülküf Oruç, *agm.*, s. 171-172.

⁸⁶Numan Baş, *agm.*, s. 21-22.

olan Slovenya'nın kopuşu neredeyse sorunsuz bir biçimde gerçekleşmiştir. Hırvatlar kendi bağımsızlıklarının bir bahanesi olarak gördükleri Slovenya'nın bağımsızlığını desteklemişlerdir. Böylece 10 günlük bir çatışmanın ardından Miloşević Slovenya'daki JNA kuvvetlerine geri çekilme emri vermiştir.

Miloşević, (Hırvatlarla yaşanan iç savaşta 9 Ocak 1992'de savaşın sona erdiğini kabul etmek zorunda kaldı). 13 Ağustos 1992'de Hırvatistan'ın bağımsızlığını da tanımıştır.

Yugoslavya'nın dağılması sürecinde en kanlı savaş Bosna ve Hersek'te yaşanmıştır. 1990 yılının sonunda diğer cumhuriyetlerde olduğu gibi Bosna ve Hersek'te de yapılan seçimler sonucunda Müslüman Boşnakların partisi SDA (Demokratik Eylem Partisi) oyların % 38'ini alırken, Sırp Ulusçusu SDS (Sırp Demokratik Partisi) % 30 ve Hırvat Ulusçusu HDZ (Hırvat Demokratik Birliği) de % 16'sını elde etmiştir.

BİH'in Yugoslavya sınırları içinde kalmasını yada etnik temelde bölünmesini isteyen ve bu çerçevede bağımsızlığa karşı çıkan Sırp 29 Şubat-01 Mart 1992 tarihleri arasında yapılan referandumu boykot etmişlerdir. % 62.8 oranında oy kullanılan referandumdan % 99.7 oranında bağımsızlık taraftarı oy çıkınca Boşnak lider Aliya İzzet Begović BİH'in bağımsızlığını ilan etmiştir. Böylelikle BİH'te de iç savaş başladı. Yaklaşık dört yıl süren bu savaşta, resmi kayıtlara göre 10.615 Saraybosnalı öldürülmüş bu rakamın yaklaşık üç katı insan yaralanmıştır. Bosna Hersek Savaşı'nda 160 bin insan katledilmiştir⁸⁷.

22 Mart 1989 yılında Yugoslavya'nın dağılmasının ardından, Sırp askeri Kosova'daki özerkliği kaldırmıştır. Bölgede ayaklanmalar meydana gelmiştir. 1990 yılında çok partili sisteme geçilmiştir. Arnavutlar seçimleri boykot etmişlerdi. Aynı yıl Kaçanik'te Kosova Cumhuriyeti ve Kosova Anayasası ilan edilmiştir. Böylece tek taraflı Kosova Bağımsızlığı ilan edilmiştir. 1992'de seçimler yapılmış ve Kosova Parlamentosu oluşturulmuştur. İbrahim Rugova ilk Cumhurbaşkanı olarak

⁸⁷Zülküf Oruç, *agm.*, s. 160-162.

seçilmiştir. Kosova'nın bağımsızlığını sadece Arnavutluk tanımıştır⁸⁸. İbrahim Rugova, Kosova sorununu pasif bir siyasetle, müzakereler yoluyla çözümlenmeyi tasarlamıştır. Ancak Sırp katliamı aralıksız sürmüş, birçok masum insan öldürülmüş, göçe zorlanmışlardır. Yürütülen ılımlı politikalarından ve uluslararası destekten umudu kesen Kosova halkı, özellikle Arnavut gençleri Sırp zulmüne karşı direnebilmek için alternatif arayışlara girmişlerdir. Ve sonunda Kosova Kurtuluş Ordusu (UÇK) adı altında silahlı bir güç oluşturmayı başarmışlardır⁸⁹.

UÇK 1997'den itibaren etkin bir şekilde faaliyet göstermeye başlamıştır. Amacı Kosova sorununu uluslararası gündeme taşıyarak, Batı'nın desteğini almak olmuştur. Başlıca taktiği, Sırp güçlerine saldırılar düzenleyerek, Sırpların Arnavutlara karşı saldırıya geçmelerini sağlamak olmuştur. Bu şekilde birçok Arnavut köylüsü kurban edilmiştir. Çıkan çatışmalarda Sırp masum halka saldırdıkça, Kosova sorunu uluslararası toplulukta önemli bir yer işgal etmeye başlamış, bu şekilde Arnavutlar beklediği desteği Batıdan sağlamışlardır.

1997 yılında Arnavutluk'ta başlayan iç savaşta, Arnavutluk ordusundan ele geçirilen silahların çoğu, bu ülkede bulunan UÇK kamplarına ulaşmıştır. Giderek silahlanan UÇK, Kosova'da faaliyette bulunduğu çevre köylerdeki gençleri de seferber etmeye başlamıştır. En sonunda Kosova'nın belli bölgeleri UÇK'nın denetimi altına girmiştir. Bunun üzerine Sırp polisi, UÇK'ya son vermek için harekete geçmiştir. Sırp potansiyel UÇK yuvası düşüncesiyle, Arnavut köylerini yakmaya başlamışlardır. Bu tür gelişmelerden korkan sivil Arnavut halk evlerini terk ederek, dağlara ve ormanlara yerleşmiştir. Ardından bunların çoğu UÇK'ya katılmıştır.

Şubat–Eylül 1998 arasında Yugoslav güçleri Kosova'daki 1335 kasabadan 311'ine saldırarak 266'sını ağır silahlarla tahrip etmiş, 217'si tamamen boşalttırmış ve beş yüz bin kişi yerinden edilmiştir. Böylece, sorun insanî hukuk kurallarının uygulanması gereken bir iç silahlı çatışmaya dönüşmüştür. Beklenen süreç, Bosna–

⁸⁸Berna Babayonoz, *agm.*, s. 21.

⁸⁹Yusuf Kerim, "21. yüzyıla Girilirken Avrupa'nın Göbeğindeki Kosova Dramı", *Bay Dergisi*, S: 149, Prizren 2008, s. 303-304.

Hersek için kurulan Temas Grubunun 9 Mart 1998'de Kosova için toplanması ve iki önlemi kabul etmesi ile başlamıştır. Yapılan toplantıda, Kosova sorununun AGİT'in yanı sıra AB ve Avrupa Konseyi'nin de gündemine girmesiyle, siyasal yollarla ve Kosova'ya daha geniş bir özerklik formülü çerçevesinde çözülmesi gerektiği görüşü ağırlık kazanmıştır. Bunlarla beraber esas anlamda soruna uluslararası boyut kazandıran gelişme, BM Güvenlik Konseyi'nin (BMGK) konuyu gündemine alması olmuştur. BMGK, Kosova'da barış ve istikrarı sağlamak amacıyla Yugoslavya'ya her türlü silah satışını yasaklamış, Yugoslavya'yı özel polis güçlerini Kosova'dan çekerek sivil halka karşı suç işlenmemesi konusunda uyarmıştır. 23 Eylül ve 24 Ekim 1998 tarihli diğer BMGK kararlarında; çözülmeyen sorunun bölgede barış ve güvenliğe sürekli bir tehdit oluşturduğu, Belgrad'ın Kosova'daki Arnavutlara karşı sürdürdüğü etnik temizliği durdurması ve Yugoslav birliklerinin Kosova'dan çekilmesi istenmiş, aksi halde NATO'nun kuvvet kullanma tehdidi ile devreye gireceği belirtilmiştir⁹⁰.

Uzun süre diplomatik görüşmeler sonucu 1999'un Şubat ayında Fransa'da Paris'in 50 km. yakınındaki Kraliyet Sarayı Rambuye'de Belgrad hükümeti ile Kosova temsilcileri bir araya gelmişlerdi. Varılan anlaşma tasarısını Sırp lar önceden razı oldukları halde imzalamamışlardır. Bu anlaşmaya göre, Kosova'nın 1974'de elde ettiği özerklik hakkının geri verilmesi, Sırp askerlerinin bölgeden çekilmesi ve yerine NATO kuvvetlerinin getirilmesi öngörülmüştür. Sırp lar bunun, ülkenin parçalanması anlamına geleceğini öne sürerek karşı çıkmışlardır. Kosova heyeti ise anlaşmayı imzalamıştır. Böylece 24 Martta NATO hava harekâtı, Genel Sekreter Javier Solana'nın verdiği emirle başlamıştır⁹¹. 09 Haziran 1999 tarihinde ise Miloşeviç'in barış planını imzalamayı kabul etmesiyle, daha önce Sırp ların imzalamadığı Rambouillet görüşmelerindeki barış planının tamamı geçerli kabul edilmiştir. Anlaşmayla Kosova'da şiddet ve baskıya derhal son verilecek, bölgede bulunan Sırp askeri ve polisi geri çekilecektir. Bölgede BM Güvenlik Konseyi tarafından tayin edilecek sivil ve askerî bir milletlerarası barış gücü konuşlandırılacak, Kosova'da BM Güvenlik Konseyi'nin kararını takiben normal

⁹⁰Numan Baş, *agm.*, s. 24-27.

⁹¹Yusuf Kerim, *age.*, s. 304.

hayata geçişi sağlayacak bir sivil yönetim kurulacaktır. Harekât sırasında yerlerinden ayrılan mültecilerin güvenli bir şekilde yerlerine dönmeleri sağlanacak, Kosova’da Yugoslavya’nın toprak bütünlüğünün korunması şartıyla özerk bir yönetimin oluşturulması için çalışmalara başlanacaktır. Üç yıllık bir geçiş süreci boyunca Kosova 1244 sayılı BMGK kararıyla Yugoslavya’nın bir parçası gibi görülmeye devam edecek, ancak Yugoslavya ile hiçbir bağlantısı kalmayacaktır⁹².

3.1.2 Kosova Savaşı Sonrası Kosovalı Türklerin Durumu

Nato tarafından, 24 Mart 1999 tarihinde Kosova’ya silahlı olarak yapılan müdahale, 10 Haziran 1999 tarihine kadar sürmüştür. Müdahale sonrasında, bölgede, Birleşmiş Milletler idaresinde kurulan Birleşmiş Milletler Geçici Yönetimi (UNMİK), Kosova yönetimini devralmıştır.

UNMİK Kosova’da yönetim birimlerini düzenlerken, KFOR (Kosova Barış Gücü), Birleşmiş Milletler tarafından, güvenliği sağlayan uluslararası barış gücü olarak yapılandırılmıştır. Bu yeni yapılandırma sürecinde, ülkede yaşayan halk ve ulusların haklarında değişiklikler görülmüştür.

Bunlardan en önemlisi anadilini kullanma özgürlüğünün alınmasıdır. Burada azınlık olarak yaşayan Türkler, Tito Yugoslavya’sı döneminde, kısıtlıda olsa kimi hak ve özgürlükleri kazanmıştır. Anadilini, resmi kurumlarda kullanma hak ve özgürlüğü, bunlar arasındadır⁹³.

Türkçe 23 Mart 1989 yılına kadar, Kosova’da resmi işlerde kullanılmıştır. Kamu, devlet, şirket vb. evraklar, belgeler Türkçe olarak yazılmıştır.

Ancak, yeni Birleşmiş Milletler Yönetimi, Türkler’in bu hak ve özgürlüklerinden ciddi anlamda yoksun kalmalarına neden olmuştur. Şöyle ki, öncelikle ülkede, UNMİK’in aldığı kararlar doğrultusunda, Türkçe ülkede resmî dil statüsünden kaldırılmıştır.

⁹²Numan Baş, *agm.*, s. 31.

⁹³S. Dilek Yalçın Çelik, *age.*, s. 36.

Çünkü UNMİK'in başında bulunan Dr. Bernard Kouchner tarafından imzalanan 1. sayılı ve 25 Temmuz 1999 tarihli genelgenin 5. maddesinin 2. fıkrası ile Türkçenin resmi dil olarak kullanılmasına son verilmiştir. İşte UNMİK tarafından yayımlanan bu genelge (decret) BM Güvenlik Konseyi'nin 10 Haziran 1999 günü çıkardığı 1244 (1999) sayılı kararına (rezolüsyonuna) aykırı olmasına rağmen uygulanmıştır. UNMİK'in bu kararı (decret) yönetim binaları, belediye, adliye, okullar, sokak vs. gibi tabelalardan, mühürlerden Türkçe yazıların çıkarılmasına neden oldu⁹⁴.

Dr. Kouchner en az 15 asır bu topraklarda yaşayan Türkler'in, 1974-22 Mart 1999 yılları arasında kazanılmış olan haklarını aldı⁹⁵.

Türkler'in savaştan sonra yaşadığı diğer bir sorunda okullarda Türkçenin eşit şekilde kullanılmamasıdır. Bazı yardımcı araçların sadece Arnavutça olarak basılması, eğitimde yönetimde Türkler'in bulunmaması büyük sorunlardandır. Yönetimle ilgili çok sayıda yetkili makamlara önerilerde bulunulmasına rağmen gerekli sonuçlar alınamamıştır⁹⁶.

Kosova Türklerinin diğer bir sorunuda iş konusuydu. Kosova savaşından önce işyerlerinden uzaklaştırılan Türkler eski işyerlerine kabul edilmediler. Birleşmiş Milletler Teşkilatının ve Avrupa Birliğinin ileri sürdüğü koşullara göre, Kosovalı Türkler haklarının geri verilmesi için elinden geleni yaptılar. Ne yazık ki Kosova Türkleri alınan haklarını, geri alamadılar⁹⁷.

3.1.3 Türk Dilinin Geri Alınması İçin Verilen Mücadeleler

25 Temmuz 1999 tarihinde BM Kosova Özel Temsilcisi Bernard Kouchner'in 1. No'lu kararına göre, Kosova'da resmi dil olarak Arnavutça, Sırpça ve

⁹⁴S. Dilek Yalçın Çelik, *age.*, s. 37.

⁹⁵Altay Suroy, "Kısırdöngü", *Yeni Dönem Gazetesi*, 13 Temmuz 2000, s. 4.

⁹⁶Fahri Mermer, "Biz Sabah Doğan, Akşam Ölenlerden Değiliz", *Yeni Dönem Gazetesi*, 12 Ocak 2000, s.10.

⁹⁷Altay Suroy, "Hak", *Yeni Dönem Gazetesi*, 28 Eylül 2000, s. 4.

İngilizcenin kullanılacağı ilan edilmişti. Kosova Türk Temsil Kurulu, (Sivil kuruluş) bu karara yazılı olarak tepki gösterdiler, gönderilen yazı metni ve uyarı şu şekildedir:

*“BM kararlarına göre, Kosova’da 1989 öncesi kanunlar yürürlükte. Bu yasalara göre, Kosova’nın 1974 Anayasasına göre, Türkçe Kosova’da Türklerin yaşadığı yerlerde resmi dil olarak kullanılmalıdır, Dr. Kouchner’in verdiği kararı geri almaması halinde Türk Temsil Kurulu, dr. Kouchner’e Uluslararası İnsan Hakları Mahkemesi’nde dava açacaktır”*⁹⁸.

Dil konusunda ki sorun ABD’nin de ilgisini çekmiş, Amerika Birleşik Devletleri Kosovalı Türklerin sorunlarını dinlemiş ve sorunlarına çözüm bulmaya çalışmışlardır.

Kosova Türk Temsil Kurulu heyeti ve Türk Demokratik Birliği genel başkanı Mahir Yağcılar, Amerika Birleşik Devletleri’nin Priştine’deki Siyasi Büro müdüresi Chatherine Helgerson ile görüşmüştür. Chatherine Helgerson Kosova’da Türk dilinin resmi kullanımına önem vermeyen UNMIK’in davranışından üzüntü duyduğunu belirtmiş, Türklerin 1989 yılına kadar varolan haklarının geri verilmesi için elinden gelen çabayı göstereceğini söylemiştir.

Kosova Türk Temsil Kurulu heyeti ise Kosova’da Türklerin, Türkçesiz var olamayacaklarını, Dr. Kouchner’in bu konuda iyi niyetli olmadığını, Kosovalı Türklerin haklarının alınmasına tepki olarak da, Kosova’da yapılan bu sayımlara katılmayacaklarını belirtmişlerdir.

Müdüre Kosova’da Türk varlığının ABD’de bilindiğini ve bu yüzden yetkili makamların bu soruna acil çözüm bulmak için el atacağını söylemiştir⁹⁹.

Ancak bütün mücadelelere rağmen Kouchner tutumundan vazgeçmemiştir.

⁹⁸Fahri Mermer, “Biz Sabah Doğan, Akşam Ölenlerden Değiliz”, *Yeni Dönem Gazetesi*, 12 Ocak 2000, s. 10.

⁹⁹Altay Suroy, “ABD Kosovalı Türklerin Sorunlarına El Atıyor”, *Yeni Dönem Gazetesi*, 1 Haziran 2000, s. 4.

14 Ekim 2000 yılında Kosova'daki Birleşmiş Milletler Misyonu Başkanı Dr. Bernard Kouchner, Prizren ziyaretinde bulunmuştur. Kouchner'in, Türk dilinin resmîyeti hakkında yaptığı açıklama ise şu şekildeydi. *“Demokratik Kosova’da Türklerin yoğun olarak yaşadığı yerlerde özgürce Türkçe konuşabilirsiniz. Kimlik gibi tüm diğer belgeler de Türkçe dilinde basılacak. Türkçe dilinde eğitim ve kitaplarınız olacak. Türkçenin resmîyeti konusuna gelince ise, gelecekteki demokratik bir Kosova’da asla üç dil resmî olamaz, Türk dili sadece Türklerin yaşadığı yerlerde kullanılacaktır. Örneğin Priştine’de Türkçe konuşulmadığı ve Türkler yaşamadığı için Türkçenin resmî dil olarak kullanılmasını bekleyemezsiniz”*¹⁰⁰.

Kouchner'in bu tavrına ve Priştine'deki Türkleri yok saymasına cevap: (TDB Prizren Şubesi'nden) 21 Ekim 2000 tarihinde gelmiştir. TDB'nin Kouchner'e yazılı olarak gönderdiği cevap şu şekildedir:

“Sayın Kouchner, Türk dilinin resmî olup olmaması kararını tek başına veremezsiniz. Eğer sizin imzaladığınız kanunlar geçerli ise 2000/1, 2000/24, ve 2000/25 o zaman o kanunlara göre Kosova’da Türk dili hala diğer dillerle eşittir. Yalnız kanunların yayınlanması sizin yönetmeliğinize göre sadece Türkçe yayınlanmamaktadır. Biz Türk dilinin diğer dillerle eşit olmasını istedik ve bunun garantisi olarak Merkez Kosova Yönetmeliğini ve sizi gördük. Oysa Siz, Türkçenin yalnız Türklerin yaşadığı belediyelerde eşit olabileceğini söylediniz. Ancak söylediklerinize de sadık kalmadınız, Prizren’de bile Türkçe konuşmayı çok gördünüz.

Sayın Kouchner, Türklerin yaşadığı yerler Prizren, Mamuşa, Gilan, Dobriçan, Viçitırın, Mitroviça ve Priştine’dir.

¹⁰⁰Taner Güçlütürk, “Kouchner’in Prizren’e son resmî ziyareti”, *Yeni Dönem Gazetesi*, 19 Ekim 2000, s. 1.

Priştine ile ilgili konuşmalarınızda; Priştine’de Türk olmadığını ve Türkçe konuşulmadığını ve bundan dolayı Türk diline gerek olmadığını belirtmişsiniz. Acaba bu sizin bilmediğiniz veya yine bilmek istemediğiniz bir durum mudur?

Priştine’de bugün RTK’da Türkçe yayınlar vardır. İlkokul, ortaokul ve üniversite de Türkçe eğitim devam etmektedir. Bu kurumlar sizin yönetiminiz altında ki kurumlardır. Bugün Priştine’de TDB’ye destek veren Türklerin sayısı göz ardı edilemeyecek kadar fazladır. Bunu elinizde varolan TDB Partisi kaydı için, Priştine’den topladığımız 1000 kadar imza en iyi bir şekilde kanıtlamaktadır.

Kosova’nın yeniden yapılanmasında Kosovalı Türkler, Kosova’yı vatani olarak bilmektedir. Arnavut halkıyla beraber çalışmakta ve yaşamaktadırlar. Kosova’yı demokratikleşmiş ve özgür görmek istemektedirler. Yeni demokratik Kosova’da Türk dilinin de eşit kullanılması istenmekte. Lütfen buna engel olmamanızı talep etmekteyiz”¹⁰¹.

28 Ekim 2000 tarihinde Kosova’da yapılacak ilk özgür yerel seçimleri, Kosova halkında farklı bir heyecan yaratmıştır¹⁰². Ancak UNMİK ve AGİT yetkilileri Kosova Türklerinin, Türkçe dilinin ve yazısının 22 Mart 1989 yılına kadar var olan yasal haklarının iade edilmesi hususunda henüz somut yaklaşım yapmadıklarını, sayım, seçmen, kayıt formlarının, kimlik, pasaport, doğum, ölüm, nikah, şahadetname, diploma gibi evrak ve belgelerin Türkçe yapılmadığını, Dr. Bernard Kouchner tarafından imzalanan 1 sayılı ve 25 Temmuz 1999 tarihli genelgenin 5. Maddesinin 2. fıkrasının Kosova Anayasasının 230. maddesine aykırı olmasına rağmen halen iptal edilmediği veya UNMİK genelgelerinin Türkçe de yayımlanacağını düzenleyen eklemenin yapılmadığı saptanmıştır. Kosova Türkleri halen kendi temsilcileri tarafından UNMİK’in geçici organlarında temsil edilmediği buna karşın kimi organlarda Türkleri temsil etmekte yetkisi olmayan gayrimeşru kişilerin bulunduğu, Belediyelerde, adliyelerde Türklerin gerektiği seviyede ve

¹⁰¹“Sayın Dr. Bernard Kouchner”, *Yeni Dönem Gazetesi*, No: 38, 25 Ekim 2000, s. 1.

¹⁰²Enis Tabak, “Seçim Heyecanı Kosova’yı Sarmaya Başladı”, *Yeni Dönem Gazetesi*, 21 Eylül 2000, s. 3.

sayıda temsil edilmediği gözlenmiştir. Türkler bunlardan dolayı seçmen kayıtlarını protesto etmişlerdir.

Kosova Türkleri yerel seçimlere katılmak için bazı şartlar ileri sürmüşlerdir. Kosova statüsünün saptanmasından önce getirilecek olan Anayasa ve kanunlarda Türk dili ve yazısının diğer dillerle eşit olması, Anayasa ve kanunların hazırlanmasında Türklerin temsilcilerinin katılımının sağlanması, kimlik, pasaport gibi tüm diğer şahsi evrakların Türkçe yazılması, resmî makamlarda kullanılan mühürlerde diğer dillerle beraber Türkçenin de eşit kullanılması, Türk topluluğunun en azından 1974 Kosova Anayasası ve bundan sonra çıkarılan kanunlarla düzenlenen haklara sahip olmaları halinde, Kosova'daki yerel seçimlere katılacaklarını açıklamışlardır¹⁰³.

UNMIK Yöneticisi Dr. Bernard Kouchner Kosova'daki Türklerin Seçimlere katılması için 8 Temmuz 2000 tarihinde, Türk liderlerini ikna etmek için özel bir görüşme ayarladı. Prizren'de Türk Demokratik Birliği Genel Başkanı Mahir Yağcılar, Kosova Geçici Yönetim Konseyi üyesi Esat Hafız, Prizren Belediyesi Geçici Konsey üyesi Hüseyin Kazaz ve Türk Halk Partisi Başkanı Sezair Şayip ile görüşmüştür.

UNMIK'in özel bürosunda yapılan görüşmelerde, Türk halkının sorunları ele alınmıştır. Kouchner ön konuşmasında Türklerin bu sayımlara katılmasını ve bu katılmayla beraber Kosova'nın siyasi hayatında yer almalarını ve katkıda bulunmalarının, gerekli olduğunu sözlerine eklemiştir. Dr. Kouchner'e göre, eğer Türkler sayımlara katılmazsa siyasi hayatın dışında kalabilirlerdi. Kouchner'in Türk topluluğuna birinci teklifi: Türk topluluğunun yaşadığı ve halkın önemli bir bölümünü oluşturan belediyelerde Türk dilinin ve yazısının Arnavut ve Sırp diliyle eşit kullanılması sağlanacaktır. Ancak bu kararların Kosova'daki belediyelerin özerklik tüzüğüne bağlı olacağını, yeni yapılacak olan Kosova Anayasasına bağlı olmayacağını bildirmiştir. Türk toplumu bu teklifi kabul etmeyince Dr. Kouchner

¹⁰³Raif Kırkul, "Kosovalı Türkler Seçmen Kayıtlarını Protesto Etmeye Devam Ediyor", *Yeni Dönem Gazetesi*, 29 Haziran 2000, s. 2.

diğer teklifini sunmuştur. Dr. Kouchner'in diğer teklifine göre ise Türk topluluğun yaşadığı ve halkın önemli bir bölümünü oluşturduğu belediyelerde, eğitimin Türk dilinde yapılması için hakları olacaktı.

Türk temsilcileri bu problemlerin genel Kosova çapında çözülmesini ve yeni yapılacak olan Kosova Anayasasına bağlı olmasını istediler. Türkçenin 1974 Anayasasına göre resmi olmasını istemişlerdir. Türk dili ve yazısının Kosova'da diğer dillerle eşit olduğunu ve Türklerin yaşadığı belediyelerde diğer dillerle eşit olarak kullanılması istendi. Kouchner Türk temsilcilerinin bu teklifini kabul etmeyip, Türk toplumundan ancak kendisinin sunduğu teklifi kabul etmelerini istemiştir. Fakat Türk temsilcileri kararlarından vazgeçmeyeceklerini söylemişlerdir. Türk temsilcileri, Türkçenin resmi olmaması halinde, kayıtların ve seçimlerin de bir öneminin olmadığını sözlerine eklemişlerdir¹⁰⁴.

Ayrıca Türkiye Cumhuriyeti, Kosovalı soydaşlarının yanında yer almış, onların sorunlarına çözüm üretmek için elinden gelen yardımı ve desteği esirgememiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin o dönemdeki Dışişleri Bakanı İsmail Cem, BM Genel Sekreteri Kofi Annan'a bu konuda bir mektup göndermiş, Kosova'daki Türklerin sorunlarını dile getirip yardımcı olması için rica da bulunmuştur. Mektubun içeriğinde İsmail Cem, Türk azınlığının durumu ve UNMİK'in bu konuda yeteri kadar başarı gösteremediğinden dolayı duyduğu endişeleri paylaşmıştır. İsmail Cem'in, Kofi Annan'a gönderdiği mektup'ta öne çıkan detaylar şunlardır:

“UNMİK, Kosova Türklerinin statüsünün ve kazanılmış haklarının korunması konusunda olumlu bir yaklaşım sergiler görünmemektedir. Bu hususu pek çok kez UNMİK'in dikkatine getirmemize karşın, bu alanda hiç bir gelişme gözlemleyemedik. Bugün, açıkça görülmektedir ki, Türkler, UNMİK İdaresi altında, Sırp idaresi altında dahi yararlandıkları haklarının aşınması ile karşı karşıyadır. Şu anda en önemli konu, Türk dilinin statüsüdür. UNMİK Yönetmeliklerinde kullanılacak dilleri, İngilizce, Arnavutça ve Sırpça ile sınırlayan 1999/01 sayılı UNMİK Yönetmeliği nedeniyle, Türkçe hiç bir idari faaliyette kullanılmamaktadır.

¹⁰⁴“Kouchner Yine Başarısızdı”, *Yeni Dönem Gazetesi*, No: 23, 13 Temmuz 2000, s. 1.

UNMİK'in haksız ve kabul edilemez bu uygulamasının Kosova'nın nihai statüsü için olumsuz bir örnek oluşturmasından ve Türkçenin resmi olarak tanınmış statüsünü kaybetmesinden ciddi olarak endişe ediyoruz. Bunun sonucu olarak, Türk toplumu, kayıt sürecine katılmak konusunda isteksizdir ve bu da kayıt sürecinin başarısına olumsuz etki yapacaktır. 5 Mayıs 2000 tarihinde ofisinizde yapmış olduğumuz toplantı olmak üzere bütün çağrılarımıza ve Kosova Türklerinin sürekli çabalarına rağmen, Kosova Türkleri Geçici İdare içinde hala uygun şekilde temsil edilmemektedir. Son olarak, UNMİK'in Kosova Türk toplumuna yönelik tutumunda olumlu bir değişiklik, sağlanması ve bunun ardından da Kosova Türklerinin durumunda bir iyileşme sağlanabilmesi için, UNMİK nezdinde müdahalede bulunmanızı rica ediyorum¹⁰⁵.

Kosovalı Türklerin, Türkçenin Kosova'da resmi dil olması için verdikleri mücadele bütün dünya kamuoyunda yankı yaratmıştır. Birçok Kosova Türk temsilcisinin ister BM, isterse AGİT yetkilileriyle yaptıkları görüşmeler sonuç getirmeyince, duruma Türkiye Cumhuriyeti müdahale etmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı İsmail Cem'in daveti üzerine Türkiye'ye giden 6 kişilik Kosova Türk Temsil Heyeti, Kosova'da Türklere yapılan haksızlığı dile getirmişlerdi. Kosova Türk temsilcileriyle görüşükten sonra¹⁰⁶. Dışişleri Bakanı'nın yaptığı açıklama, Türk nüfusunun haklarına gereken özenin gösterilmemesinin, Kosova'nın geleceğini olumsuz etkilemesinden kaygı duyduklarını söylemiş. Kosova'da önemli bir kesimin zaten dışlandığını belirten İsmail Cem, Türk nüfusunun da memnuniyetsizlik içine itilmesi ve memnuniyetsizlik içinde bırakılmasıyla Kosova'nın etnik farklılık ve barış içinde yaşayan yer olmaktan çıkıp daha önceki olumsuz duruma benzer bir yapıya dönüşebileceğini belirtmiş, bunun hiç kimseye fayda getirmeyeceğini söylemiştir. İsmail Cem, bu konuda yapılması gereken herşeyi yaptıklarını, BM ve NATO'nun yanı sıra Kosova ile ilgili diğer ülkeler nezdinde görüşmeler yaptıklarını ve belli ölçüde cevap aldıklarını kaydetmiştir.

¹⁰⁵“İsmail Cem'in BM Genel Sekreterine Mektubu”, *Yeni Dönem Gazetesi*, No: 22, 6 Temmuz 2000, s. 1.

¹⁰⁶Atakan Koro, “Karar günü 11 Ağustos”, *Yeni Dönem Gazetesi*, 10 Ağustos 2000, s. 1.

Dışişleri Bakanı İsmail Cem, ayrıca Kosova Özel Temsilcisi ve Kosova Misyonu (UNMİK) Başkanı Bernard Kouchner'i davet ettiğini, Kouchner ile yapılacak yapıcı görüşmelerden herkesi tatmin edecek olumlu bir sonuca ulaşmayı beklediklerini söylemiştir¹⁰⁷.

Bu mücadeleler sonucu, BM Kosova Misyonu (UNMİK) Başkanı Bernard Kouchner, Kosova Türk Demokratik Birliği (TDB) Genel Başkanı Mahir Yağcılar'a, Kosova Türklerinin haklarıyla ilgili bir güven mektubu göndermiştir. Kouchner, mektubunda, 11 Ağustos 2000 tarihinde Priştine'de Türk temsilcilerle yapılan görüşme sırasında varılan anlaşmayla, ileride Türklerin haklarının geri verilmesi konusunda görüşmelerin devam etmesini istemiştir ve Türklerin 1974 anayasasındaki haklarını koruyabileceklerini belirtmiştir. Misyunun sunduğu taahhüd-nâme* ile Türk topluluğunun yaşadığı belediyelerde Türkçe eğitim sağlanacağını, UNMİK'in Kosovalı Türklere vereceği kimliklerde, diğer dillerin yanı sıra Türkçe olarak da düzenleneceğini, UNMİK Yönetmelikleri'nin de Türkçe olarak yayınlanacağına dair söz vermiştir¹⁰⁸.

Kosovalı Türkler, Kosova'da, 28.10.2000 tarihinde gerçekleşen yerel seçimlerine katılamamışlardır. Ancak bazı haklarını kazanmışlardır.

Kazanılmış Hakların en önemlileri şunlardır:

- Kazanılmış hakların korunması bakımından 1974 Kosova Anayasası'na bağlı bulunması.
- Kosovalı Türkler'in dil alanındaki eşitliği dahil, öteki topluluklarla eşit olduğu ilkesini ve bu ilkenin uygulanmasının UNMİK Yönetmelikleri'yle güvence altına alınması.
- UNMİK Yönetmelikleri'nin Türk Topluluğu'nun yaşadığı yerlerde Türkçe de çıkarılması.

¹⁰⁷“Türkiye Kosova'daki Türkler'in durumundan memnun değil”, *Yeni Dönem Gazetesi*, No: 26, 3 Ağustos 2000, s. 1.

*Bir şeyi yapmayı üstüne aldığı bildirilen resmî kâğıt.

¹⁰⁸“Kosova'da Türklere Eşitlik”, *Yeni Dönem Gazetesi*, No: 33, 21 Eylül 2000, s. 1.

- UNMİK tarafından Türkler'e verilecek kimlik belgelerinde, Türk Topluluğu üyelerinin talepleri üzerine, kimliklerin Türkçe metin olarak da düzenlenmesi.
- Kosova'nın Genel Eğitim Sistemi çerçevesinde Türkler'in yaşadığı yerlerde eğitimin Türk dilinde de yapılması.
- Türk Toplumu'nun: Kosova'nın, geçici kurumlarının oluşturulmasına yönelik düzenlemelerine, hazırlık çalışmalarına tam ve hakça katılımlarının sağlanmasıdır¹⁰⁹.

Kosova'da yapılan yerel seçimlerin ardından, Prizren Belediye Meclisine atamalarda bulunan Kouchner, Prizren Belediye Meclisin'de Türk topluluğuna ayrılan iki koltuktan birine TDB Mamuşa Şube Başkanı Rüştü Taç'ı atamıştır¹¹⁰.

Ardından da, Prizren Belediye Siyasi Bordu bağımsız temsilcisi Esad Hafız, UNMİK Koordinatörü Bernard Kouchner'in kararıyla Kosova Geçici Yürütme Konseyi üyeliğine seçilmiştir.

Ayrıca Kosova Geçici Yönetim Kuruluna, daha dört adayın eklenmesiyle birlikte TDB Parti Başkanı, Mahir Yağcılar'da Kosova Geçici Yönetim Kuruluna seçilmiştir¹¹¹.

Bütün bu olumlu gelişmelerin yanı sıra, Kosovalı Türk temsilcileriyle UNMİK arasında, Kosovalı Türklerin haklarıyla ilgili anlaşmaya varılmışsa da, pratikte hiçbir değişiklik meydana gelmemiştir¹¹².

Bundan başka, Prizren Belediyesinde çalışan Türk, Boşnak asıllı işçiler, işyerlerinden iş ilanı açıldıktan sonra uzaklaştırılmışlardır. Bunlardan Reşat Şala: 31 yıl Prizren Belediyesinde müfettişlik görevinde bulunmuştur, ayrıca Cevdet Şatır: 31

¹⁰⁹Mehmet Bütüç, "Haklarımızın Temeli Atıldı. Hayırlısı Olsun!", *Yeni Dönem Gazetesi*, 21 Eylül 2000, s. 10.

¹¹⁰Taner Güçlütürk, "Prizren Belediye Meclis Üyeleri Yemin Etti", *Yeni Dönem Gazetesi*, 16 Kasım 2000, s. 3.

¹¹¹"Kosova Geçici Yürütme Konseyi'ne Esad Hafız Seçildi", *Yeni Dönem Gazetesi*, No: 20, 22 Haziran 2000, s. 1.

¹¹²Mehmet Bütüç, "Al Gülüm Ver Gülüm!", *Yeni Dönem Gazetesi*, 1 Mart 2001, s. 3.

yıl Prizren Belediyesinde Hademe görevi yapmış, Alifat Karahoda: Prizren Belediyesinde İş Müfettişliği Şefi ve İş Koruma Müfettişi görevlisiydi, 21 yıl bu görevini yürütmüştür. Ramadan Muyo: Prizren Belediyesinde Memur olarak 23 yıl çalışmaktaydı. Bilgaip Maznikar: İş İlişkiler Müfettişliği Müfettişi, 15 yıl bu görevi sürdürmüştür. Neki Jilta, Prizren Belediyesinde 27 yıl müfettişlik görevini üstlenmiştir.

İşyerlerinden uzaklaştırılanlar, açılan iş ilanıya haksızlığa uğradıklarını savunurken, 44-45 kadar yeni işçinin işe alınmasına anlam veremediklerini söylemişlerdir. İş yerlerinden uzaklaştırılanlar, UNMİK, AGİT ve Priştine’de gereken makamlara şikâyet dilekçelerini sunmalarına rağmen bir sonuca ulaşamamışlardır.

Prizren Belediyesinde, işten uzaklaştırılanların % 70’i Türklere ve Boşnaklara aittir¹¹³.

Bütün bu olumsuzlukların yanı sıra, Kosovalı Türkler açısından olumlu gelişmelerde yaşanmıştır, gelişmeler eğitim alanında yaşanmış, Türkoloji’nin yeniden kurulması için faaliyetlere geçilmiştir, UNMİK Eğitim Sorumlusu Michael Daxner, Türkoloji Kürsüsü Şefi Prof. Dr. Nimetullah Hafız ve bölüm hocaları arasında görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

UNMİK Eğitim Sorumlusu Michael Daxner, Fakülte yetkilileri tarafından, bölümün normal bir şekilde çalışmalarını sürdürmesi için olanakların yaratılmasını istemiştir.

Böylece savaştan sonra verilen mücadeleler sonucu Türkoloji Kürsüsünün Kosova Üniversitesinde yasal statüsü belirlenmiştir. Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü iki kolda, Türkoloji ve Eğitim kollarında çalışmalarını sürdürecekti¹¹⁴.

¹¹³“Prizren Belediyesinde Büyük Skandal”, *Yeni Dönem Gazetesi*, No: 61, 19 Nisan 2001, s. 10.

¹¹⁴Taner Güçlütürk, “Türkoloji Yeniden Doğuyor”, *Yeni Dönem Gazetesi*, 3 Mayıs 2001, s. 6.

Ekim 2003 tarihinde ilk eğitim yılına başlayan, Prizren Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyat Fakültesi, Eğitim Bölümüne yapılan ön sınavın ardından 20 öğrenci alınmıştır¹¹⁵.

3.1.4 TDB Gençlik Kolları ve Kadınlar Kollarının Kurulması

03 Aralık 2000 tarihinde, TDB gençleri özel bir girişimde bulundular ve TDB'nin Gençlik Kolu'nu kurdular. Yönetim kuruluna 21 kişi seçilmiştir. Ardından da Başkanlık seçimlerine geçilmiştir. Başkanlık seçimleri için öne sürülen isimler oy birliği ile kabul edilmiştir. TDB Gençlik Kolu Başkanı Erol Kala, Başkan Yardımcısı Figen Derviş, Sekreter Sibel Yarımhoroz ve Veznedar olarak da Enis Kervan seçilmiştir¹¹⁶.

Gençlik kollarının başlıca amaç ve ödevleri şu maddelerle belirlenmiştir:

62. madde

Gençler koordinasyon kurulu (GKK), şube gençlik forumu başkanlarının oluşturduğu merkez düzeyde bir örgütlenme birimidir.

GKK parti tüzüğü ve program doğrultusunda etkinlikler geliştirerek Kosova çapında gençler arasında parti amaçları, ilkeleri, görüşleri ve politikalarını yaymak, beğendirmek ve benimsetmekle görevlidir. Genel ve yerel seçimler öncesinde toplumun gençler kesiminde oy toplamak adına değişik etkinlik ve çalışmalar yürütür.

GKK kendi yapısından dönüşümlü olarak başkanını seçer.

¹¹⁵“Prizren’de Türk Dilinde Fakülte Açılıyor”, *Yeni Dönem Gazetesi*, No: 186, 11 Eylül 2003, s. 3.

¹¹⁶Taner Güçlütürk, “TDB Gençlik Kolu kuruldu”, *Yeni Dönem Gazetesi*, 7 Aralık 2000, s. 4.

GKK toplantılarını gereksinim duyduğunda başkan çağırır ve toplantı çalışmalarına başkanlık eder¹¹⁷.

67. madde

Şube Gençlik Forumu parti tüzüğü ve programı doğrultusunda etkinlik yapmak üzere, şubeye kayıtlı olan 18-32 yaş arası gençleri bir araya getiren örgüttür.

Şube Gençlik Forumu, belediye çevresinde partinin amaçlarını, ilkelerini, programını, politikalarını ve görüşlerini gençlere beğendirmek ve benimsetmek için çaba tüketir.

Parti programı ve tüzüğüne uygun olarak kendine özgü yönetmelik kurallarınca çalışmalarını gerçekleştirir.

Şube Gençlik Forumu'nun meclisi, yönetim kurulu ve başkanı vardır¹¹⁸.

Gençlik kolu çalışmalarında, KFOR tarafından çıkan "For You" dergisinin, Türkçe olarak yayınlanması için çaba sarf etmiştir.

Priştine'de KFOR tarafından yayınlanan "For You" gençlik-magazin dergisinde Türkçe yine dışlanmıştır. Arnavutça, İngilizce ve Sırpça yayınlanan "For You" dergisinin, Türkçe olarak da yayınlanması için KDTP*-Prizren Şubesi Gençlik Kolu imza kampanyası başlatmıştır. 2002 yılında Gençlik kolu Başkanı olarak seçilen Enis Kervan, *"yapılan bu hareketin Türk gençliğine haksızlık olduğunu KFOR'un Kosova'da bulunma nedeninin barışçıl ve çok uluslu bir ortam yaratmak olduğunu, Kosova'nın birçok belediyesinde Türk Dili'nin diğer dillerle birlikte resmi*

¹¹⁷TZK, *Kadın ve Gençlik Kolları*, <http://www.kdtp.org/>. (25.11.2013).

¹¹⁸TZK, *Kadın ve Gençlik Kolları*, <http://www.kdtp.org/>. (25.11.2013).

*TDB ismi, 20 Haziran 2001, yılında Kosova Demokratik Türk Partisi (KDTP), olarak değiştirilmiştir.

olmasına rağmen KFOR'un bu resmiyeti göz ardı edişine bir anlam veremediğini” söylemiştir¹¹⁹.

Prizren Şubesi Gençlik Kolluna, Prizren, Mamuşa, Priştine, Gilan, Dobruçan, Vıçitırın ve Mitroviça'dan destek gelmiş ve kısa süre için de 600'ün üzerinde imza toplanmıştır.

Enis Kervan, bu konuyla ilgili yaptığı konuşmada şunları söyledi. *“Amacımız, Kosova'nın güvenliğini sağlayan ve her fırsatta her topluma eşit olarak emek sunduklarına inandığımız KFOR'un gençler için yayınladığı bu dergiyi Türkçe de yayınlamasıdır”.*

Gençlik Kolu'nun başarıları arasında, gençlerin sorunlarını dinlemek için sohbet geceleri, bayram buluşmaları, üniversite anketleri, üyelik kayıtları, ayrıca Priştine gençlik kollunun yayınladığı dergi “İLKE” ve Prizren'de yayınlanan “Aydabir” dergileri, Gençlik kollarının önemli başarısı sayılmaktadır. Bu dergiler sayesinde Kosova'daki Türk gençleri seslerini ve sorunlarını duyurabilmişlerdir¹²⁰.

Ancak uzun süreli mücadelelere rağmen, Gençlik kolunun başlattığı imza kampanyası olumsuz yönde neticelenmiştir. Derginin editöründen gelen yazılı açıklamada “For You” gençlik dergisinin Türkçe yayınlanması için tercümana ve basın masraflarına gerekli finanse kaynağın mevcut olmadığı belirtmiştir¹²¹.

Kadınlar Kollarının Kurulmasıyla birlikte TDB'nin, faaliyetleri iyice zenginleşmiştir. TDB'nin Priştine Şubesi'nde, 20 Ekim 2000 tarihinde, yapılan açık oylamayla Kadınlar kollu yönetim kurulu ve başkanı seçilmiştir. 10 kişiden oluşan yönetim kurulu, Işık Kaytaç'ı başkan olarak seçmişlerdir¹²².

¹¹⁹Enis Tabak, “KDTP Gençlik Kolu İmza Kampanyası başlattı”, *Yeni Dönem Gazetesi*, 27 Şubat 2003, s. 5.

¹²⁰“Kendi alanımızda mücadelemizi sürdürüyoruz”, *Yeni Dönem Gazetesi*, No: 165, 17 Nisan 2003, s. 17.

¹²¹Taner Güçlütürk, “Türkçe için yine para yok”, *Yeni Dönem Gazetesi*, 24 Temmuz 2003, s. 5.

¹²²“Priştine Yansımaları”, *Yeni Dönem Gazetesi*, No: 37, 25 Ekim 2000, s. 11.

Kadınlar kollarının başlıca amaç ve ödevleri şu maddelerle belirlenmiştir:

61. madde

Kadınlar koordinasyon kurulu (KKK) şube kadın kolları başkanlarının oluşturduğu merkez düzeyde bir örgütlenme birimidir.

KKK parti tüzüğü ve programı doğrultusunda etkinlikler geliştirerek Kosova çapında kadınlar arasında parti amaçları, ilkeleri, görüşleri ve politikalarını yaymak, beğendirmek ve benimsetmekle görevlidir. Genel ve yerel seçimler öncesinde toplumun kadınlar kesiminde oy toplamak adına değişik etkinlik ve çalışmalar yürütür.

KKK kendi yapısından dönüşümlü olarak başkanını seçer.

KKK toplantılarını gereksinim duyduğunda başkan çağırır ve toplantı çalışmalarına başkanlık eder¹²³.

63. madde

Şube kadınlar kolu parti tüzüğü ve programı doğrultusunda etkinlik yapmak üzere şubeye kayıtlı kadınları bir araya getiren örgüttür.

Şube kadınlar kolu, belediye çevresinde partinin amaçlarını, ilkelerini, programını, politikalarını ve görüşlerini kadınlara beğendirmek ve benimsetmek için çalışır¹²⁴.

64. madde

Şube kadınlar kolu meclisini, şubeye kayıtlı cinsiyeti kadın olan üyelerin tümü oluşturur.

¹²³TZK, *Kadın ve Gençlik Kolları*, <http://www.kdtp.org/>. (25.11.2013).

¹²⁴TZK, *Kadın ve Gençlik Kolları*, <http://www.kdtp.org/>. (25.11.2013).

ŞKK Meclisi, olağan seçim toplantılarını Şube üyeleri Meclisi öncesinde düzenleyerek kendisine düşen seçim görev ve ödevlerini gecikmeksizin gerçekleştirir.

ŞKK Meclisi, gereksinim duyduğunda olağanüstü toplantılar da düzenler¹²⁵.

3.1.5 Kosovalı Türkler'in Sorunları ve Sorunlara Karşı Çözüm Arayışları

25.01.2001 tarihinde Prizren'i ziyaret eden ABD Kosova Misyonu Başkanı Christopher Dell ve beraberinde bulunan Ketrin Helgerson, Türk Demokratik Birliği üst düzey yetkilileriyle detaylı bir görüşme gerçekleştirdiler. Görüşmelerde konuk heyete Kosova'da yaşayan Türklerin genel sorunlarını dile getiren TDB Genel Başkanı Mahir Yağcılar, bu sorunların ortadan kalkması için parti olarak büyük çaba sarf ettiklerini vurgularken, devamlı engellemelerle karşılaştıklarını ifade etmiştir. Genel Başkan Kosova Geçici Yönetim Kuruluna, kendisinin Türkleri temsilen Bernard Kouchner tarafından atandığını, ancak aradan beş hafta geçmesine rağmen toplantılara bazı kişilerin engellemeleri nedeniyle katılmadığını bildirmiştir.

TDB Astbaşkanı Cemali Tunalıgil ise, Kosova'da Türk Dilindeki eğitim sorunlarına değinmiş, Kosova'da Türk eğitiminin kitapsızlık ve diğer olanaksızlıklar nedeniyle hala dikte yoluyla sürdürüldüğünü, ayrıca okullarada, müdür yardımcılığı görevine Türklerin seçilmediğini söylemiştir.

TDB Priştine Şubesi Başkanı Gani Sadık, Priştine Türklerinin sorunlarından bahsederken, Priştine'de durumun çok ağır olduğunu, Türklerin kenara itildiklerini, bu nedenle UNMIK ve diğer kurumlar tarafından gerekli ilgi ve önlemlerin acilen alınmasını istemiştir.

TDB Prizren Şubesi Başkanı Fadil Derviş'te görüşlerini açıklarken, Türklerin büyük sorunlarla karşılaştıklarını, Türkler'in ayakta kalabilmeleri için

¹²⁵TZK, *Kadın ve Gençlik Kolları*, <http://www.kdtp.org/>. (25.11.2013).

kültür alanındaki faaliyetlere önem verilmesi gerektiğini ileri sürmüş, Türk gençlerinin bir araya gelebilmesi için Kosova’da olan kültür ve sanat derneklerine gerekli yardımların yapılması gerektiğini savunmuştur¹²⁶.

TDB bundan başka UNMİK ve AGİT Yöneticilerine mektup göndermiştir, bu mektuplar Kosova eski UNMİK Yöneticisi Kouchner ile imzalanan anlaşmaya göre, Kosovalı Türklerin bir an önce Kosova Yönetiminde ve diğer UNMİK Departmanlarında yer almasının gerektiğini bildiren mektuplardır.

Ayrıca, 25 Nisan 2001 yılında yapılan Kosova Geçici Kurulu toplantısında, TDB Genel Başkanı Mahir Yağcılar son olarak TDB ve Türk temsilcilerinin isteklerini dile getirmiştir. Mahir Yağcılar bu istekleri şu şekilde açıklamıştır:

Türk dilinin Kosova Meclisinde eşit olması ve kullanımı.

Bernard Kouchner’in “Türk Toplumuna” gönderdiği mektuba ve 1989 yılı öncesi kanunlara uyulması istemi.

Garanti edilmiş sandalyelerin dağıtımında Türk toplumuna 3 yer tahsis edilmesi ve ismen anılması istemi.

Topluluklar komitesinde “Hayati çıkarlar” konularında toplulukların kendi hakları konusunda pozitif oy kullanma takdirinde kararların alınması istemi.

Azınlık topluluklara “pozitif ayrımcılık” yapılması istemi¹²⁷.

Kosova’da savaştan sonra yapılan ilk sivil kayıtlarına Türklerin, Türkçe evraklar olmadığı için katılmaması, dünya kamuoyunda büyük yankı yaratmıştı. Yaklaşık iki yıldır Türk Demokratik Birliği’nin gösterdiği yoğun çabalar sonucu,

¹²⁶Cemali Tunalıgil, “ABD Kosova Misyonu Başkanı Christopher Dell TDB kurmaylarıyla görüştü”, *Yeni Dönem Gazetesi*, 31 Ocak 2001, s. 7.

¹²⁷“Türk Demokratik Birliği’nin yoğun çalışmaları”, *Yeni Dönem Gazetesi*, No: 56, 15 Mart 2001, s. 3.

Türk halkı galip gelmiş¹²⁸. Ve 24 Nisan 2001 yılında Prizren'in UNMİK binasında Kamu Hizmetleri Departmanı Başkanı Peter Schuman ve ekibi, Prizren UNMİK Yetkilisi Mujahid Alam, AGİT Temsilcileri, UNMİK Prizren Temsilcisi Peter Polisse, Prizren Belediye Yöneticisi Sujata Saunike ve TDB Genel Başkanı Mahir Yağcılar, Esad Hafız, Cemali Tunalıgil, Rüştü Taç, İskender Muzbeg, Ercan Şpat, Fadil Derviş, Cemil Luma ile Rıfat Krasniç'in katılımıyla bir toplantı yapılmıştır. Toplantının açılışında UNMİK yetkilileri sivil kayıtların Türkçe verilmesi için bu toplantıyı düzenlediklerini ve *“eskiden yapılmış yanlışları düzeltmek için hazır olduklarını söylediler”*. Yabancı yetkililer 15 Mayıs-15 Temmuz tarihine kadar sürecek olan kayıtların Prizren, Mamuşa, Priştine, Gilan, Vıçitırın ve Mitroviça'da açılacak merkezlerde gerçekleşeceğini bildirdiler. Ayrıca Kayıt formlarının Türkçe dilinde de olacağını söylemişlerdir¹²⁹.

Kosovalı Türklerin verdiği mücadeleler, olumlu gelişmelerle neticelenmeye başlamıştır. Verilen mücadeleler sonunda Mamuşa'da Türk bayrağı özgürce dalgalanmaya başlamıştır. Böylelikle Mamuşa Türklerinin birlik ve beraberlik içinde hareket etmelerinin ilk adımı atılmış ve Türk dilinde sivil kayıtlar yapılmıştır.

Gilan Türkleri de verdikleri mücadelelerin karşılığını almaya başlamışlardır, Gilan Belediye meclisi levhasında ve mühür'ünde diğer dillerin yanı sıra Türkçede yer almaya başlamıştır¹³⁰.

3.1.6 17 Kasım Kosova Genel Seçimleri

Kosova'da 17 Kasım 2001 tarihinde yapılan seçimlerde, Kosova Parlamentosu ilk kez çok partili bir meclisi oluşturmuştur¹³¹. Böylece, Kosovalılar kendi özyönetimlerine kavuşmuşlardır. Bundan sonra Kosova Parlamentosu'nun, 120 kişiden oluşan bir meclisi olmuştur. Meclis Kosova Başkanını seçmiş, Kosova

¹²⁸Enis Tabak, “Türk Halkının Büyük Zaferi”, *Yeni Dönem Gazetesi*, 17 Mayıs 2001, s. 1.

¹²⁹Taner Güçlütürk, “Sivil Kayıtlarımız 15 Mayıs'ta başlıyor”, *Yeni Dönem Gazetesi*, 3 Mayıs 2001, s. 1.

¹³⁰Celal Mustafa, “Mamuşa Türk köyünde Türk bayrağı özgürce dalgalanıyor”, *Yeni Dönem Gazetesi*, 11 Ekim 2001, s. 5.

¹³¹Celal B. Mustafa, “Kosova'nın diğer yerlerinde de seçimlerden önce Türk Bayrağı Dalgalanmalı”, *Yeni Dönem Gazetesi*, 11 Ekim 2001, s. 5.

Başkanı da, Başbakanı atamış, böylece hükümet kurulmuştur. Yapılan seçimler sonunda UNMIK, yönetimi de daha etkisiz hale gelmiştir. Ancak BM Güvenlik Konseyi'nin 1244 sayılı kanunları yürürlükte kalmıştır. Kosova'nın 120 kişilik meclisinde, 20 sandalye Arnavut olmayan topluluklara ayrılmıştır.

Bu seçimlerde, Türkler hükümette etkili olabilmek için ellerinden geleni yapmışlar ve başarılı da olmuşlardır. İlk olarak 20 Haziran 2001 tarihinde TDB Parti Meclisi toplanmış, bu toplantıda yapılan olumlu tartışmalar sonucu, TDB Parti ismi "Kosova Demokratik Türk Partisi" olarak değiştirilmiştir¹³².

KDTP'nin Tüzük'teki en önemli maddeleri şunlardır:

1. madde

Kosova Demokratik Türk Partisi Tüzüğüyle Partinin amaçları, gayesi, ismi, sembolleri, üyelik şartları ve sorumlulukları, partinin temsili, kararların alınması, seçimlerin yapılması, partinin yönetilmesi ve parti üyeleri için önemli olan diğer hususlar belirlenmektedir¹³³.

2. madde

Kosova Demokratik Türk Partisi çoğulcu, çok etnikli, çok kültürlü ve Kosova Cumhuriyetinin her yönlü kalkınması ve demokratik değerlerinin ön planda tutulması için mücadele eden politik partidir.

KDTP kendi etkinliğini Yasa, Tüzük ve Programda belirtilen kurallara göre sürdürecektir¹³⁴.

6. madde

¹³²"Kosova Demokratik Türk Partisi Bildiri", *Yeni Dönem Gazetesi*, No: 71, 28 Haziran 2001, s. 1.

¹³³TZK, *Genel Hükümler*, <http://www.kdtp.org/>. (25.11.2013).

¹³⁴TZK, *Genel Hükümler*, <http://www.kdtp.org/>. (25.11.2013).

KDTP'nin esas rolü ve amacı Kosova Cumhuriyetinde demokratik değerlerinin ve hukuk üstünlüğünün hakim olması için siyasi çalışmalar yürütmektir.

KDTP, tüm Kosova vatandaşların hak eşitliği, özgür ve serbest dolaşımını sağlamasında çalışmalarını gerçekleştirir.

KDTP siyasi, kültür, eğitim, sanat, bilim, sağlık, dil, din, gelenek ve görenek, Türk halkının her yanlı kalkınması ile genel halk çıkarına olan alanlarda etkinlik sürdürmektedir.

Kamu ve devlet görevlerine, kamu şirketlere ve sistemin diğer kurul ve kuruluşlarına yapılan seçimlerde ve atamalarda Türk topluluğuna mensup kadroların seçilmesi ve atamalarını sağlamaktır¹³⁵.

44. madde

Şube organları şunlardır:

Şube Üyeler Meclisi

Şube Yönetim Kurulu

Şube Başkanı

Şube Disiplin Kurulu¹³⁶.

46. madde

¹³⁵TZK, *Genel Hükümler*, <http://www.kdtp.org/>. (25.11.2013).

¹³⁶TZK, *Şubelerin Örgütlenmeleri*, <http://www.kdtp.org/>. (25.11.2013).

Şube Meclis delegeleri, Şube örgütünün katıldığı ve son Parlamento ve Belediye meclisi seçimlerindeki aldığı ortalama oy sayısına göre Şube üyeler Meclisi tarafınca gizli oylamayla aşağıdaki förmüle göre:

oy sayısı 250'den az ise, 21 kişilik Şube Meclisi seçilir.

oy sayısı 251-600 ise 25 kişilik Şube Meclisi seçilir.

oy sayısı 601-1000 ise 31 kişilik Şube Meclisi seçilir.

oy sayısı 1001-2000 ise 35 kişilik Şube Meclisi seçilir.

oy sayısı 2001-5000 ise 41 kişilik Şube Meclisi seçilir.

oy sayısı 5001'den fazla ise 51 kişilik Şube Meclisi seçilir¹³⁷.

75. madde

Partinin gelir kaynakları şunlardır:

Parti üyelerinden alınan üyelik ödentisi.

Milletvekilleri, bakan, bakan yardımcıları, danışmanlar, belediye başkanları, başkan yardımcıları, belediye müdürleri ve öteki üst düzey seçilen ve atanan görevlilerden alınan % 5 ödenti.

Yerel yönetimlere seçilen veya atanan parti görevlilerden alınan ödenti.

Parti üyelik belgelerinden ve yenilenmesi nedeniyle alınan karşılıklar.

Siyasi partiler yasasında belirlenen miktarı aşmaksızın alınan bağışlar.

¹³⁷TZK, Şubelerin Örgütlenmeleri, <http://www.kdtp.org/>. (25.11.2013).

Kosova bütçesinden sağlanan gelirler¹³⁸.

17 Kasım 2001 tarihinde, Kosova’da yapılan seçimlere, 32 parti ve kuruluş katılmış, bunlardan 28 siyasi parti, üçü bağımsız aday ve biri de koalisyona katılmıştır. Bu partilerden 16 Arnavut, 2 Türk, 3 Boşnak, 3 Rom, Aşkali, Mısırlı ve 4 Sırp partisidir.¹³⁹.

9 Eylül 2001 tarihinde, KDTP Merkezi Yönetim Kurulu toplantısında, Kosova Parlamentosu Aday listesi kararlaştırıldı.

Aday listesinde yer alan isimler şunlardır:

Prizren Şubesi: Mahir Yağcılar, Ercan Şpat ve Dr. Hülkiye Dalduş.

Gilan Şubesi: Nasuf Nasuf ve Nafiye Gaş,

Vıçitırın Şubesi: Arif Kera.

Priştine Şubesi: Gani Sadık ve Resmîye Mumcu.

Mitroviça Şubesi: Erhan Köroğlu¹⁴⁰.

Kosova’da yapılan seçim kampanyalarında KDTP Genel Başkanı Mahir Yağcılar, KDTP’nin amaçlarını anlatırken şunları, “*KDTP Kosova Türklerinin ve diğer azınlık toplulukların, (haklarının) korunması ve geliştirilmesine çalışacaktır. Özellikle Türkçenin kullanımı ve Türkçe eğitime ilişkin sorunlara çözüm arayacağını, ders kitaplarının, ders araç gereçlerinin temini ve okulların fiziki şartlarının iyileştirilmesi için Kosova bütçesinden pay talep edileceğini, başta Prizren olmak üzere Türklerin yaşadığı her şehirde Türk kültür merkezlerinin*

¹³⁸TZK, *Parti Sekreterliği ve Diğer Kurullar*, <http://www.kdtp.org/>.(25.11.2013).

¹³⁹“Kosova’da Genel Seçimlere 1 Milyon Seçmen Katılacak”, *Yeni Dönem Gazetesi*, No: 75, 26 Temmuz, s. 6.

¹⁴⁰“KDTP Kosova Parlamentosu Aday Listesini Tespit Etti”, *Yeni Dönem Gazetesi*, No: 82, 23 Eylül 2001, s. 1.

açılması için elden ne gerekiyorsa yapılacağını, ayrıca Kosova'nın ve Türk toplumunun ekonomik yönden kalkınması için çalışılacağını, Kosova Türk halkının iş sahibi olması için özellikle mesleki eğitime önem verileceğini” söylemiştir¹⁴¹.

Kosova halkını oluşturan tüm etnik gruplar 17 Kasım 2001' tarihinde özgür bir seçim ortamında oy kullanmış, yeni Meclis İbrahim Rugova'yı Kosova Geçici Öz Yönetim kurumlarından Kosova Başkanlığı görevine atamış, Bayram Rexhepi başkanlığında da Kosova Hükümeti kurulmuştur. Türkler bu seçimlerde Meclis'e üç temsilci göndermeyi başarmışlardır.

Kosova Demokratik Türk Partisi, bu seçimde 7879 oy alabildi. Mahir Yağcılar, Gani Sadık ve Nafiye Gaş, Türk milletvekili olarak seçildiler. Resmîye Mumcu ise Sağlık Bakanı olarak göreve başlamıştır¹⁴².

Başbakan Bayram Reçepi, UNMIK Yöneticisi Mihael Steiner ve KDTP'nin önerisiyle sağlık bakanlığına atanan Dr. Resmîye Mumcu göreve gelmesinin ardından, ilk iş olarak, emeklilerin, geçimini sosyal yardımlardan sağlayanların, kronik hastaların ve sağlık hizmetleri sektöründe görev yapan çalışanların, herhangi bir sağlık hizmeti karşılığında ödeme yapılmamasına ilişkin yasa düzenlemesini yürürlüğe koymuştur¹⁴³.

Ardından Sağlık Bakanı Resmîye Mumcu, Kosova Sağlık bakanlığından bir heyet ile Makedonya ziyaretinde bulunmuştur. Makedonya Sağlık Bakanlığı, kabinesiyle gerçekleştirilen görüşmeler sonucu, Kosovalı hastaların Makedonya Kardioloji ve Onkoloji hastanelerinde tedavi görmelerinin öngörüldüğü bir anlaşma imzalanmıştır¹⁴⁴.

¹⁴¹Enis Tabak, “Geleceğe Umutla Bakmak İstiyorsanız Partinize Sahip Çıkın”, *Yeni Dönem Gazetesi*, 11 Ekim 2001, s. 4.

¹⁴²Giray Saynur Bozkurt, *agm.*, s. 69-78.

¹⁴³Taner Güçlütürk, “Sağlık Hizmet Ödemelerinde İndirim”, *Yeni Dönem Gazetesi*, 24 Nisan 2003, s. 2.

¹⁴⁴“Sağlık Bakanı Mumcu Makedonya'da”, *Yeni Dönem Gazetesi*, No: 170, 22 Mayıs 2003, s. 2.

Ayrıca Sağlık Bakanı Resmîye Mumcu'nun diğeri bir başarısı da Türkiye Cumhuriyeti ile imzalamış olduğu anlaşmadır. Bu anlaşmaya göre Kosova'da tedavisi mümkün olmayan durumlarda, doktor raporu ve sağlık bakanlığı kurulundan geçtikten sonra, Kosovalı kalp hastaları, İstanbul'da bulunan *Dr Siyami Ersek* Hastanesinde ücretsiz tedavi olabiliyordu¹⁴⁵.

Kosova da, 23 Ekim 2004 tarihinde yapılan, ikinci Parlamento seçimlerinde Kosova Demokratik Türk Partisi, 8353 oy almış ve Kosova Parlamentosuna Mahir Yağcılar, Nurhan Malta ve Rıfat Krasniç girmeyi başarmışlardır.

17 Kasım 2007 tarihlerinde Kosova da yapılan Genel Seçimlerde, KDTP 4999 oy almış, bu seçimlerde Mahir Yağcılar, Enis Kervan ve Müfera Şinik milletvekili olarak seçilmişlerdir¹⁴⁶.

3.1.7 Mamuşa Türklerinin Sorunları, Mücadeleleri ve Sonuçları

Mamuşa'nın nüfusu yaklaşık 5000 kişidir. Bunlardan % 98'i Türk, % 2'lik nüfusu ise Arnavut ve Rom'lar oluşturmaktadır. Mamuşa halkı tarımcılıkla, ticaretle ve otobüs işletmeciliğiyle uğraşmaktadır. Mamuşa, bir ilkokul, Lise, Sağlık ocağı, yerel birlik dairesi, Alperen Gençlik Vakfı, Aşık Ferki Derneği, Mamuşaspor Futbol kulübü, KDTP Mamuşa Şubesi ve Belediye'ye sahiptir¹⁴⁷.

Mamuşa köyü 2003 yılına gelinmesine rağmen büyük sorunlarla karşılaşmıştır. Bunlardan en önemlisi su sorunudur. Mamuşa'da sular bir türlü temizlenmemiş ve halk bu sularla ihtiyaçlarını gidermek zorunda kalmışlardır. Mamuşa'nın o zamanlarda diğeri bir sorunuda, yolların asfaltlama çalışmalarının tamamlanmamasıdır, ayrıca elektrik yetersizliği de ayrı bir konudur.

Mamuşa'nın bu sorunlarına karşı, Prizren Belediye Meclis üyesi Rıfat Krasniç, Mamuşa'nın temizlik sorununun hal olması, çöplerin toplanması ve gerekli

¹⁴⁵“Kalp Hastaları Türkiye Yolcusu”, *Yeni Dönem Gazetesi*, No: 192, 23 Ekim 2003, s. 5.

¹⁴⁶Giray Saynur Bozkurt, *agm.*, s. 69.

¹⁴⁷Suphi Mazrek, “Gökhan Aydıner Mamuşayı Ziyaret Etti”, *Yeni Dönem Gazetesi*, 2 Ekim 2003, s. 5.

çalışmaların yürütülmesi için yetkili makamları uyarmış ve dilekçe göndermiştir, tüm bu sorunların çözümü için yazılı başvurularda bulunmuştur. Bu mücadeleler karşısında ilk başta olumlu neticeler elde edilmese de, ondan sonraki yıllarda bu sorunlar halledilmiştir¹⁴⁸.

Mamuşa halkı içme suyuna 7 Ekim 2004 tarihlerinde kavuşabilmiştir. Yapılan açılış töreni'nde Yerel Birliği Başkanı ve KDTP Milletvekili adayları Rıfat Krasniç, yaptığı konuşmada: *“KDTP yöneticileri olarak Prizren Belediye Yöneticileriyle görüşerek Mamuşa'ya suların getirilmesi için mücadele ettiklerini ve bu çalışmaların neticelerini aldıklarını”*, söylemiştir.

Prizren Belediye Başkanı Hacı Eçrem Krüeziu ise, *“vaat ettikleri sözü tuttuklarını, ayrıca önümüzde ki günlerde de Mamuşa'da, kanalizasyon çalışmalarına başlanacağını”* sözünü vermiştir.

Prizren Belediye Astbaşkanı, Ercan Şpat'ta, bu konuda mücadelesini sürdürmüş, Mamuşa sularının içilemeyecek kadar temiz olmadığını ve çok sayıda insanın bu yüzden hastalandığını yetkili makamlara bildirmiştir. Ayrıca Ercan Şpat yaptığı konuşmada, *“Prizren ve Mamuşa Türk toplumu olarak Prizren Belediye Meclisi'nde, Mamuşa kırsal kesimin bir an önce istenilen seviyeye gelmesi için mücadele verdiklerini”* belirtmiştir¹⁴⁹.

Mamuşa'da Belediye'nin kurulmasından sonra özellikle 24 Şubat 2006 tarihinde, Belediye Meclis Tüzüğü'nün onaylanmasıyla, Mamuşa daha fazla ön plana çıkmaya başlamıştır. Belediye kurulduktan sonra UNMIK Yöneticisi Soren Yessen Petersen, Mamuşa Belediyesini ziyarette bulunmuştur. Petersen'le gerçekleştirdiği görüşmede; Belediye başkanı Arif Bütüç, Belediye Meclis Tüzüğü'nün onaylanmasıyla ilgili Petersen'e bilgi vermiş, biran önce belediyenin içerisinde sivil hizmetlerin, müdürlüklerin, kurulması ayrıca ayrılan bütçenin de Mamuşa

¹⁴⁸Suphi Mazrek, “Mamuşa'da bir yığın sorun çözülmeyi bekliyor”, *Yeni Dönem Gazetesi*, 17 Nisan 2003, s. 5.

¹⁴⁹Suphi Mazrek, “Mamuşalı Vatandaşlar İçme Suyuna Kavuştular”, *Yeni Dönem Gazetesi*, 7 Ekim 2004, s. 9.

Belediyesine devredilmesini istemiştir. Bütüç, ayrıca Mamuşa'daki işsizlik ve yol sorunun giderilmesini de istemiştir¹⁵⁰.

Mamuşa'da 2006 yılında kurulan belediyeden sonra çok şey değişmiştir. Altyapı yenilenmiş, Kurumlar oluşturulmuştur.

Mamuşa Belediye Başkanı Arif Bütüç, Belediye kurulduktan sonra Mamuşa'daki değişiklikler hakkında bilgi vermiştir. Arif Bütüç konuşmasında şunları belirtmiştir: *“Mamuşa Belediyesi olarak Kosova Cumhuriyeti yerel özyönetim yasasına ve Mamuşa Belediyesi tüzüğüne dayanarak, Kosova Cumhuriyetinde mevcut olan diğer belediyelerle iyi ilişkiler kurduğumuzu belirtmek isterim. Mamuşa Belediyesi olarak sivil kayıt ofisimiz yoktu, araç kayıt ofisi yoktu, ehliyet kayıt ofisi yoktu ve 2011 yılında Kosova Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı'yla yapmış olduğumuz iyi niyet anlaşmalarına dayanarak bu ofisleri Mamuşa Belediyesinde açtık ve çalışır hale getirdik. Mamuşa Belediyesi'nin çok düşük bir bütçesi vardır. Bu bütçe toplam 1 milyon 25 bin Avro değerindedir. Tabi bu bütçenin tamamı, belediyeye bağlı çalışan öğretmenler, sağlık ocağı, itfaiye gibi kurumlarda çalışanların maaşlarına gidiyor. Mamuşa Belediyesi'nin sermaye yatırımlarının 230 bin Avro'luk bir bütçesi bulunmaktadır. Yerel Yönetimler Bakanlığı'yla yapmış olduğumuz işbirliği sayesinde belediyemizde bir taş köprü inşaatı başlattık. Bunun dışında 1951 yılında yapılan eski bir okul binamız vardı, öğrencileri yeni okula taşındıktan sonra o eski okul yıkıldı ve Mamuşa'nın meydanında çok güzel bir park yapıldı. Kosova'daki diğer belediyelerle olduğu gibi Türkiye'deki kardeş şehir projesi ve diğer belediyelerle çok güzel ilişkiler içerisinde olduğumuzu belirtmek isterim”*. Arif Bütüç, Mamuşa Belediyesi'nin başarılarından söz ederken, Kosova'da Mamuşa belediyesi'nin şeffaflık konusunda birinci olduğunu, bu vesileyle belediye'nin USAID tarafından 165 bin Avro proje desteği aldığını da açıklamıştır¹⁵¹.

¹⁵⁰Enis Tabak, “Petersen, Mamuşa'yı ziyaret etti”, *Yeni Dönem Gazetesi*, 16 Mart 2006, s. 1.

¹⁵¹“Mamuşa Belediyesi 2011'de Şeffaflık Ödülünü Aldı”, <http://www.kosovahaber.net/> (23 Ekim 2012).

3.2 Ahtisaari Planı ve Kosova'nın Bağımsızlığı

Ahtisaari, Kosova'nın nihai statüsünü belirlemek amacıyla Sırbistan ile Kosova arasında Viyana'da gerçekleşen 17 müzakere turunun ardından, Kosova statüsü ile ilgili çözüm öneri paketini 2 Şubat 2007'de taraflara sunmuştur.

Kosova statüsünün çözümüne ilişkin ayrıntılı önerilerin yer aldığı raporda, Kosova'nın bağımsız olacağı açıkça belirtilmiyor ise de, Kosova'ya bağımsız devletlerin sahip olduğu yetki ve yükümlülüklerin verilmesi öngörülmüyordu.

Kosova statüsünün çözümüne ilişkin ayrıntılı önerilerin yer aldığı raporda yapılan önemli bir değişiklik, Kosova'daki azınlıkların hakları üzerinedir. Aralarında Türklerin de yer aldığı bu azınlıkların hakları raporun ikinci ekinde ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiştir. Böylelikle, azınlıkların varlığı, dili, kültürü, eğitimi ve diğer ulusal niteliklerinin korunması için gereken güvence sağlanmıştır. Raporun Genel Hükümler başlığı altındaki 1. maddenin 6. fıkrasında, Türkçenin, Boşnakçanın ve Roman dilinin belediye düzeyinde resmî olacağı veya kanuna uygun olarak resmî kullanımda olacağı belirtilmiştir.

Tarafların Kosova statüsü için aralarında anlaşmaları maksadıyla tanınan 120 günlük süre 10 Aralık 2007'de dolmuş Sırp ile Arnavut temsilciler arasında yapılan bütün girişimlerin başarısızlıkla sonuçlanmasından sonra Kosova Hükümeti Batılı ülkelerin desteğiyle 17 Şubat 2008 günü tek taraflı bildiriyle Kosova'nın bağımsızlığını ilan etmiştir¹⁵².

3.2.1 Kosova'da Bağımsızlık Sonrası Yapılan Yerel ve Genel Seçimler

Bağımsızlık sonrası Kosova'da 15 Kasım 2009 yılında yapılan yerel seçimlerde, Kosova Türk Toplumunu temsil eden KDTP'nin üç belediye, belediye başkan adayı çıkardığı görüldü. Priştine Büyükşehir Belediyesi'nden Cüneyd

¹⁵²Sencar Karamuço, *agm.*, s. 190-209.

Ustaibo, Prizren Büyükşehir Belediyesi içinse Orhan Lopar aday gösterilmiştir. Yeni belediye olmuş Mamuşa'dan da Arif Bütüç aday olarak gösterilmiştir.

Seçimler sonunda KDTP Priştine Belediye başkan adayı Cüneyd Ustaibo 575 oy almış. KDTP Prizren Belediyesi Başkanlığına aday gösterilen Orhan Lopar 3.217 oy elde etmiş. Mamuşa'da ise Arif Bütüç kesin bir başarı elde etmiştir. Sami Taç'ın % 6.6 oranında oy alması belediye meclis üyeliğine girmesini sağlamıştır.

KDTP Gilan'da en son seçimlerdeki 404 oy ile % 1.19 oranındaki oyunu bu seçimlerde 539'a oy yüzdesini de % 1.6'ya çıkarmıştır. Oy sayısı ve yüzdesini en çok arttıran belediyelerden biri olan Mitroviça'da son seçimlerde oy sayısı 154 ve oy oranı % 0.67 iken, bu seçimlerde KDTP Mitroviça şubesi 391 oy alarak oy oranını % 1.8'e çıkarmıştır. Lipyan belediyesine bağlı Yanova köyünde yaşayan Türklerin de bu seçimlerde geçen seçimlere göre oy sayı ve yüzdesini arttırdığı görülmüştür. Oy sayısı geçen seçimlerde 114 yani % 0.55 iken, bu seçimlerde oy sayısını 191'e, oranını da % 0.8'e çıkarmıştır. 15 Kasım seçimlerinde KDTP'nin oy sayısında en büyük artış Vıçitırın Belediye'sinde gerçekleşmiştir. Geçen seçimlerde 132 oy alarak % 0.66 oranına sahip olan KDTP Vıçitırın şubesi bu seçimlerde 445 oy alarak oy sayısını yaklaşık üç kat, oy oranını da % 2.1'e yükselterek üç kattan daha fazla bir artış sağlayarak belediye meclisinde temsil edilmeye hak kazanmıştır¹⁵³.

17 Kasım yerel seçimlerinden 8 ay sonra Prizren Belediye Meclisi topluluklardan sorumlu belediye başkan yardımcısını seçebilmiştir. Prizren Belediye Başkanı Ramadan Muja'nın önerisiyle Prizren Belediye Başkan Yardımcısı görevine Orhan Lopar seçilmiştir¹⁵⁴.

Orhan Lopar, göreve geldikten sonra kimlik belgelerinde Türkçe ibarelerin yer alması için imza kampanyası başlatmış. Lopar, Dillerin Kullanımı Yasası ve

¹⁵³Zülküf Oruç, *agm.*, s. 191.

¹⁵⁴Orhan Lopar, Prizren Belediye Başkan Yardımcısı, <http://www.kosovahaber.net/> (14 Aralık 2012).

Prizren’de belediye iktidarı koalisyon anlaşmasının uygulanmaması nedeniyle imza kampanyası başlattığını bildirmiştir¹⁵⁵.

Prizren Belediye Başkan Yardımcısı Orhan Lopar, amaçlarının kimliklerinde Türk dilinin de uygulanmasını istemek olduğunu söylemiştir. Eskiden kimliklerinde Türk dilinin var olduğunu, ayrıca Başbakanın seçimlerde Türkçe kimlik verilmesi için söz verdiğini, Bu sözün yerine getirilmesini istediklerini söylemiştir¹⁵⁶.

Prizren Belediye Başkan Yardımcısı Orhan Lopar, AGİT Ulusal Azınlıklar Yüksek Komiseri Büyükelçi Knut Vollebaek ile görüşmüş.

Orhan Lopar, Azınlıklarla ilgili konularla ilgilenen Vollebaek’le Kosova’daki Türklerin sorunları hakkında bilgi vermiş. Türkçe lise eğitimi için kitapların basılması gerektiğini ifade etmiş, kimlik belgelerinin Türkçe verilmesi için yapılan imza kampanyasından söz etmiştir, ayrıca bu kampanyada toplanan 3000 civarındaki imzayı dosya şeklinde Büyükelçi Knut Vollebaek’e sunmuştur¹⁵⁷.

Bütün verilen mücadeleler sonucu Kosova’da ancak, 9 Aralık 2013 tarihlerinden itibaren, Yüksek teknolojiyle üretilen kimlik kartlarında Türkçe ibarelere de yer vermeye başlanmıştır¹⁵⁸.

Kosova’da 2010 Parlamento seçimleri yapılmadan önce Kosova Demokratik Türk Partisi, Şube Temsilcileri Komisyonların kurulmasını kararlaştırdı, Prizren, Priştine, Mamuşa, ve Vuçitırın şubeleri Vuçitırın’da düzenledikleri ortak

¹⁵⁵Prizren’deki Türkler Kimliklerinde Türkçe İbarelere Israrlı, <http://www.kosovahaber.net/> (20 Ocak 2013).

¹⁵⁶Kosova’da Türkçe Kimlik Kampanyası, <http://www.kosovahaber.net/> (08 Eylül 2012).

¹⁵⁷Orhan Lopar, Liselere de Türkçe Kitapların Basılmasını İstedi, <http://www.kosovahaber.net/> (08 Eylül 2012).

¹⁵⁸Bugünden Biyometrik Kimlikler Verilmeye Başlayacak, <http://www.kosovahaber.net/> (09 Aralık 2013).

toplantılarında Kurumsallaşma ve Yapılanma Komisyonu, Tüzük Komisyonu, Disiplin Komisyonu, Eğitim ve Sağlık Komisyonu kurmayı karara bağlamışlardır¹⁵⁹.

Böylece, 9 Ekim 2010 tarihinde yapılan KDTP Prizren Şubesi toplantısında şu komisyon başkanları seçildi:

Eğitim Komisyonu Başkanı: Özcan Micalar.

Sağlık Komisyonu Başkanı: Bülent Kırle.

Kültür Komisyonu: Zeynel Beksaç.

Teşkilatlanma Komisyonu: Günay Spahi.

Seçim Komisyonu: Sencar Karamuço.

Disiplin Komisyonu: Levent Buş.

Ayrıca, eğitimdeki sorunların tartışıldığı bu toplantıda çözümler üretilmiş, sorunların daha kolay bir şekilde çözülmesi adına anaokullarından başlayarak Türkçe eğitim görülen bütün okulların ziyaret edilmesi ve okullarda var olan sorunların olay yerinde incelenmesi karara bağlanmıştır. Toplantıda ayrıca, şube başkanlığı denetiminde eğitim komisyonunun özellikle 2011-2012 eğitim-öğretim yılına kadar kitap, kadro ve diğer sorunların çözümü için karar alınmıştır¹⁶⁰.

Kosova'da Aralık 2010 tarihlerinde yapılan Genel Seçimlere KDTP'nin yanı sıra ikinci bir Türk Partisi de seçimlere katıldı. Kosova Türk Birliği-KTB adıyla kurulan bu parti, 9 Ekim 2010 tarihinde yaptığı seçim toplantısında, KTB Genel

¹⁵⁹KDTP ŞUBE Temsilcileri Komisyonların Kurulmasını Kararlaştırdı, <http://www.kosovahaber.net/> (04 Temmuz 2012).

¹⁶⁰KDTP Prizren Şubesi Komisyonları Seçildi, <http://www.kosovahaber.net> (04 Temmuz 2012).

Başkanı görevine Reşit Hanedan ve 27 üyeden oluşan KTB Merkezi Yönetim Kurulu'nu seçmiştir. KTB Genel Meclisi, tüzüğünü de oybirliğiyle kabul etmiştir¹⁶¹.

KTB Merkezi Yönetim Kurulu'nun ilk toplantısı 13.10.2010 tarihlerinde, KTB Genel Başkan Reşit Hanedan'ın başkanlığında Mitroviça'da yapılmıştır. Bu toplantıda KTB Başkanlık Kurulu oluşturulmuştur. Söz konusu toplantıda yapılan oylama sonucu, KTB astbaşkanlar görevine: Cemal Bütüç, Rüştü Taç ve Samir Tuna seçilmişlerdir. Genel Sekreter Görevine: İrfan Elşan getirilmiştir. KTB Genel Başkan Danışman ve Sözcüsü görevine ise oy birliğiyle Nuhi Morina seçilmiştir¹⁶².

Aralık 2010 seçimlerinde, KDTP 8548 oy alarak oyların % 1.22'sini elde etmiş. Kosova Türk Birliği, ise 1364 oy alarak oyların % 0,2'sini elde etmiştir.

Bu seçimlere, KDTP'den 48, KTB'den 25 aday olmak üzere Kosova Türkleri toplam 73 adayla katılım sağlamışlardır¹⁶³.

KDTP'yi böylece Kosova Meclisi'nde milletvekili olarak, Mahir Yağcılar 3.570, Enis Kervan 2.303, Müfera Şinik 2.036 oyla temsil edeceklerdir¹⁶⁴.

Ayrıca bu seçimlerde sonra Kosova Demokratik Türk Partisi-KDTP, Koalisyon Hükümet'te 1 Bakan ve 3 Bakan Yardımcısı ile temsil edilmektedir.

Kosova Hükümetinde, Kamu Yönetim Bakanı, Mahir Yağcılar. Kosova Ticaret ve Sanayi Bakan Yardımcısı, Cüneyd Ustaibo. Kosova Sağlık Bakan Yardımcısı, Dr. Kadir Hüseyin. Kosova Yerel İdare Bakan Yardımcısı olarak da Rifat Krasniç, görevde bulunacaktır¹⁶⁵.

Görüldüğü üzere bu seçimlerde ve seçimlerden sonra Kosovalı Türkler arasında fikir ayrılıkları ve bölünmeler meydana gelmeye başlamıştır. Bu

¹⁶¹Kosova Türk Birliği Başkanı Reşit Hanedan, <http://www.kosovahaber.net/> (10 Ekim 2012).

¹⁶²KTB Yönetimi Seçildi, <http://www.kosovahaber.net/> (14 Ekim 2012).

¹⁶³Zülcüf Oruç, *agm.*, s. 189-190.

¹⁶⁴KDTP ve KTB Milletvekilleri Adaylarının Aldıkları Oy Sayısı, <http://www.kosovahaber.net/> (23 Kasım 2013).

¹⁶⁵Kosova Hükümetinde 3 Türk Bakan Yardımcısı, <http://www.kosovahaber.net/> (24 Mayıs 2013).

bölünmelere şahsi çıkarların etki ettiği vurgulanmıştır. KDTP-Prizren Şubesi eski başkanı Cemil Luma, Osmanlıdan miras kalan dil, din ve kültürün eğer başarılı bir siyaset yürütülmesi yok olacağını belirtmiş ve bu yüzden de şahsi çıkarların bir yana bırakılması gerektiği görüşünü savunmuştur¹⁶⁶.

3.2.2 Kosova'da Yapılan Nüfus Sayımları ve Sonuçları

Tito döneminde Arnavutlar Kosova'da nüfusun büyük bölümünü oluşturmalarına rağmen yönetimden yeterince pay alamamışlardır. Bazı aydınlar bağımsızlık fikrini ortaya atmışlardır. Bu dönemde bölgede Arnavutlar üzerindeki baskılar artmıştır. Sırbistan bölgedeki Arnavut birliğini kırmak için 1951 yılına kadar tanımadığı Türkleri milli azınlık olarak tanımış ve Kosova Türklerini Arnavutlara karşı desteklemişlerdir. Kosova Türklerinin milli azınlık olarak tanınmasından sonra, Kosova Türkleri ve Arnavutlar arasındaki tarihi ve geleneksel bağlar sekteye uğramaya başlamıştır¹⁶⁷.

¹⁶⁶KDTP Eski Şube Başkanı Cemil Luma ile yapılan kişisel görüşme, 04 Haziran 2013.

¹⁶⁷Berna Babayonoz, *agm.*, s. 25.

4. Tablo: Kosova’da geçmişten günümüze kadar, yapılan Nüfus sayım ve sonuçları şöyledir.

Sayım yılı	Türkler	Yüzdeler	Kosova’da nüfusun toplamı
1921			870.371
1948	1.315	0,2	733.820
1953	34.583	4,3	815.798
1961	25.764	2,7	963.988
1971	12.244	1,0	1.243.693
1981	12.513	0,7	1.584.440
1991	10.445	0,5	1.956.196

Kaynak: (Suroy, 2008 : 185)

1961 yılında yapılan nüfus sayımı Kosova’daki Türk sayısını 25 bin, 1971’de 12.500, 1981’deki nüfus sayımı ise Türklerin sayısını yaklaşık 11 bin olarak ortaya çıkartmıştır. Kosova’daki nüfus sayımı sonuçlarının tümüne, yönetimin siyasî amaçlı hilesi gözüyle bakıldığı için, tam anlamıyla hiçbir zaman güvenilmemiştir¹⁶⁸.

Kosova Demokratik Türk Partisi Şubesi 2 Mart 2011 tarihinde Cemil Luma başkanlığında Nisan ayında yapılacak olan Nüfus sayımları örgütlenmesi gündemiyle bir araya geldi. Cemil Luma Sayımlar konusunda şunları dile getirmiştir:

¹⁶⁸Erhan Türbedar, *age.*, s. 225.

“30 yıl sonra 01 Nisan - 15 Nisan arası Kosova hükümeti tarafından sayımların yapılması kararlaştırılmıştır. 1999’daki son savaş sonrasında Kosova’da olduğu gibi Prizren de demografik değişimler yaşandı.

Prizren’in yeni yapılanmasında Prizren Türklerinin daha çok söz sahibi olabilmesi ve daha etkileyici siyaset yapabilmesi için bu sayımlarda sayımızın artmasında herkes kendi alanında elinden geleni yapmalıdır.

Sayımlarda ortaya çıkacak sayımız her şeyimizi etkileyecektir. Kosova’daki sayımızın kabarık olması Türkçemizin var olması anlamına gelir. Din, dil, Türk dilinde eğitim, örf adetlerimizin korunması ve ecdadlarımızdan bize kalan emaneti ancak sayımlara katılıp daha kabarık sayımızla daha düzeyli bir şekilde yaşatabiliriz. Sayımlarda çıkartabileceğimiz sayımız yarın Prizren belediyesinde de gücümüzü belli edecektir. Kaldı ki haklarımızın savunması, belediye meclisinde daha güçlü temsil edilmemiz sayımlardan çıkacak sonuçlarla belli olacaktır. Elbette ki her şeyden değerli olan buralarda daha düzeyli bir şekilde varlığımızı yaşatmaktır”.

Şube Başkanı tarafından hazırlanan ve yönetim kurulu üyelerine sunulan sayımlar strateji projesinin tartışıldığı toplantıda şube yönetiminin bu proje çerçevesinde çalışmalarını sürdürmesi karara bağlanmıştır. Bu strateji gereği yapılan sayımlar da irtibat büroları kurulacak ve bu bürolar çerçevesinde bölgede yaşayan Türk ailelerine ulaşılarak, onların sayımlarda kendi milli kimliklerini (Türk) beyan etmelerinin gereklilikleri aktarılacaktır¹⁶⁹.

Prizren’de 3 Nüfus Sayımları bilgilendirme ofisi açılmıştır. Kosova Demokratik Türk Partisi-Prizren Şubesi, Prizren’in 3 semtinde Nüfus Sayımları bilgilendirme ofisinin açıldığını yazılı açıklama ile duyurmuştur. Prizren Türk toplumunun gelecekteki kaderine, nüfus sayımlarının etki edeceği vurgulanmıştır¹⁷⁰.

¹⁶⁹KDTP Prizren Şubesi Sayımları Görüştü, <http://www.kosovahaber.net/> (12 Aralık 2012).

¹⁷⁰Prizren’de 3 Nüfus Sayımları Bilgilendirme Ofisi Açıldı, <http://www.kosovahaber.net/> (22 Şubat 2013).

Kosova Türk Gazeteciler Derneği (KTGD) 1-15 Nisan günlerinde yapılacak Nüfus Sayımıyla ilgili bir Panel düzenlemiştir. Panel örgütleyicisi Kosova Türk Gazeteciler Derneği Başkanı İbrahim Arslan, rakamlardan konuşurken, 1948 yılında Sırbistan’da yapılan ilk nüfus sayımında 90 bin kişinin Türkçe konuştuğunu, arkasından 1953’te yapılan ilk sayımlarda Türklerin nüfusunun 34 bin kadar olduğunu, ardından da yapılan yada yürütülen yanlış siyasetler sonucu bu rakamların azaldığını ifade etmiştir, bağımsız Kosova’da ilk defa yapılacak nüfus sayımında herkesin demokratik bir şekilde yazılmasının önemli olduğunu da vurgulamıştır¹⁷¹.

Sayımlarla ilgili Zeri gazetesi, “Prizren’i Türkleştirme Planı” başlığı altında ki yazısında nüfus sayımları sırasında Prizren’de açılan ve yasal olmadığı gerekçesiyle kapatılan ofisler konusuna değinmiştir. Bu ofislerin Prizren sakinlerini etkileyip Türk nüfusunu artırmak için açıldıklarını yazmıştır.

Prizren Belediye Başkan Yardımcısı ve Belediye Nüfus Sayımı Komisyonu üyesi Orhan Lopar ile görüşen gazeteye, Lopar konuyla ilgili şunları: “*Kosova Demokratik Türk Partisi-KDTP Prizren Şubesi Başkanı Cemil Luma tarafından gayriresmi bilgilendirildiğini ancak ofis çalışmalarıyla ilgisinin olmadığını ve nüfus sayımlarında sadece sayım memurları ve kontrolörle ilgilendiğini*” söylemiştir¹⁷².

Şube Başkanı Cemil Luma ise, otuz yıl sonra Kosova’da yapılması öngörülen sayımların çalışmasına katkı sunmak amacıyla Türk Sivil Kuruluşları ve KDTP Prizren Şubesi tarafından Seçilen sayım komisyonu girişimiyle irtibat büroların, bilgilendirme ofislerinin açıldığını söylemiştir.

Ayrıca, Bağımsız Kosova’nın yeniden yapılanmasında sayımların önemini bilerek ve sayımlarda belediye tarafından görevlendirilmiş sayman anketör ve kontrolörlere yardımcı olmak düşüncesiyle bilgilendirme ofislerinin açıldığını da söylemiş, uzun bir zaman Kosova’da sayımların yapılmamış olması ve konuyla ilgili

¹⁷¹Priştine’de Nüfus Sayımı Konulu Panel Düzenlendi, <http://www.kosovahaber.net/> (22 Şubat 2013).

¹⁷²Prizren’i Türkleştirme Planı, <http://www.kosovahaber.net/> (11 Eylül 2012).

bilgi eksiklikleri yüzünden vatandaşlara yardımcı olmak düşüncesiyle bu ofislerin açıldığını belirtmiştir.

Bu süreçte Şube Yönetimi tarafından kabul edilen sayım stratejisi çerçevesinde hareket edildiğini söyleyen Luma, bu süreçte bu ofislerle belediye yönetimi tarafından seçilen sayım memur ve görevlilerinin işini kolaylaştırmayı amaçladıklarını söylemiştir. Ancak 4 Nisan 2011 tarihinde ofislerin Belediye Sayım Komisyonu tarafından kapatılması talep edilmiştir. Cemil Luma ofislerin açılış amacını şu şekilde özetlemiştir.

- Açılan ofislerde sayımlarla ilgili Kosova resmi kurumlarına ters gelebilecek hiçbir çalışma olmamıştır.
- Bizim Kosova kurumlarına güvencemiz tamdır aynı zamanda belediyemizin yönetimine saygımız sonsuzdur.
- Dolayısıyla 04 Nisan tarihinde bilgilendirme ofisleri çalışmalarına son vermiştir¹⁷³.

Cemil Luma 1981 yılında ki sayımlarda önlem alınmadığı için Türklerin sayısının tam olarak gösterilmediğini belirtmiş ve bu yüzden de Türklerin kendilerini milli benliklerinde ifade edebilmeleri için bir proje üretmeye karar verdiklerini söylemiştir. KDTP-Prizren Şubesi olarak yapılan bu projede broşürlerin dağıtıldığını ve Prizren'in üç bölgesinde üç ofisin açıldığını belirtmiştir, diğer şehirlerde ise böyle bir organizasyonun yapılmadığını da sözlerine eklemiştir¹⁷⁴.

Ancak 21 Eylül 2012 tarihinde, Kosova'nın nüfus sayısı belli olmuştur. Resmi rakamlara göre, Kosova'da yaşayan Türklerin sayısı 18 bin 738'dir. Düzenlenen uluslararası bir konferansta Kosova İstatistik Ajansı ve AB Kosova Ofisi nüfus sayısının 1 milyon 739 bin 825 olduğunu açıklamıştır.

¹⁷³Sayımlar Başarılı, <http://www.kosovahaber.net/> (27 Ağustos 2012).

¹⁷⁴KDTP Eski Prizren şubesi Başkanı Cemil Luma ile yapılan kişisel görüşme, 04 Haziran 2013.

Bu sayıdan % 92.93 Arnavut, % 1.47 Sırp, % 1.08 Türk, %1.58 Boşnak, % 0.51 Rom, % 0.89 Haşkali, % 0.66 Mısırlı, % 0.59 Goralı halkına mensupken, % 0.05'i de milli mensubiyetini açıklamak istememiştir.

1 Nisan 2011 tarihinde başlayan ve onbeş gün süren nüfus ve hane halkı sayımı sonuçlarına göre, hane halkı sayısı 279.090, konut sayısının da 412.884 olduğu ortaya çıkmıştır¹⁷⁵.

¹⁷⁵Kosova'da Yaşayan Türklerin Sayısı 18.738, <http://www.kosovahaber.net/> (21 Eylül 2012).

SONUÇ

8 Ekim 1912 tarihinde, Karadağ Prenslığı'nin Osmanlı İmparatorluğu'na savaş açması, buna karşılık olarak Osmanlı İmparatorluğu'nun 18 Ekim tarihinde Bulgaristan ve Sırbistan, ardından da Yunanistan'a savaş açmasıyla başlayan I. Balkan Savaşı sonunda, bölgede, Osmanlı hâkimiyeti sona erer. Böylece Türkler için sıkıntılı bir dönem başlar. Bulgar, Sırp ve Yunan mezalimi ile birlikte bölgede dinmeyen ve sonu gelmeyen savaşlar, kıyımlar ve katliamlar yaşanır. Bu savaşlar sonunda, Osmanlı İmparatorluğu, Balkanları elden çıkartmak zorunda kalmıştır.

1 Aralık 1918 tarihinde, ise Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı kurulmuş. 1929 yılında bu krallık, Yugoslav Krallığı adıyla anılmaya başlanmıştır. Kosova, gerek Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı döneminde, gerekse Yugoslavya Krallığı döneminde, Sırbistan sınırları içerisinde bir bölge olarak yer almıştır. Krallıklar zamanında da, Türkler, tam anlamı ile huzur ortamı bulamamışlardır.

Osmanlıların Kosova topraklarından çekilmeleri ile başlayan ve I. Dünya Savaşı arası dönemde, burada yaşayan Türklerin büyük bir kısmı evlerini, bağ ve bahçelerini, tarla ve topraklarını bırakarak kitleler halinde ana ülkeye göç etmişlerdir. Göçün en yoğun yaşandığı yıllar, bu yıllardır. Bir zamanlar iktidar sahibi ve çoğunluk olan Türk halkı, birdenbire koşulların değişmesi ile azınlık konumuna düşmüştür.

Yugoslavya Halk Kurtuluş Savaşı'ndan sonra, Kosova'nın da içinde bulunduğu topraklarda yeni bir dönem başlamıştır. Nazi Almanya'sının esaretinden kurtulan ve yeni temeller üzerine kurulan Yugoslavya, çok uluslu yapısıyla sosyalist bir yönetim biçimini benimsemiştir. Yeni Yugoslavya Sosyalist Cumhuriyeti'nde, Kosova, tekrar Sırbistan'a bağlanmıştır.

Tito yönetimindeki Yugoslavya, kendisi hayatta iken, ülkedeki tüm halk ve ulusları bir birlik içerisinde yönetmiştir. Sağlığında, Yugoslavya içerisindeki pek çok farklı milleti idare etmek için her birine geniş haklar veren Tito, özellikle 1974 yılında düzenlediği Anayasa'da, ülkede yaşayan bütün ulus ve halklara olduğu gibi Türklere de kendi dil ve kültürlerini yaşatma özgürlüğü vermiştir.

Böylelikle Yugoslavya topraklarında yaşayan Türkler, dillerini, eğitimlerini, kültürlerini, basın-yayın hayatlarını ve varlıklarını güvenli bir şekilde bu topraklarda sürdürebilmişlerdir.

Kosova Savaşından sonra, Kosova'da kurulan BM geçici sivil yönetimi UNMIK'in Kosovalı Türklere karşı daha farklı bir politika takip ettiği görülmüş, hatta 1974 Anayasası'nda ülkedeki Müslüman Türk azınlığın elde ettiği kazanımları ortadan kaldırdığı gözlemlenmiştir. UNMIK yönetimi ilk olarak Türkçenin resmî statüsünü almış ve Kosova'da Türkleri yok sayan bir tutum takınmıştır. Bu yüzden Kosovalı Türkler var olan hakları için mücadele etmek zorunda kalmıştır.

Ancak yaşanan bütün bu olumsuzluklara, zorluklara ve göçlere rağmen Türkler Balkanlarda ve Kosova'da yıllarca varlıklarını sürdürebilmişler ve bunun için sürekli mücadele etmek zorunda kalmışlardır.

KAYNAKÇA

ALPAN, Necip, *Prizren Birliği ve Arnavutlar*, Ankara, 1978.

ARMAOĞLU, Fahir, *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)*, İstanbul, 2006.

ARMAOĞLU, Fahir, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995)*, İstanbul, 2007.

BAJRAMI, Hakif, *Marrëveshja Xhentëlmene Tito-Kypërli më 1953*, (Tito-Kupirli arasında 1953 te İmzalanan Anlaşma) Prishtinë, 2001.

BAYMAK, Osman, *Tarih Boyunca Avrupa Kavşacı Kosova*, Prizren, 2008.

BLAKUT, Rifat, *Srbija İnstitucionalno Radi na Kolonizaciji Kosova*, (Sırbistan'da Kurumsal Olmayan Kosova Kolonizasyon Çalışmaları) Beograd, 1994.

BOBAN, Vladimir, *Jastrebov u Prizrenu*, (Prizren'de Şahin) Priština, 1983.

CËRRABREGU, Muharrem, *Kosova në Hartat e Vjetra*, (Eski Haritalarda Kosova) Prishtinë, 1977.

ÇELİK, YALÇIN, S. Dilek, *Kosova'da Çağdaş Türk Edebiyatı (1951-2008)*, Prizren, 2008.

HALL, Richard C, *Balkan Savaşları 1912-1913 I. Dünya Savaşı'nın Provası*, (Çev. M. Tanju Akad), İstanbul, 2003.

İSLAMI, Hivzi, *Kosova*, Prishtinë, 1989.

İVANIĆ, İvan, *Na Kosovu*, (Kosova) Beograd, 1903.

KARATAY, Osman, *Kosova, Kanlı Ova*, İstanbul, 1998.

LUMA, Cemil, *Kosova Türkleri ve Geleceği*, Prizren, 2009.

NAKIČEVIĆ, Omer, *Revolt i protesni marš stanovnika Kosova 1822*, (1822 yılında Kosova Sakinleri'nden Protesto ve İsyan) Priština, 1969.

SİPAHİOĞLU, Bahtiyar, *Tarihi ve Siyasi Yönüyle Kosova*, Prizren, 2009.

SUROY, Altay, *Kosova Türk Toplumunun ve Üyelerinin Hakları*, Prizren, 2005.

TOPSAKAL, Cem – KORO, Bedrettin, *Kosova'da Yaşayan Türkçe Eğitim*, Prizren, 2007.

VIRMİÇA, Raif, *Kosova Hamamları*, Prizren, 1998.

VIRMİÇA, Raif, *Kosova'da Osmanlı Mimari Eserleri*, Ankara, 1999.

VIRMİÇA, Raif, *Kosova'da Fatih Devri Eserleri*, Prizren, 2009.

ZEKİ Paşa, *1912 Balkan Harbi'ne Ait Hatıratı*, (Yayına Hazırlayan: Halit Fesih Kalkan), İstanbul, 2013.

MAKALE / BİLDİRİLER:

BOZKURT, Giray Saynur, "Tito Sonrası Dönemde Eski Yugoslavya Bölgesindeki Türkler ve Müslümanlar", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, s: 2, İzmir, 2010.

KARATAY, Osman, "Milošević Dönemi Yugoslav Dış Siyaseti: Başarısız Bir Mirasyedilik Olayı", *Balkan Diplomasisi*, Ankara, 2001.

TAŞDEMİR, Fatma – YÜRÜR, Pınar, “Kosova Sorunu: Tarihi ve Hukuki Bir Değerlendirme”, *Gazi Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, s: 3, Ankara, 1999.

TÜRKOĞLU, Emir, “Kosova Arnavutlarının Milliyetçiliği”, *Balkan Diplomasisi*, s: 110, Ankara, 2001.

YAVUZ, Celalettin, “Balkanlaşan Eski Yugoslavya’daki Gelişmeler ve Yeni Ülke Kosova”, *2023 Dergisi*, s: 83, (Mart) 2008.

YÜRÜR, Pınar, “Kosova’nın Bağımsızlık Süreci, Bölgesel ve Kültürel Etkileri”, *2023 Dergisi*, s: 83, 2008.

Yararlanılan Gazete Haberleri:

BAKİ, Enver, “Türk Halkı Her Alanda Gelişme Kaydetti”, *Tan Gazetesi*, 26 Kasım 1983.

BAYRAM, İbrahim, “Türk Dilinde Üniversite Öğrenci Kayıtları Bilgileri Yayımlanıyor”, *Tan Gazetesi*, 20 Mayıs 1989.

BÜTÜÇ, Mehmet, “Haklarımızın temeli atıldı. Hayırlısı olsun!”, *Yeni Dönem Gazetesi*, 21 Eylül 2000.

DİNDAR, Musa, “Beraberlik Tek Seçeneğimiz”, *Tan Gazetesi*, 27 Kasım 1989.

GÜÇLÜTÜRK, Taner, “Kouchner’in Prizren’e son resmi ziyareti”, *Yeni Dönem Gazetesi*, 19 Ekim 2000.

GÜÇLÜTÜRK, Taner, “Prizren Belediye Meclis Üyeleri Yemin etti”, *Yeni Dönem Gazetesi*, 16 Kasım 2000.

GÜÇLÜTÜRK, Taner, “TDB Gençlik Kolu kuruldu”, *Yeni Dönem Gazetesi*, 7 Aralık 2000.

GÜÇLÜTÜRK, Taner, “Türkoloji Yeniden Doğuyor”, *Yeni Dönem Gazetesi*, 3 Mayıs 2001.

GÜÇLÜTÜRK, Taner, “Türkçe için yine para yok”, *Yeni Dönem Gazetesi*, 24 Temmuz 2003.

HANEDAN, Reşit, “Önce Türk Olmak”, *Tan Gazetesi*, 11 Nisan 1992.

İĞCİLER, Ahmet, “Temizliğin Sağlanması Görevimizdir”, *Tan Gazetesi*, 18 Mayıs 1985.

İSMAİL, Alâettin. M, “Rüştü Taç Yine Şube Başkanı”, *Tan Gazetesi*, 14 Kasım 1992.

KOKA, Şecaettin, “Türklerin Göçünün İçyüzü”, *Tan Gazetesi*, 23 Mart 1985.

KOKA, Şecaettin, “Göçü Durduracak Somut Girişimler Desteklenmeli”, *Tan Gazetesi*, 11 Mart 1989.

KOKA, Şecaettin, “TDB Prizren Şubesi Örgüte Kılavuz Olmayı Başardı”, *Tan Gazetesi*, 16 Mayıs 1992.

KOKA, Şecaettin, “TDB Meclis ve Yönetim Kurulu Üyeleri Seçildi”, *Tan Gazetesi*, 5 Aralık 1992.

KORO, Atakan, “Karar günü 11 Ağustos ”, *Yeni Dönem Gazetesi*, 10 Ağustos 2000.

MAKSUT, Şakir, “Anayasa Kanunu Bölge İçin Ölçülmez Değerdendir”, *Tan Gazetesi*, 28 Aralık 1969.

MAZREK, Suphi, “Mamuşa’da bir yığın sorun çözülmeyi bekliyor”, *Yeni Dönem Gazetesi*, 17 Nisan 2003.

MAZREK, Suphi, “Gökhan Aydınler Mamuşayı Ziyaret Etti”, *Yeni Dönem Gazetesi*, 2 Ekim 2003.

MAZREK, Suphi, “Mamuşalı Vatandaşlar İçme Suyuna Kavuştular”, *Yeni Dönem Gazetesi*, 7 Ekim 2004.

MERMER, Fahri, “Biz Sabah Doğan, Akşam Ölenlerden Değiliz”, *Yeni Dönem Gazetesi*, 12 Ocak 2000.

MUSTAFA, Celal, “Kosova’nın diğler yerlerinde de seçimlerden önce Türk Bayrağı Dalgalanmalı”, *Yeni Dönem Gazetesi*, 11 Ekim 2001.

MUSTAFA, Celal, “Mamuşa Türk köyünde Türk bayrağı özgürce dalgalanıyor”, *Yeni Dönem Gazetesi*, 11 Ekim 2001.

MURTUR, Sibel, “Kompütürlerle Çalışmak Güç Fakat İlginçtir”, *Tan Gazetesi*, 23 Nisan 1985.

SAİT, Burhan, “Kişiliği Hatıralarımızda Kalacak”, *Tan Gazetesi*, 15 Temmuz 1989.

SERBEST, Aziz, “Öğrencilere ve Ailelere Mujde”, *Tan Gazetesi*, 30 Eylül 1989.

SERBEST, Aziz, “Türkçe Eğitimin Uğradığı Trajediler”, *Tan Gazetesi*, 29 Haziran 1991.

SERBEST, Aziz, “Prizren’de Eğitim Fakültesi Açılması Geleneğe Uygun Bir Karar Olacaktır”, *Tan Gazetesi*, 29 Mayıs 1992.

SERBEST, Aziz, “Türkçe Ders Kitaplarının Değeri Kullanıldıkça Anlaşılacak”, *Tan Gazetesi*, 25 Ocak 1992.

SUROY, Altay, “ABD Kosovalı Türklerin Sorunlarına El Atıyor”, *Yeni Dönem Gazetesi*, 1 Haziran 2000.

SUROY, Altay, “Kısırdöngü”, *Yeni Dönem Gazetesi*, 13 Temmuz 2000.

SUROY, Altay, “Hak”, *Yeni Dönem Gazetesi*, 28 Eylül 2000.

TABAK, Enis, “Seçim Heyecanı Kosova’yı Sarmaya Başladı”, *Yeni Dönem Gazetesi*, 21 Eylül 2000.

TABAK, Enis, “Türk Halkının Büyük Zaferi”, *Yeni Dönem Gazetesi*, 17 Mayıs 2001.

TABAK, Enis, “Geleceğe umutla bakmak istiyorsanız Partinize sahip çıkın”, *Yeni Dönem Gazetesi*, 11 Ekim 2001.

TABAK, Enis, “KDTP Gençlik Kolu İmza Kampanyası başlattı”, *Yeni Dönem Gazetesi*, 24 Temmuz 2003.

TABAK, Enis, “Petersen, Mamuşa’yı ziyaret etti”, *Yeni Dönem Gazetesi*, 16 Mart 2006.

TUNALIGİL, Cemali, “ABD Kosova Misyonu Başkanı Christopher Dell TDB kurmaylarıyla görüştü”, *Yeni Dönem Gazetesi*, 31 Ocak 2001.

VIRMİÇA, Raif, “Türkün Dostu”, *Tan Gazetesi*, 11 Nisan 1992.

Röportajlar

LUMA, Cemil, “KDTP-Prizren Eski Şube Başkanı”, *Kişisel Görüşme*, 04 Haziran 2013.

Tezler:

BABAYONUZ, Berna, *Kosova'da Türkçe Eğitim Kapsamında Verilen Tarih Eğitiminin Program ve Ders Kitapları Yönünden İncelenmesi*, (Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Balıkesir, 2012.

BAŞ, Numan, *Kosova Sorununun Ortaya Çıkışı ve Balkanlar Üzerine Etkileri*, (Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Isparta, 2009.

KADRİAJ, Shqipran, *Kosova Sorunu*, (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2008.

KARAMUÇO, Sencar, *Sırp Milliyetçiliğinde Kosova Algısı*, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2009.

ORUÇ, Zülküf, *Balkanlarda Osmanlı Mirası ve Ulusçuluk Çerçevesinde Balkan Türklerinin Kimlik ve Yönetim Sorunları (Kosova ve Makedonya Örneği)*, (Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetim Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya, 2011.

EKLER

EK.1 Kosova'da kurulan ilk Türk Partisi, TDB'nin (Türk Demokrat Partisi) kurulma izni için Belgrad'a müracat ettikleri belge*

TÜRK DEMOKRATİK BİRLİĞİ
 DEMOKRATİK SÖZLEŞME TÜRKİYE
 LİBERAL DEMOKRATİK TÜRKİYE
 20.10.1990
 PRIZREN

Na osnovu čl.18 Statuta Demokratskog Saveza Turaka,
 na održanoj svojoj sednici dana 20 septembra 1990 godine,
 doneta je na sednici izvršnog odbora, doneta je:

O D L U K A
O ORGANIZOVANJU PODRUŽNICA

čl.1.
 Organizuju se podružnice DEMOKRATSKOG SAVEZA TURAKA, i to:

- U Prizrenu,
- U Prishtini,
- U Gnjilanu,
- U Hamazu,
- U K. Mitrovici
- U Vučitrnu,
- U S. Grljanu, kod Gnjilane,
- U S. Kamuzi kod Prizrena,
- U Drenovcu, kod Gnjilane.

Glavni organ podružnice je IZMENA ODBOR.

čl.2.
 Podružnice u svom radu i aktivnostima dužne su da se pridržavaju
 odredaba Statuta, programa i odlukama OBT.

Odluke donete na skupštini i izvršnom odboru OBT, podružnice su
 dužne da izvršavaju.

čl.3.
 Podružnice imaju svoj pečat i štampil sa simboličnim predviđenim
 u Statutu OBT.

čl.4.
 Podružnice mogu otvoriti svoj žiro račun kod nekežne banke.

čl.5.
 Ova odluka stupa na snagu danom donošenja.

T. Anđelić, Predsednik
 ODBOR OBT

*TDB Arşivinden Alınmıştır. (3 Haziran 2013)

EK.1'in Türkçe'ye Çevrilmiş Metni:

Türk Demokratik Birliği

No: 8/90

20-10-1990

PRİZREN

18. madye göre Türk Demokrat Partisinin 20 Eylül 1990 yılında gerçekteşirdikleri toplantıda, partinin kurulmasına karar verilmiştir.

1. Türk Demokrat Partisinin kurulması için

- Prizrende

- Priştine de

- Gilan da

- Mamuşada

- Kosova Mitroviça da

- Vuçitırında

- Buyanovaç ta

- Dobruçan da, şubelerin kurulması.

2. Bu şubeler çalışmalarında, bizim çalışmalarımıza uygun hareket etmelidir.

3. Bu şubelerin kendi mühür'ü olmalıdır.

4. Bu Şubelerin bankada kendilerine ait hesap numarası olacak.
5. Bu kararlar, Sırbistan meclisinin onayından gectikten sonra yűrűrlűęe girecek.

Sadık TANYOL

ЕК. 2 Belgrad'tan Gönderilen Belge: TDB'nin Kurulmasını Onaylayan Belge*

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
РЕПУБЛИЧКИ СЕКРЕТАРИЈАТ
ЗА ПРАВОСУЂЕ И УПРАВУ
Број: 00-87/90-07
21. 11. 1990. године
Б Е О Г Р А Д

На основу члана 9. став 2. Закона о политичким организацијама ("Службени гласник Социјалистичке Републике Србије", број 37/90) доносим

Р Е Ш Е Њ Е

1. Демократски Савез Турака са седиштем у Призрену, ул. Боре Вукмировића 12а уписан је у регистар политичких организација дана 16. новембра 1990. године.
2. Решење објавити у "Службеном гласнику СР Србије".

О б р а з л о ж е њ е

Демократски Савез Турака, поднео је пријаву за упис у регистар политичких организација 16 новембра 1990. године

Увидом у одговарајућу документацију утврђено је да су испуњени сви услови из чл 5. Закона о политичким организацијама који су потребни за упис у регистар политичких организација, па је донето решење као у изреци.

РЕПУБЛИЧКИ СЕКРЕТАР.
Владислав Вић

*TDB Arşivinden alınmıştır. (3 Haziran 2013)

EK.2'in Türkçe'ye Çevrilmiş Metni:

SIRBİSTAN CUMHURİYETİ

HÜKÜMET EMNİYETİ

HUKUK İDARESİ

No: 00-87/90-07

21.11.1990.

BELGRAD

9. Madde gereğince, Hukuki ve Siyasi kurum olan TDB'nin Kurulmasıyla ilgili Sırbistan kararına resmi Gazetede açıklamıştır.

KARAR

1. Türk Demokrat Partisi'nin Prizren Şhrinde kurulduğu kayda geçirilmiştir.
2. Bu karar Resmi Gazetede ilân edilmiştir.

GEREKÇELER

Türk Demokrat Partisi: 16 Kasım 1990 yılında, Siyasi Organizasyon kitabına geçirilmiştir.

Dökümanlara göre istenilen bütün belgeler de kabul edilmiştir.

Hükümet Sekreteri

Sreten VIDOSAVLEVIÇ

Ek 3. Kdtp Genel Başkanı Mahir Yağcıların, Dr. Bernard Kouchner'e Gönderdiği Mektup

Yeni
Dönem

TÜRK DEMOKRATİK BİRLİĞİ
PRİZREN

Güncel

Dr. Bernard Kouchner
BMGS Özel Temsilcisi
UNMIK, Prishtine

1 Haziran 2000

Sayın Dr. Kouchner,

Biz Türk DDB temsilcileri ve Türk destek temsilcileri olarak bir daha habrlanmak istiyoruz ki, Türk halkı Kosova'nın yeniden yapılanmasında yapıcı rol oynamaya hazır, fakat rollerin dağıtımında ayırım yapılmıştır. Biz de eşit olmak istiyoruz.

Kosova'nın yeniden yapılanmasında biz Türkler yeni bir şey ve özel bir muamele istemiyoruz. Sadece NATO ve BM Kosova'ya gelmesinden sonra her halkta tahminen hakların bize de tanınmasını talep ediyoruz.

UNMIK 1992/11 numaralı 25.07.1995 tarihli Yönetmeliği ile, müdahale kararının İngilizce, Arnavutça ve Sırp-Hırvatça yayınlanacağı üzere enmiş bunların Türkçe yayınlanması çevre dışı bırakılmıştır. Yine UNMIK 1995/25 numaralı 12.12.1995 tarihli kararıyla Kosova'da 22.03.1999 öncesine kadar çıkarılan kanunların yürürlükte olduğu düzenlenmiştir. Ancak "Türkçe, UNMIK tarafından hala resmî dil olarak kullanılmaya başlanmamıştır. Sizde kendi belirlediğiniz prensiplere uymazınız bekliyoruz.

UNMIK ve AGİT ve diğer uluslararası kuruluşların temsilcileriyle yaptığımız görüşmelerde böyle bir durumun yani o olduğunu vurguladık. Görüşmelerde bunun sadece BM temsilcilerinin yetkilerinde olduğu söylendi. Bu arada TDB ve diğer Türk kuruluşların Türk dilinin resmî dili ile ilgili tepkilerinin geçtiği toplantılarda, sözlü ve yazılı olarak dile getirildi. Eğer böyle bir karar size bundan ibaretmişse, bu hususta bu islemlerimiz bir kez daha burada size bildiriyor, Türk halkının geçmişteki ve bugünkü durumundan söz etmek istiyoruz.

Kosova'daki Türk halkı bölgede yüz yıllardır diğer topluluklarla birlikte yaşamaktadır ve diğer bazı kültürel özelliklerinin yanında aynadını, dinini ve geleneklerini korumayı beşarımıştır.

Tahminlerimiz göre, Kosova'da halen 60.000 kadar Türk yaşamakta ve 250.000 kişi Türkçe konuşabilmektedir. Buna karşın, 1991 nüfus sayımı sonuçlarına göre Kosova'da 10.883'er, 1991 sayımını yapıldığı dönemdeki başlıklar ve geçirmiş olan dönümlerinde, bu sayının Türk halkının 1991 yılındaki gerçek nüfusunu gösterdiğini söylemek güçtür.

Türk halkı ana olarak Prizren, Mamuşa, Gilan, Dobriçan, Vuçitrin, Mitrova ve Prishtine'de yaşamaktadır.

Türkler, iyi örgütlü bir toplum olarak toplam 15 sivil toplum örgütüne sahiptir. Kosova'da UNMIK'in görevi beşarılması, ardından, bütün bu sivil toplum örgütlerini tek bir çatı altında toplayan "Kosova Türk Temsil Kurulu" oluşturulmuştur.

Kosova'daki Türkler 1912 ile 1951 yılları arasında herhangi bir azınlık haklarına sahip olmamışlardır. Bölgedeki Türk kimliği, 1951 yılında tanınmıştır. Ancak, Kosova Türk halkının siyasi, sosyal, kültürel hakları ve statüsü açısından önemli bir bölge 1974 yılında kabul edilmiştir. 1974 tarihli Kosova Sosyalist Özerk Bölgesi Anayasası (Viljoçivç rejimi tarafından 1985 yılında ilga edilmiştir.) bölgede yaşayan Türkleri "ulusal azınlık" statüsüne vermiş ve buna bağlı olarak da bazı "kazanılmış hakları" sağlamıştır.

1974 Anayasasının sadece ve ilk bölümünde (1-5 Maddeler) Kosova, eşit hak ve sorumluluklara sahip Arnavutlar, Karacaçiflar, Müslümanlar, Sırlar, Türkler ve diğer millet ve etnik grupların üyelerinden oluşan bir toplum olarak tanımlanmıştır.

1974 Anayasasının emellerin eşitliğine ilişkin bölümünde Türk dil, bölgenin resmî dili olarak belirlenmiştir.

1974 Anayasasının diğer bazı maddelerinde aşağıda sunulmaktadır:

"Kosova Sosyalist Özerk Bölgesinde Arnavut ve Sırp-Hırvat dil ve yazıları eşit olarak uygulanır. Türklerin oluşturulan alanlarda Türk dil ve yazısı da eşit olarak uygulanır." (193. Madde)

"İk, orta, yüksek ve fakülte ayarında okullarda ve fakülteleerde ya da sözkonusu enstitülerin sınıflarında, aynadılı, ya da Arnavut, Sırp-Hırvat ve Türk dili üzere öğretim koşulları sağlanır." (194. Madde)

"Belgediler tutuşuyla, Arnavut ve Sırp-Hırvat dilinin, ya da Türklerin oluşturulan belediyelerde Sırp-Hırvat, Arnavut ve Türk dilinin eşit olarak uygulanması kesinlikle sağlanır ve uygulanır." (196. Madde)

"Bölgede Sırp-Hırvat, Arnavut ve Türk dilinin eşitliği ilkesinin uygulanması kanunlarla ve resmî belgelerle düzenlenir." (197. Madde)

"Kosova SOB Meclisinin ve organlarının yasaları, başka kuraları ve genel resmî belgeleri, Arnavutça, Sırp-Hırvatça ve Türkçe şanlıları meclisler üzere "Kosova Sosyalist Özerk Bölgesi'nin Resmî Gazetesi'nde yayınlanır." (207. Madde)

1974 Kosova Anayasası uyarınca, bölgede yaşayan diğer tüm topluluklarla birlikte Türk milli azınlığı, resmî törenleri sırasında milli bayrağını kullanma hakkına sahip olmuş tür.

Bölgede yaşayan Türkler, 1951'den bu yana kendi ana dillerinde eğitim alma hakkından yararlanmaktadır. 11 ilköğretim okulu ve 6 lise'de Türk çocukları için eğitim verilmektedir. Halen 2.500 öğrenci Türkçe eğitim görmektedir.

Prishtine Radyosu 1951'den bu yana Türkçe yayın yapmaktadır. Prishtine Televizyonu içinde de 1971 yılında bir Türkçe yayın servisi kurulmuştur. Türkçe haftalık gazete "TAN" 1963 yılında yayınlanmaya başlamıştır.

Yugoslavya'da çok partili sisteme geçmesiyle birlikte, Türk halkı da 1991 Kasım ayında "Türk Demokratik Birliği"ni (TDB) kurmuştur. "TDB'nin genel merkezi Prizren'de olup, Prizren, Prishtine, Gilan, Mamuşa, Vuçitrin, Mitrova ve Dobriçan'da şubeleri bulunmaktadır.

TDB, ilgili UNMIK Yönetmeliğine uygun şekilde bir siyasi parti olarak kayıt yaptırarak üzere 30 Mayıs 2000 tarihinde başvurmuş tür.

Yukarıdaki hususların da gösterdiği gibi, Kosova'daki Türk halkı, yaklaşık yirmi yıldır siyasi ve sosyal hayattaki hukuki haklarından yararlanmaktadır. Bunlar, Türk halkının kazanılmış haklarıdır.

BM Güvenlik Konseyi'nin 10 Haziran 1999 tarihinde kabul ettiği 1244 sayılı kararın Kosova'da yeni bir dönem başlatmış tür. Bu yeni dönemde, Türk halkının da, diğer tüm halkları ke birlikte, kazanılmış haklarını koruması ve icari yapılarına eşit olarak temsil edilmesi gerekmektedir.

Buna karşın, Türklerin kazanmış hakları, UNMIK idaresi altında erzyona uğramıştır.

Türk dili resmî dil statüsünü kaybetmiştir, ya da Türkçe, artık hiçbir idari veya edli belgede veya faaliyette kullanılmamaktadır.

Bunun da ötesinde, AGİT/BMZYK raporlarında da belirtildiği gibi, bazı yerlerde Türk toplumunun üyeleri sokakta Türkçe konuşamamaya zorlanmaktadır.

Bölgedeki eski Türkçe gazete olan "TAN" kaynak yokluğu nedeniyle basılmamaktadır.

Geçmişte gündü 7 saat Türkçe yayın yapılan Prishtine Radyosu, tekrar yayına geçince de artık gündü sadece 1 saat Türkçe yayın yapılmaktadır. Kosova Radyo Televizyonu (RTK) dan ise Türkçe TV yayını yapılmamaktadır.

Sırp toplumu etnisasi dışında diğer bütün Kosova halklarının Geçici İdari Konsey dışında bırakılmış olmaları, "eşit temsil" veya "adil temsil" hakları açısından da geri bir adım teşkil etmektedir. Türk halkı da dahil olmak üzere tüm Kosova toplumları, Kosova Geçiş Konseyi'nde olduğu gibi, Geçici İdari Konsey ve Ortak Geçici İdari Yapı (OGİY) içerisinde temsil edilmelidir. Dr.ğal olarak bunun da eşit olarak ve geniş desteğe sahip ve meşru temsilciler vası-

tasıyla olması gerektirir.

Buna karşın, OGİY içerisinde bulunan Türk halkı temsilcisi Kosova'daki Türklerin çoğunluğunun desteğine sahip değildir. OGİY içinde yer alan kişilerin meşruiyete sahip olması gerekmektedir. Bu çerçevede, Türk Demokratik Birliği'nin (TDB) Kosova'daki Türklerin çoğunluğu tarafından desteklenildiği gözardı edilmemelidir. İDB, genel kongresini, şubelerinin yöneticilerinin yonitmesinin ardından 2 Nisan 2000 tarihinde gerçekleştirmiş ve yeni parti başkanı seçmiştir. TDB'nin yeni yönetiminin, Kosova'daki mevcut siyasi durumu da göz önüne almak şeklinde yeni bir siyasi meşruiyet.

Kanıtızca, güvenli bir ortamın sağlanması, nüfus ve seçmen kayıtları için olduğu kadar, ya şayan yeni seçimler açısından da büyük önem sahiptir. B. seçimlerin hür ve adil olarak düzenlenmesi açısından da şarttır.

Kısaca, halkların, 1974 Anayasası ile sağlanmış bulunan kazanılmış haklarının genişletilmesi için, Bu karşılıklı hoşgörünün egemen olacağı bir Kosova'da çoğuncu ve katılmı bir demokrasinin oluşturulması için şarttır.

Kosova'da kalıcı barış ve istikrar sağlanabilmesi için, uluslararası toplumun tüm halkları, sahip oldukları hukuki değerlerle eşit şekilde tekrar kullanmaya başlayabilmeleri ve karar mekanizmalarına katılabilecekleri ortamı sağlaması gerektirir.

Türk topluluğu, Kosova'da her zaman yapıcı rol oynamış ve oynamaya da devam edecektir. Türk topluluğu Kosova'da başta Arnavutlar olmak üzere tüm diğer etnik topluluklarla hoşgörü içinde diyalog, fikir alışveriş ve işbirliği sürdürmekte demokratik Kosova'nın yeniden yapılanmasına yapıcı katkıları sunmaya hazırdır.

Yukarıda söylediklerimizin daha geniş çaplı anlaşılması için, sizin tarafınızdan er kısa zamanda verilerek, bir randevunun önemi çok büyüktür.

Şu anda Türkçe form kullanılmadan yayımlanmaya başlanmış olan nüfus ve seçmen kayıtlarına Türk halkı katılmamaktadır. Türkçe form kullanılmadan yapılan kayıtları ve emik belgelerini Türkçe ifadelerin yerlenmesini Türk halkı kabul etmiyor. Buna size iletmek de bizim görevimizdir.

31.05.2000 tarihinde TDB, KTTK ve Türk destek ve kuruluşlarının temsilcileri ile yapılan toplantıda şu konularda görüş birliğine varıldığını bilgimize sunmak istiyoruz:

1. Türk dili ve yazısını kanunlara göre saygı gösterilmesi için ilgili kuruluşlar nezdinde görüşmelerde bulunmaya devam edilmesi,
2. Sorunlarımızın kamuyuna iletilmesi,
3. B3y e yazılanın BM Güvenlik Konseyine ve Sekreterine olduğu gibi birçap ilgili ve yetkili mekamlarla görümlmesi,
4. Görüşme ve yazılardan somut netice alınmadığı takdirde UNMIK binaları önünde protestolara düzenlenmesi,
5. Bunun da sonuç alınmazsa Prishtine'de UNMIK merkezi önünde Kosova Türklerinin protestoya girmesi.

Kosova'da Türkler'nin bu temsil haklarıyla ilgili gelişmeler uygun bir biçimde TDB ve demarkör tarafından değerlendirilecektir.

İlginize teşekkür ederiz.

Saygılarıla,

Mahir Yağcıların
Genel Başkan
TÜRK DEMOKRATİK BİRLİĞİ
PRİZREN

EK4. TDB Yönetim Kurulu Üyesi ilk Türk Kadın Siyasetçisi, Müveddet BAKO*

*TDB Arşivinden alınmıştır. (3 Haziran 2013)

EK5. TDB'nin ilk Genel Başkanı, Sadık TANYOL*

*TDB Arşivinden Alınmıştır (3 Haziran 2013)

EK6. KDTP Genel Başkanı Mahir YAĞCILAR*

*Yeni Dönem Gazetesi'nden Alınmıştır. (11 Ekim 2001)

EK7. KDTP Seçim Kampanyası*

*Yeni Dönem Gazetesi'nden Alınmıştır. (11 Ekim 2001)

EK8. KDTP Bildirisi*

BİLDİRİ

Bu yıl gerçekleşecek parlamento seçimleri ile Kosova'da yeni bir dönem açılacaktır. Bu yeni dönemde bütün toplumların katılımıyla demokratik bir sistem kurulacaktır. Türk Demokratik Birliği bu yeni dönemde de her türlü katkıyı sağlayacaktır. Kurulduğundan bu yana Türk Demokratik Birliği Kosova Türklerinin haklı gurur kaynağı olmuştur. Savaşın sona ermesiyle Partimiz faaliyetlerini yoğun bir şekilde sürdürmüş ve önemli başarılarımıza imza atmıştır. TDB Kosova da bütün toplulukların multi-etnik, multi-kültürel, hoşgörüye dayalı, barış ve huzur içinde yaşaması için mücadele etmiştir.

Partimizin Kosova siyasetinde daha başarılı olabilmesi için iki yıldır yeni stratejiler üzerinde çalışmalar sürdürülmüştür. Bu çalışmalarını değerlendirmek üzere 20 Haziran 2001 tarihinde TDB Parti Meclisi toplanmıştır. Bu toplantıda yapılan olumlu tartışmalar sonucunda Partimizin isminin "**Kosova Demokratik Türk Partisi**" olarak değiştirilmesine oybirliğiyle karar verilmiştir. Kosova Demokratik Türk Partisi Kosova Türk toplumunun kazanılmış haklarını, başka bir deyişle dilini, eğitimini, kültürünü ve dinini korumaya ve geliştirmeye devam edecektir. Partimiz bu yenilikle Kosova'ya ve Kosova Türk toplumuna yeni bir ruh ve heyecanla hizmet etmeye devam edecektir. Kamuoyuna saygıyla duyurulur.

Kosova Demokratik Türk Partisi

*Yeni Dönem Gazetesi'nden Alınmıştır. (28 Haziran 2001)

EK9. KDTP-PRİZREN Eski Şube Başkanı Cemil LUMA